خانمی خێڵان

شیعر

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی ڕۆشنبیری

*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب

* * *

ناوونیشان:

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، گەڕەکی خانزاد، هەولێر

س. پ. ژمارە: ١

www.araspublisher.com

خانمی خێڵان

بەرگی دووەمی دیوانی

عابد سیراجەدین نەقشبەندی

ئامادەکردنی: ئەسعەد سیراجەدین نەقشبەندی

ناوی کتێب: خانمی خێڵان
دیوانی عابد سیراجەدین نەقشبەندی: بەرگی دووەم
ئامادەکردنی: ئەسعەد سیراجەدین نەقشبەندی
بڵاوکراوەی ئاراس- ژمارە: ٢٩٨
دەرهێنانی هونەری: بەدران ئەحمەد حەبیب + حاجی دلاوەر سادق
دەرهێنانی بەرگ: ئاراس ئەکرەم
هەڵەگری: محەمەدی مەلا کەریم
هەڵەگریی سەر کۆمپیوتەر: عەزیز عەبدولخالیق
سەرپەرشتیی چاپ: ئاوڕەحمانی حاجی مەحموود
چاپی یەکەم - چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر- ٢٠٠٤
لە کتێبخانەی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی ڕۆشنبیری و هونەر لە هەولێر ژمارە (٢٨١)ی ساڵی ٢٠٠٤ی دراوەتێ

ساليكى ڕێڕەو

موتريبا! سەرخۆش و مەستم، با نەواى نەى بژنەوم
شادم و مەدهۆش و، كەيفم لێيە تاوێ بسرەوم
ساقييا! تۆش بێرە گەردش، مەى بگێڕە بێوچان
تا خومار و بێ خەبەر، ئاسوودە بۆ خۆم داكەوم
رەنجى بێدارى نەكێشم، مات و خامۆش بم تەواو
ڕۆژى مەينەتبار و لێڵم ڕەش بێ وەک تارى شەوم
نامەوێ ناڵەى مەلوول و بێنەوايێ بێتە گوێم
تا حەرام كا زيندەگى و ئاسايش و خورد و خەوم
مەينەتى خۆيى فەرامۆش كەم لە داغى دەردى ئەو
ژين ببێتە ژان و، شين كەم بۆ ئەمم يا بۆ ئەوم
بۆيەكان خۆم خستە ئاسانە[1]ى خوم و شووريدەكان
تاكو سابت كەم خەرابم، ساليكێكى ڕێڕەوم
شۆرى مەستى چيى نەكرد، بێ دەربەسم لەم عالەمە
سەربوڵندم، چون لە خومخانەى خومارا خوسرەوم[2]
بێ نيازم شاد و (هێژا)، كۆى غەمم نوقمى تەمە
موبهەمە هەستى لەلام، خاتر جەمى كۆنە و نەوم

١- ئاسانە: قاپى، بەردەرگا. ٢- خوسرەو: سلطان،پادشاه، لەڕۆژگارى ساسانييەكاندا لەقەبى پادشاكان بووە.

كچى ئێلاخ و قشلاخ

ڕاحەتى ڕۆحى پەشێوو چارەيى دەردى فيراق
جامو ميناى ساقى سيمينساق[1]ى خاوەن تەمتەراق[2]
چاوى مەست و كولمى ئاڵ و مووى پەرێشانى نيگار
نەرگسى شەهلا[3]ى كچى ئێلاخ و قشلاخى عێراق[4]
خەمرەوێن و دلڕفێنە كيژى عێلاتى وەتەن
شۆخ و شەنگ و سەربەنازن، چارەيى بوغز و مەراق
ناز و ئەتوار و ئەدايان دڵنشينە كيژى كورد
باعيسى ئارامى گيان، شاديى ڕەوان، چاشنى[5] مەزاق
فيتنە ئەنگێز و دلاوێزن كە وەختێ ناز بكەن
جا نەخوازەڵلا كە ڕەم كەن گورپ و لاباز و وزاق
ئاهووى بێ ئاهووە، سەربەستە، نابێ بسڵەمێ
گەرميانى ئاسكى ئێسک سووكى پابەندى ويساق[6]
شاپەڕى شەهبازى عاشق وورد ئەكا دووكەوتنى
ئارەزووى وەسڵى دوبارەى بێ نيهايەت سەخت و شاق
مەسلەكى دڵجۆيى كوا ئاسانە؟ هەرزە بۆى نەچن
بۆ نە وازشيان مەڕۆن بێ مايەو و تۆشە و تفاق
سەر دەليلەى كەڵڕەمى كوێستان و ئاهووى گەرمەسێر
شارەزاى كێوى فيراقن دۆڵ بە دۆڵ و تاق بە تاق
نابەڵەد ئێژن كە (هێژا) تاسەخوارێ موفريتە
كەى ئەوان حاڵێن لە جەبرى بێ عيلاجى ئيشتيياق

١- سيمينساق: پوزى وەكو زيو سپى و زەرد و جوان. ٢- خاوەن تەمتەراق: يعنى ساحيبى جاه و مەقام و تەشريفات. ٣- نەرگسى شەهلا: كينايەيە لەچاوى گەشى مەحبووب. ٤- ئيلاخ و قشلاخ: كوێستان و گەرميان. ٥- چاشنى: مەزە،تام. ٦- ويساق: وثاق، عەهدو پەيمان.

گەردوون

دڵم پڕ سۆزە ئەمشەو، لێم گەڕێن با شین و زاری کەم
حەزم لێیە لەگەڵ گەردوون سکاڵای دەردی کاری کەم
ئەوی زووخاو لە دڵمایە هەڵیڕێژم بەیەک دەفعە
دەروون فێنک کەمۆ ئەمجا لەگەڵ یار هاریکاری کەم
لە ئافاق[1]ی سەفای ڕۆحا بەیاتی شادی بەرپا کەم
لە بەزمی عەیش و عیشرەتدا نەوای دڵجۆیی جاری کەم
بە شۆری بەزم و ئاهەنگی مەقاماتی خەراباتی[2]
ئەسیرانی دڵی خاکی جەفا وێڵ و فیراری کەم
قەلەندەر[3]وێنە قۆڵم هەڵبماڵم، یاری داماو بم
بە حوکمی عورفی دڵسۆزی و ئوسوولی دەس بە یاری کەم
نیازم وایە بانگی (هەی براله) و هەی (کەسوکارم)
بە نەغمەی (عەشرەت ئادەی) بانگ لە دێهاتو لە شاری کەم
بە فەرمانی نەوای ڕۆحم بە سازی سافی سەودای دڵ
خدەی ناباری فاکوفیکزەدە و مەحکوومی خواری کەم
لە ئۆردووی عیلم و عیرفانی تواناسان ببینم جا
عیلاج و چارەو و تەگبیری دەردی نادیاری کەم
هەتا کەی مات و عاجز داکەوم، زارو پەرێشان بم
دەروونم ژان بکاو بێچارە وار[4] هەر بێقەراری کەم
وەرە (هێژا) لەگەڵ سەخڵەت بە ئازایی بەرەوڕوو بە
بڵێ حەتمە ئەبێ چا بێت و کەیفم لێیە یاری کەم

١– ئافاق: جەمعی أفق واتە ئاسۆ. ٢– خەراباتی: ناوی مەقامێکە، کە زیاتر لەخومخانەکانا لەحاڵی مەستیا وتراوە. ٣– قەلەندەر: مەردانێ بوون کە دەستیان لەدونیا شۆریوە، وە هەر خەریکی خزمەتی خەڵک بوون بە بێ ئەوەی کرێیێ لە کەس وەرگرن. ٤– وار: مانەند، وێنە، وەک بێچارە و داماو.

دەسەوملی ئاوات

لەگەڵ ئاواتی دێرینا گەلێ خۆشە دەسەومل بی
لە کۆشک و باغی ڕۆیایی، بژی و غافڵ لە موشکیل بی
لە سایەی سەروی ئازادی گوڵستانا پشوویێ دەی
نە دەربەس تورکی تاتارو، نە فورس و شێری بابل بی
بە سەودای وەسڵی دڵخوازێ سەراسیمە نەبوویێتی
نە وێڵی ئەرمەنستان[1] و نە دیلی چۆڵی زابول[2] بی
نە دووچاری کەج و لاڕێ، نە گیرۆدەی لەجاجەت[3] بی
نە چنگاوش لەگەڵ نادان، نە یاری مەنگ و جاهیل بی
چەنێ خۆشە ڕەفیقی ئەهلی سەودا و سازش و فەن بی
شەریکی شەوقی شەیدا بی و ڕەفیقی مەردی فازیل بی
چ خۆشە مەند و ئارام و لەسەرخۆ زیندەگی بڕوا
گەلێ شانازییە یاری شەریف و ڕێند و عاقڵ بی
نە هیجرانی دلارامێ عەزابت دا، نە مەحبووبێ
خەیاڵ تەخت و موراد حاسڵ، نە سەرگەردان و دوودڵ بی
لەناو کۆڕانی ئولفەتدا قەبووڵ وئیعتیبارت بێ
درەختێ شەنگ و شۆخ و شاخە پڕ بارەو چرۆو گوڵ بی
نەوای ڕۆحت لە گوڵگەشتی مەحەببەتدا چریکەی بێ
ئەدات خۆشتر لە شوور و، سۆزە سووزانتر لە بولبول بی
نە پیر و دەردەدار بی، نە حەقت فەوتاو و خوریا بێ
نە گیرۆدەی غەمی هۆزو قەبیلەی وێڵ و غافڵ بی
خەوێکت لێ کەوێ ئارام و قورس وقووڵ و ڕوئیایی
بەوی سەوداو مورادو مەیلی ئاواتیتە نایل بی

بەڵام (هێژا) بە بێداری لەوەوپاشی ئەژی کاتێ
دەسەومل مەینەت و دووچاری هەرزەو وێڵ و سەرچڵ بی

١و٢: ئەرمەنستان وە زابول: یەکەمیان بە موناسەبەتی عیشقی خوسرەو بە شیرینی ئەرمەن، وە دووهەمیان (زابول) ئەو شوێنەیە کە یەکێ لە قارەمانەکانی داستانی شانامەی فیردەوسی لەپێناوی عەشقاتیا ئەسیر کراوە. ٣- لەجاجەت: سمجی

تاروپۆی ژین

غەم و دەردو سزا بوو تاروپۆی ژین
سکڵ بوو غونچەیی خەڵفی چڵی قین
بە پشکۆی داغەوە پەیکی غەمم خوارد
من و ئاهی دەروون و زامی خوێنین
کەسێ کوا سەیری تابلۆی ژینی من کا
لە بیری مابێ شێوانشێوی پێشین
سەری دەرچێ لە ژینی پڕ جەفای من
کە بۆ شەرحی ستەم گۆیاوو کافین
خزم! ئازادی عەنقایە و درۆیە
گوناهە تێگەیشتن، جورمە زانین
یەکەم دەرسی تەن ئاسایی[1] ئەڵێ پێت
سەڵاحە کوێر و لاڵ و مەنگ و کەڕ بین
نەڵێی کوردی هەژار بۆ وا ئەکوژرێ
کە ئاغا لای وەهابێ لێی ڕەزا نین
ئەوە پێشینەم، ئێستاکەم خراپتر
گەلێ تاریکە پیشانگەی دوایین
مەکەن مەنعی منی بێزار و بیمار
بە کام ویجدان و کام دین، کامە ئایین
ڕەوایە پیاو بلێ هاوارە مەردم
خورام، کوژرام، بکوژرێ زارو غەمگین
خودا ئەو عەدلە کوا؟ تا کەی سەبر کەین؟
کوژاوو بەشبڕاوو بێ سەدا بین
وڵاتمان کاول و بێ ماڵ و مەنزڵ
بڵێ (هێژا) لەکوێ ئارامێ بگرین؟

١- تەن ئاسایی: ڕاحەت تەڵەبی

شینی گەرم

پەڕ و باڵم پڕووزاوە، دەخیلە، ئەی ڕەفیقانم
دەمێ گوێ ڕاگرن بۆ شینی گەرم و سۆزی گریانم
چرۆی باغی هیوام یەکجاری دامردۆ، خودا چی بکەم
نەمامی مولڵکی خۆشبەختیم لەبن کەوت[١]، ماڵی وێرانم
درەختی سەر دییارگەی[٢] ئارەزووم و خەڵفی ئاواتم
خەزانی کردو هەڵقرچا چرۆ و خامە[٣]ی تەڕ و جوانم
مەگەر دێنۆ جەوانانی هەڵەبجە و لاوی مۆردانەی
لە چوارباغان جلیت بازی[٤] ئەکەن گەنجانی جافانم؟
لە سەیرانی (عەواوەیلێ) لە (باوەکۆچەک)ن یاخۆ
لە کارێزی عەنەب کۆبوونە تۆ یارانی جارانم؟
لە گوڵگەشتی گوڵانن یا لە باغی میر و کارێزی
لە کانی قوڵکە کۆن یاران وەیا لای کۆشکەکەی خانم؟
دەمێکە دەنگی دەرنایێ دو تەپڵەی (هەی سوار هەی سوار)
لە ڕم بازین مەگەر تیپی جەوان و شۆڕەسوارانم
دە توخوا، هۆرە چڕ (هەی سوارە سوارە)م بۆ بڵێ تا من
لەڕۆنیاسی[٥] خومی ئەشک هەڵبکێشم چاکی دامانم
بە خوونابەی دڵ وجەرگم گوڵی کەم بەرگی زاری و شین
دە توخوا خەڵکە لێم مەگرن بریندارو پەرێشانم
«کەوەی کاسەسم»و«ڕەشکوێت»و سەگڵاوی یەدەک کەن، جا
بەگەل خاتوونی خێڵان، (ڕۆڵە ڕۆ) کەن بۆ جەوانانم
نەوای (وەی من من)ی ئافرەت بگاتە عەرش و بیبیسن
فریشتان بێنە ناو کۆڕی نەوای پڕ سۆزی ئەفغانم
ئەوانیش قوڕ بپێون، سینە لێدەن، بانگی بۆ هەڵدەن

چەمەر[٦] لێدەن بلاوێن[٧]بێن، بلاوێننۆ شەهیدانم
دەسا ئاڵایی یو کۆتەڵ بەڕێ کەن، خومگەران بانگ کەن
لە خوم دەن لەچک و فەقیانەی کوڕی ئاغە و کچی خانم
لە کوێ قەوماوە پێشاتێ جگەر تاوێن بێ بەو ڕادە
بە چی بێم پڕکەمۆ شوێنی جەوانمەردان و لاوانم
فەلەک، چەرخت شکێ بۆ وا هەمیشە چەوت و چەپگەردی
عیلاجێ، چارەیێ، کوانێ، چ بێ تیمار و دەرمانم!
لەسەر سینگی زەمان پێویستە شەقڵی کەن بە ژاری مار
بنووسن ئەم جینایاتە کە بێ وێنەس بە ویجدانم
کە بیخوێنێ ئەوی (هێژا)یە هەڵگرسێ هەتاتایە
بچێتە ریزی یارانی خەباتکارو بەئیمانم

١- لەبن کەوت: وشک بوو. ٢- دییارگە: ئاسۆ. ٣- خامە خەڵف: تووڵی یەک ساڵە. ٤- جلیت بازی: ڕم بازی. ٥- ڕۆنیاس: ڕەڕەزەکان زیاتر بۆ ڕەنگی سووربەکاری ئەبەن. ٦- چەمەری: نەواییێکە لەپێش تەرمەوە کە ئەبرێ بۆ سەرقەبران لێ ئەدرێ. ٧- ئەوانەی کە لە شیوەن گادا مردوو ئەلاوێننەوە پێیان ئەڵێن (بلاوین).

جەمخانەی ڕاز

گرمەی دەفە، ناڵەی نەیە، ئاهەنگ و نەوایە
سۆزو کوڵە، قرچەی دڵە، غەوغایە، هەرایە
بەزمێکە کە مەستانی هەموو ئەهلی دڵانن
کەیفێکە دەوای میحنەتی ئەربابی سەفایە
وەجدێکە مەلایک بە سەما دێنە تەماشا
خونیاگەری ئاهەنگ و نەوا، مەردی خودایە
دەروێش! وەرە مەستانە هەیاهوو کە بە یاهوو
ئاور بدە ئەو نەفسە کە تەسلیمی هەوایە
دێوانە کە شێتانە نەبێ و مەستی خەرابات
ناگاتە نەوایێ کە لە شانی شەرەفایە
مەی نۆشە، وەفاکێشە لە جەمخانەیی ڕازا[١]
ڕازانی لەگەڵ جەزبەیی بێ ڕەیب و ڕیایە
هەر جیلوەیێ لەو نەشئەیە ڕەمزێکی زەریفە
هەر عیشوەیی ئەو ساقییە بۆ دەردێ دەوایە
ساقی وەرە قوربانی مەی و جامی خومت بم
جامێکم ئەگەر لەو مەیە، بۆ پڕ بێ، ڕەوایە
لەو بەزمە کەسێ کوا وەکو من قرچە لە دڵ بێ
سەیری کە دەروون قلتە[٢]یە تیکلەی لەکوڵایە
(هێژا) وەرە فێنک کەرەوە سالیکی دەیری
کڵپەی دێ لەناو کوورەیی پڕ تاوی کڵا[٣]یە

١- ڕازان: گوفتوگۆ. ٢- قڵتە: کوڵیان. ٣- کڵ: ئەو کوورەی ئاورەیە کە بەدەوری دەفری قوڕیدا ئەیچنن بۆ سوورکردنەوە.

حاجی

دەخیل، حاجی! ئەدەب پێ دانێ سەر خاکی، بە ئەهوەن بێ
ئەگونجێ جێگە پێت جێ سەجدەیی دۆسی خوداوەن بێ
جەواهێر سورمە[١]یە بۆ ئەهلی ئیمان گەردی هەردی[٢]ی بەیت
بەلاتۆ، زائیری ماڵی خودا! ئەو دەورە گوڵشەن بێ
چەوو زیخی ئەگەر لات گەوهەرو ئەڵماس نەبێ نابێ
لە ئیخلاس دووری تێکۆشە دەروونت پاک و ڕەوشەن بێ
خەس و خاشاک[٣]ی سەحرا و ڕەملەکەی حاجی! لە بەرچاوت
جەواهێر سورمەوو لالە و گوڵ و نەسرین و سۆسەن بێ
خەجاڵەتباری دەرگای کیبریبیایە نەفسی ئەممارە
هەلی بەخشینە ئەر تائیف پەرێشان و پەشیمەن بێ
کە پاڕایتۆ کەرەم کۆلا وە ناپرسێ لە پێشینەی
ئەوی ڕاساڵ و بێپەروا خەجاڵەتبار و پێ بەن بێ
ئیتر ڕێگای گونا بەند کات و بەندەی خاسی باری بێ
گوزەشتی زۆر فراوانە دەمێ لوتفی خرۆشەن بێ
ئەگەر غەیری ئەوەش بێ، خوانەخواسە حاجی واوەیلا
ئەوی خۆی ئاوقەدی[٤]ی سەنگی مەحەک کاو سەر بە گۆبەن بێ
ئەوە ماڵێکە جاڕی وەحدەتی تێدا درا تاکو
چرای یەکتا پەرستی بۆ هەمیشە پەرتەو ئەفکەن[٥] بێ
لە وا شوێنێ بەڕاستی مەردێ پێویستە دەروونی پڕ
لە شۆڵەی عیشقی یەزدانی، لە سۆز و سازشا ڕەن بێ
وەکو (هێژا) بپاڕێتۆ و بە دڵ ئامان بخوازێ لێی
هەوای هیوای لە عالەم ببڕێ، هەر عەبدی خوداوەن بێ

١- گەردیکێ زۆر پەرک دروست کراوە بۆ دەرمانی چاو- (جەواهر سورمە). ٢- هەرد: بیابان، کێو.
٣- خەس وخاشاک: دڕک و پلوپووش. ٤- ئاوقەدی- دوچاری

قورپێوان

ئەترسم شیعر و پەخشانم ئەوی بیخوێنێ پێی وابێ
دڵم داناچڵەکێ بۆ کەس بە غەیری کوردی ئاوارە
بەڵام بڕوا بکەن دڵتەنگ و غەمبارم لەکاتێکا
ئەبیسم ناڵەو سۆزی هەژارێ وا گرفتارە
نەزاکەتبارە دڵسۆزی گەلی خۆ بوون وخۆشویستن
بەڵام بدڕێ دڵێ دانەچڵەکێ بۆ دەردی بێچارە
لە هەر کوێ بێت و، ناوی هەرچی بێت و،ڕەنگی هەر جۆرێ
کە ئینسان هات و لێی قەوما وەزیفەی خەڵکی تیمارە[1]
بەڵا بۆ تۆ بێ یا بۆ من بەڵایەو تاڵە، فەرقی کوا
دەخیل هاوکاری پێویستە، تەعاون چارەیی کارە
وەرن توخوا بەشەر گا بۆڕ[2]ی سەیرکەن نەختێ تێفکرێن
بە بۆڕی جاڕ ئەدا: یاران ڕژاوە خوێنی گا، دیارە
بە شاخ عەرزی پتەو هەڵئەدڕێ تا خاکێ بە سەردا کا
ئەڵێ گا بۆ کوژاوە، عەشرەتی گا، هەستە هاوارە!
ئیتر ناپرسێ گا خەڵکی چ دوڵێ و پێستی کام ڕەنگە
ئەڵێ گا لێرە کوژراوە ڕەفیقان چارەیێ چارە
ئەڵێ ئینسان لە گا کەمتر بێ (هێژا) قوڕ نەپێوێ بۆ
کوژانی نەوعی خوێ خەڵکی فلان دێ یا فلان شارە؟

١- تیمار: چارە و عیلاج. ٢- گابۆڕ: بەو حاڵەت و بۆڕە ئەلێن کە گاگەل لەسەر خوێنی گای سەربڕاو کۆ ئەبنەوەو ئەیکەن. ٥- پەڕتەو ئەفکەن: نورو پرشنگ بووەشێنێ.

گوڵی ڕۆحم مەژاکێنن

سەبرکەن تا زمانم بەر ئەبێ، ئەو کاتە بمدوێنن
بە تانەی بێ سەرو پێی پەس[1] گوڵی ڕۆحم مەژاکێنن
گەلێ کۆشکی هیوام سەربەرزە، یاران، ئێوە وریا بن
قەڵای ئاواتی پوڵاییم بە بێ ڕەحمی نەڕووخێنن
مەڵێن ئازادی باغی زیندەگی دیلی قەفەز نابێ
مەهێڵن شاپەڕم هەڵکێشن و باڵم بژاکێنن
دریغە ناکەس و زاڵم شەپرزە و ئاوەڕووتم کەن
وچان[2] نەدرێم، بەدووما ئەسپی ئاواتیان بتارێنن
عەزیزان کاتی خۆی سەیری مەزاتی داغ و گەرمم کەن
وەها دەنگ هەڵبڕم تاڵانگەران داکەون و دامێنن
بەلاتۆ وا نەبێ لاڵم، زەراڵە بانگ و فەریادم
دەبەنگ نیم، نەخشەیان وایە ڕەگ و ڕیشەم لە بنبێنن
بەڵام ئەو چەپخونە باش وایە عاقڵ بێت و تێفکرێ
ئیتر ئەمڕۆکە قەت باسی من و تۆ، نابێ دابێنن
سپیو ڕەش، زەردو سوور، تورکو عەرەب، هیند و عەجەم کوانێ لە ئارادا
لەوێ ئینسان لە گۆڕا بێ، ئیدی ناوێ دی ناهێنن
مەبەس ئینسانە، ئافریقایی یو تورک و فەرەنگی چی
بەشەر ناوی لەناوایە ڕەگەزخواز ڕیشە دەردێنن
دەمێکە عونسوری ئەم ڕاستییە، پێویستە وەربگرێ
کورەی عەرز موڵکی ئینسانە، دەبێ ئیمانی پێ بێنن
سەبر کەن با پشوو دەم تا زمانم بەرئەبێ ئەوسا
بڵێن چیتان ئەوێ، ئێوەو خودا دەردم مەدێوێنن
بڵێم چی تووتیی گوفتارم دەمێکە وا کەڕ و لاڵە
مەحاڵە دەنگ نەکا (هێژا) مەر ئاواتی بەدیبێنن

١- پەس: کورتەی پەست، بەمەعنای-دوون- و بێقیمەت هاتووە. ٢- وچان نەدرێم: مۆڵەتم نەدەن

سەرچاوەی مەیل

زکت برسی و، ئولاغت لەنگ و، ڕێگاشت هەڵەت بێ
کلاشت تەنگ و، بارت لار و، تەنگاو و پەلەت بێ
مناڵ بیمار و، خێزان زار و، خاوەن قەرز بەدووتۆ بێ
کەنووت خاڵی و پەتی، زارت یەخ و، لاشەت شەکەت بێ[1]
دراوسێت شێت و، دۆستت لار و، خزمت بێ ئەدەب بێ
ڕەفیقت زۆر بلێ و لاژگ، قسەی سۆڵ و سەقەت بێ
شەکت کرمۆڵ و، بەرخت گێژ و، گێسکت شەلکە لێی دابێ
بزن کۆڵ و، مەڕت کرمۆڵ و، گاجووتت قەرەت بێ
بەرانت بێ بەرو، سابرێن بەرەڵلا و، گوێرەکەت ون بێ
کەرت شەل، تێر[2] دڕاو، بێ ژەمەن[3] هەوڵی خەلەت بێ
ئەمە کەی کردگارە، کردگارا! چۆن تەحەممول کەی
هەموو ژینت عەزاب و دەردی کاری و ئێش و ئافەت بێ
بڕس[4] نەدرێ و، پشووت بڕیابێ[5] هەوڵت تەنگ و ماندووبێ
بەشت ئاه و، خۆراکت غەم، شەرابت جامی مەینەت بێ
هەمووی هەموار ئەکرێ، تاڵ و سۆڵیی عومری پڕ میحنەت
ئەگەر سووسەی هیوای[6] ناخی دەروون مایەی مەحەببەت بێ
کە سۆزەی خۆشەویستی بێت و سازێ بژنەوێ داماو
وەکو تۆفان دەجۆشێ چاوەیی مەیل با شەل و پەت بێ
مەبەست و مەتڵەبی (هێژا) لەلای ئەربابی ڕووناکە
سەرێ سەودای نەبێ بەخوا ڕەوایە موبتەلای پەت بێ

١- شەکەت: ماندوو. ٢- تێڕ: خورجینەی دووتایی. ٣- ژەمەن: خواردنی یەک ژەم. ٤- بڕس: فرسەت. ٥- پشووبڕیان: تەنگەتاوبوون. ٦- سووسەی هیوا: دەریچەی ئومید.

زێڵوبەم

بەردەمی مەیخانە جەنجاڵە و هەرایە و زێڵوبەم
داد و فەریادە و سمڕ، تێکڕا هەژارو موحتەشەم
کورد و تاتار و عەرەب، گیل و تەوالش، ئازەری[1]
شیعە، سوننی، باتینی، بیهدین و ئەهلی حەق، عەجەم
هەر کەسێ بۆ خۆی بە بەزمێ، هەر دەسەی نەزمێ ئەڵێ
گیانە قوربانی مەی و ڕۆحە، فیدای ساقیی حەرەم
هەریەکە بۆ جورعەیێ سازو نەوایێ لێ ئەدا
کارەوان و، شوورو، ماهوور، هەر لە شەو تا سوبحدەم[2]
گشتی یەکسانە لە مەیدانی نیازدا، وەک یەکن
میرو مەلا و حاکم و جانی، موبەڕڕا و موتتەهەم
سەیرە یاران! بانگی یەک ڕەنگی کە دریا بێ ڕییا
گشتی یەک ئاهەنگ ئەپاڕێتۆ لە ساقی بۆ کەرەم
سەرسەریی شاران و لاهووتی و خدێویی مەملەکەت
دۆزەخی و ناسووتی یو ڕیزوانیی و ئەهلی ئیرەم
بێ مەقام و مەنزیلەت یەکسان لە خومخانەی نیاز
کەوتوون فەخفووری چین، سولتانی ڕۆم، کیسرای عەجەم
گشتی دەستەونواڕی ساقی و مەحرەمی ڕازو نیاز
مەستن و بێ حاڵ و کەوتوو، بێ خەیاڵ و بێ ئەلەم
کوفری ئایینە لەلایان بیرو هۆش وفیکری تر
نابێ هەستی پێ بکرێ دەردی دڵ، هیجران و غەم
عالەمێ سەیرە پەژارەی سالیکی ئەو ڕێگەیە
هەر کەسێ زیاتر خومارە باشکۆیەو موحتەرەم
بانگی ئازادیم کە وەختێ بۆ درا تا بچمە کۆڕ

ببمە دوردیکەش لەوێ بەو ئیعتیبارە فەخر ئەکەم
زۆر ئەترسام کەودەن[٣] و مەغروور و لاڕێ بم، وەلێ
وا دیارە بۆ ئیتاعەت نەرم و ڕامم[٤] لاجەرەم
لنگی پەڕگارم ئەگەر بایی مەرامم هەڵخولێ
داییرەی هەستیم لە خومخانەی خومارا خول ئەدەم
ئینتیهای کوانێ مەداری[٥] حیرەتی سەرمەستی چاک
بێ نیهایەت سەیر ئەکا عەرش و سەماو کورسی و قەڵەم
سەیری مەستان ئەر لە ئافاقی تەسەوور تێپەڕێ
دوودڵی نایێتە ڕێگەی قیل و قال وکەیف و کەم[٦]
گیانەکەم! مەستان خەیاڵیان تەختە، دڵیان قایمە
ترس و لەرزی تێشکانیان بۆ نییە و بیمی نەدەم
سەرکەشن ئافاق و ئەنفوس، تەی ئەکەن بێ ئیعتینا
بێ موبالاتن لە تەنبییە و موجازاتی سەنەم
غەیری بەزم و ڕەزمی خۆیان باتڵە لایان جەهان
گشتی نابوودە لەکن ئەو خێڵە سەرپاکی عەدەم
سەیری شۆرم کەن لە جەرگەی بەزمی مەستانا بەڵێ
بۆ نیساری مەقدەمی ساقیمە، دڵ حەقەقولقەدەم
مەستم و ئازادوبێباک جاڕ ئەدەم: ئەهلی دڵم
عابیدم (هێژا)م و سەرخۆشی مەی و جامی حەرەم

١- ئازەری: خەلکێ ئازەربایجان. ٢- سوبحدەم: دەمی بەیان. ٣- کەودەن: نازیرەک. ٤- ڕام: موتیع و تەسلیم. ٥- دەوروپشت: مەدار تا شوێنێ کە بڕوا. ٦- قیل و قال و کەیف و کەم: بلێ و مەڵێ و چۆن و بۆو لەکوێ و تا چەند.

لە ئاور لالە بڕوێنم

ئەگەر مینای ئەوینم پڕ لە مەی گیانسۆزی خومگەر کەم
غەمێکم هەر ئەمێنێ، نامەوێ یادی لە دڵ دەرکەم
ئەویش، گیانە، غەمی داغی فیراقی تۆیە، ناتوانم
لە پشکۆ دەستەگوڵ پێشکەش بە ئیبراهیمی ئازەر کەم
پەیامبەر نیم کە قەلبی ماهییەت[١] کەم، موعجیزەم کوانێ
لە ئاور لالە بڕوێنم لە زووخاو ئاوی کەوسەر کەم
بەقوربان! ئەرکی سەنگینی جەفابارم نەکەی چاکە
مەگەر پێویستە بۆ ئیخلاسی خۆم ئیبرازی جەوهەر کەم
مەگەر هێمان قەبووڵ ناکەی بەڕاست مەفتوون و شەیداتم
دڵی خۆتە گەواهی من، ئیتر سا چیت لە سەر دەرکەم
گەلێ پاڕامەوە، سەدجار وەباڵم خستە ئەستۆی تۆ
لە خۆتەو لا مەحاڵە تا کەسێکی تر بە سەروەر کەم
دەلیلی مەیکەدەی عیشقی حەقیقی و سۆزو سازی من
لە تۆولا کێ بە ئوستاد و دەبیر و پیر و ڕەهبەر کەم
لەپاش تاوی هەتاوی رووت و گەرمیی تیشکی سووزانت
ئەگونجێ ڕوو لەتاو هەڵکەم، لەگەرما ڕوو لە ئەختەر کەم[٢]
کەوابوو، ئەی ژیانی عالەمی ڕوئیا و خەبەرداریم
ئەبێ سینەم وەکو مەجمەر[٣] لە پشکۆ پڕ بێ، خۆم کەڕ کەم
ئەوەن دڵگەرمی سەودای دڵڕفێنی نازەنینم بم
ڕەقیب دەرچێ لە مەیدان و شکەستە و ڕەنجی بێوەر کەم
سکڵدانی دەروونم بەفری سەربەرزان بتاوێنێ
تەمی کوێستانی سەودا ئاوقەدی بۆرانی سەڕسەڕ کەم
ئیتر پێویستە وازر[٤]بم لە بەدخاو فیتنە ئاگا بم
حەقیقەت پیشە بم، پارێز لە قیل و قال و مەزهەر کەم

ئەبێ بۆ پاسی مەهپارە(٥)ی حەسوود خنکێنی ئاواتم
وەکو (هێژا) لە پارێزگارییا بێ داد و مەحشەر کەم

١- قەلبی ماهییەت: یەعنی گۆڕینی خاسیەتی شتێ بە زدی خۆی (ئاگر، گوڵستان). ٢- ئەختەر: ئەستێرە. ٣- مەجمەر: دەفری تاواندنەوەی زێر و زیو. ٤- وازر: بەوگیانلەبەرە ئەوترێ لەترسی راوچی لە لان دەرچوو بێ و وریا بێ. ٥- مانگ پارچە: کنایەیە لە ئافرەتی جوان.

حەوت بەند (خشتم مەشکێنە)

شەقڵی(١) خەرمانان — کەلاوەی کۆن مەڕووخێنە
مەشکێنەدەرکی ناپیاو کوا کەلێنە — لە نۆکیسە(٢) زەڕ مەسێنە
ملۆ(٣)ی خەڵکێ مەشێوێنە — ڕووت و هەژار مەڕەنجێنە
ئەسپی تاڵان مەتارێنە — دەرگای دەرخۆنە(٤) مەشکێنە
تۆوی (من و تۆ) مەچێنە — دووزوان و فیتنە مەدوێنە
وریا بە خۆت مەخڵەتێنە — گوڵی کاغەزین مەسێنە

ئەم پەندانەم بەجێبێنە
ڕۆڵە گیان خشتم مەشکێنە(٥)

دەوڵەمەن قاپیی پۆڵایە — قەڵاکەی بەردی خارایە
دیواری هەژار کۆتایە — حەقیقەت دیارە گۆیایە
دەرکی سەخی ئاوەڵایە — ڕەزیل بێقەدر و بەڵایە
تێری خاڵی هی گەدایە — حەیزە(٦)بیماری دارایە
دەس کاری سکاڵایە — بەستەزمان دەنگی دەرنایە
بەشخوراو کوڵی جەفایە — کاری زەمانە هەر وایە

ئەم پەندانەم بەجێبێنە
ڕۆڵە گیان خشتم مەشکێنە

خوێندەوار ئەرکی گرانە — لای نەزان گشتێ ئاسانە
نەکەردە هەر پەشیمانە — بێئیمان کوا بەویجدانە؟
دونیاپەرست لە زیندانە — دیلی ئەو بەندە، نادانە
پارەپەرست پەرێشانە — سەخی خاوەن شوێن و شانە
ئاوەز لە هەر کوێ میوانە — خانەخوێی پالە دیوانە
بۆ کار ئەچێ حەکیمانە — وریاو نەبەز، بە ژیرانە
ئەم پەندانەم بەجێبێنە
ڕۆڵە گیان خشتم مەشکێنە

خۆ هەڵکێشان ئەمبارەوبار   هارت و هوورت و وێڵ و بێکار
مفتەوێژ و هەرزە گوفتار   شەڕ فرۆش و لات و بێعار
خۆپەرست و لار و بێبار   ئەخلاق و ئەدەب بێزار
کەی پێی ئەکرێ ئیعتیبار   ئەژنەوێ تانەی ڕۆژگار
جاە و مەقام دێنێتە خوار   دەبێتە پەندی ڕۆژگار
لە کۆمەڵیا دەبێتە بار   رۆڵە گیان! ئامانە، زینهار

ئەم پەندانەم بەجێبێنە
رۆڵە گیان خشتم مەشکێنە

کاکە بەڕێی ڕاستا بڕۆ   بۆ بارکەوتوو خەفەت بخۆ
لە دووی پیاوی بەخیل مەچۆ   لەگەڵ ڕاستاڵ بە کۆبەکۆ[٧]
تا ماوی قەت نەبی دوو هۆ   ناحەق نەکەی پینە و پەڕۆ
نانی کەس بە فیڕۆ مەخۆ   قەت مەجاوە بازووی نارۆ[٨]
بۆ غەمی خەڵک غەمخوار بە تۆ   دڵسۆزێ ڕاس بە نەک درۆ
مەشکێنە شانی باشکۆ   ئەر جینست پاکەو تانوپۆ

ئەم پەندانەم بەجێبێنە
رۆڵە گیان خشتم مەشکێنە

ئەوی کە مەردوم ئازارە   هەموو کرداری نابارە
لە کاروانا باری لارە   موحتاجی یاردیی ڕێبوارە
ڕۆژی ڕوونی شەوی تارە   تەنیا و تاکە، حاڵی زارە
نەخۆشە ڕوحی، بیمارە   فریو تەنیا بۆ یەکجارە
پیاوەتی نادرێ بە پارە   بەرداشی نابەکار لارە[٩]
کەی کاری چاک هی بێگارە   چۆن ئارام ئەگرێ ئاوارە

ئەم پەندانەم بەجێبێنە
رۆڵە گیان خشتم مەشکێنە

ستەمگەر تامەزرۆی جەنگە   نەوای خەم ئاهەنگی جەنگە
وردەبین مات و دڵتەنگە   نەوامی خەم ئاهەنگی چەنگە
وردەبین ماتە، بێدەنگە   سەرنیگای غەم سیباسەنگە
بێچارە مات و دڵتەنگە   شانازی ئەحمەق جەفەنگە
نوشداروی بێ حەیا بەنگە   خەنەی تەمەللوق حەوڕەنگە
ئەڵوات گوفتاری جەفەنگە   قسەی نەستەق چەن قەشەنگە

ئەم پەندانەم بەجێبێنە
رۆڵە گیان خشتم مەشکێنە

١- شەقڵ: ئەو پارچە دارەیە کە خەرمانی بەسەری پێ دیاری ئەکەن. ٢- نۆکیسە: تازە پیاکەوتوو. ٣- ملۆ: بڕێ گیا یا خەلەی درەوکراوە کە بە کۆکراوەیی دائەنرێ. ٤- دەرخۆنە: سەرقاییی تیکلەی گڵی-کە شتی تیا ئەکوڵێنن، ئەویش هەر لە گڵە. ٥-خشتم مەشکێنە: وەزعم تێک مەدەو نەزمم مەشێوێنە. ٦- حەیزە: ئیمتیلا. ٧- کۆبەکۆ: کۆلورتەی کێو. دیسانە بەمەعنای: (گەڕەک)یش هاتووە. ٨- نارۆ: فێڵوفڕ، فریودان. ٩- بەرداشی نابەکارلارە: واتە پیاوی دەغەڵ قەت کاروباری ڕێکوپێک نابێ.

خومخانە

شکاندی شیشەو و مینا بەسەرما ، پیری مەیخانە
کە دیی بۆ دیمەنی شۆخێ، گەلێ حالّم پەرێشانە
وتی شەیدا: موتالاّی قامەتی ڕەعنا لەلای ئێمە
گوناهە ، کوفری ئایینە ، بەڵێ سەرکێشی تاوانە
وتم: کام سەرکەشی و تاوان؟ توخوا بێژن لە چی زیزن
وتی: دووتا پەرستی، بێخەبەر نازانی توغیانە
لە پیاڵەی چاوی ساقی غەیری مەی، نابێ تەمەننا کەی
مەگەر نەتبیستووە یەکتا پەرستی ئەسڵی ئیمانە
بڕۆو تیری موژە نابێ لە مەستا نێشی کارای بێ
بە غەیری نەشئە هەر هەستێ ببێ خۆی نەقزی پەیمانە[1]
ئەوی پەیکی لە دڵخوازی دڵستان سەندبێ مەستە
بڵێسەی ئاورە، پشکۆیە ، کەی باکی لە سووتانە
کە هێنا[2]ی ئەو بشنیێ، بۆ ئوجاخی ئاوری نەمروود
بە پێی فەرمانی یەزدانی لەبەرخۆیێ گوڵستانە
ئەگەر مەستی بگاتە ڕادەیێ، ڕەندان بڵێن مەستە
تەوانای کوا ئەوین، ئەو کەی، لەوێدا مەردی مەیدانە
ئەوین هێمان ئەلفبای مەکتەبی مەستیی نەزانیوە
خومار شاگردی ئەبوابی موعەممای ڕەمزی دڵ دانە
ئەگەر، زاهید، قوتابی و سوختەیی دەرسی ئەوینی، بۆ؟
گەیشتوویتە موتالاّی بارەگای تەعلیمی خومخانە؟
منالّبازاڕی عوششاق و سەماعی دەرسی بێهۆشی
تەمەننایێ مەحالّە پێکەوە، ئاواتی نادانە
ئەوی لێم حالّییە (هێژا) نەگەیوی، کالّی، سا گوم بە
بڕۆرە جەرگەیێکی تر کە دەرسی سووک و ئاسانە

١– نەقزی پەیمان: پەیمان شکێنی: یا بەتالّ کردنەوەی. ٢– هێنا : گەرما ، بۆق و داغی.

پاریس

شارێ پڕ ئاشووب و جوان، عەرووسی فەرەنگستان
بۆ عەیش و نۆش، بەهەشتە ، پاریس بۆ پیر، بۆ جەوان
هەتا بڵێیی ئاوەدان، سەراو کۆشکی فراوان
ئاسمان خەراش و قەسری زەریف و تالار[1]ی جوان
تاقی شکەستە و نیم تاق، ڕەواقی پڕ تەمتەراق
ڕەنگین دەر و دیواری، ناو هۆڵ و سەقف و ئەیوان
ئارایش و تەرتیبی، کلاوفەرەنگی[2] و گومەز
بورج و عەرووسی و تارم سەری توندە لە کەیوان
باغ و گوڵ و گوڵزاری، کەنار چەمی جۆ باری
سەیرانگەهی دڵ و دۆس، جێ ژوانی دڵ براوان
ڕوونە ڕۆژی وەکو شەو ، شەمانی ئەدەن پڕتەو
پێت وایە پڕتاو هەتاو ، زریوەی ئەستێرەی شەوان
پەری و غیلمان و حووری، لاوی کاڵ و گوپ سووری
دەم لەناو دەمن هەردەم خۆش خەرام[3] و کامەران
ئازادە و مەست و سازن، پڕ شۆڕ و سەربەنازن
یا دەرس و کار و پیشە ، یا ڕەقس و هەڵڵا و داوان
کچ کرچوکاڵ و پاراو ، کوڕ وەرزیدە و شیک و لاو
دەستە و مل و دەم لەدەم، ئاسوودە گیان و ڕەوان
لەگیرودار ڕزگارن، سەربەست و بێ ئازارن
ئەوینیان بێ ئۆینە ، خاوەن مەبەست و بڕوان
چەند حەیفە وا دیدی من، شێتانە شت ئەبینێ
پێی وا نییە ئەو شکڵەی، ڕووالّەت[4] ئەیلێ هەر وان
ئەر ئەیلێم شکمە یاران، حوکمی کوفرم کەن ئیعلان

یا بە سەرگەردان دامنێن، یا بە ئاوەز پەرێشان
ئەوەی دێتە پێش چاوم، دەریای خوێنە پەرزاوم[٥]
ڕەش و سپی ئەیرێژن، لە ئەندامی بێ تاوان
تاوانکار کوانێ ماوە، پێشەیشی پتوورکاوە
مردوو چقلّی کێلاّوە، زیندووی پێ بۆتە قوربان
قەیدی نییە بە هەرحالّ، حسێبی کەن کوڕوکالّ[٦]
حەق شەرمێ لە کەس ناکا، عەلەیە، یا لە لەهی وان
بەکورتی ئێستا ئەیلّێم ئەوی نەمدەویست بیلّێم
چونکە سەبرم تەواو بوو، ئاوەزم هێندەی کاوان[٧]
(ئیفلّ) بورجی شۆرەتی، تەماشای ئەکەم گشتی
لوولاقی دەست و پێیە، بۆتە داربەستی سەیوان[٨]
بڕبڕە پشت و ساقۆلّ، بازوو و مەچەک، شان و قۆلّ
بە پێچ و مۆرەی فەرەنگ، دوو دوو لە یەک جەڕدران
لوولاق ستوونی تەنەی، ئەو بورج وبار و تەنە
ئێسکی قولی ئەفریقی، چەپەر بەندیەتی و کەوان
سمت و لوولاق و زەنگۆلّ، بازوو مەچەک شان و قۆلّ
پەیکەری هەر بینایێ، پڕشکۆیە و بە عینوان
هەر بورج و سەراو باروو[٩] پەرداخ بێ، دەروون و ڕوو
دار و پەردووی لوولاقە و کاسە سەر و ئێستیخوان
ڕاستی لە تۆی هەر چینێ، ئاجۆر و خشت و چینی
پێشەی کاکە سیام ئەدی، دیمەنی دەردی دێوان
کەم دایمەنێ عەزیزا، مێرد ئازایە کاکە سیا
بڕواتان بێت سەبوورن، نابەزێن، خاوەن هێوان
ئەو کاتەی کەفیان چەراند، پەردەی سەبریان دڕاند
جا تێئەگەن نەبەردن، ئازان، ناقۆلاّن، وریان

هاوار! ئەمان لەو ڕۆژە، ڕقیان هەستێ ئەو هۆزە
بۆ هیچ کەس دانامرکێن، بەرئەبنە خانەخێوان
کارێ بەسەریان دێنن، داغی دلّ وا ئەڕژێنن
کە بۆیان ڕوون ببێتۆ ستەم قوڕی پێ پێوان
تالاّوی ستەم وایە، فەرەنگی ئەو بەلوایە
قیراوی بە دیوارەی کلیساشتا سوواوان
ئەو تیراوەی هەلّیڕشت، دیواری کۆنەی کەنشت
ستەم ئەو ڕەنگەی ڕێژا، کە خومگەر خومی شێوان
ئەر ناڕاست و پاک ژییان، کارێکە یەکجار ئاسان
ئەر دەغەلکار بهێلّی، پاکە و زەریفە و ڕەوان
کاتێ ستەم دێتە گۆڕ، بۆ یاران ئەهاوێن تۆڕ
باب بۆ سەر سینگی ڕۆلّەی تیر ئەنێنە ناوکەوان
(هێژا) ئەر بارە نابا، دایم وا لە عەزابا
سەرسەری تێپەڕ ناکا، تێبینی مالّی شێوان

١- تالار: بەر هەیوان، سەرسەرای گەورە. ٢- کلاّو فەرەنگی: شیروانی. ٣- خۆش ڕەفتارو حەرەکات: خۆش خەرام. ٤- ڕووالّەت: ظاهیر. ٥- پەرزاوم: سەرم سڕماوەو پەرێشانم. ٦- کوڕوکالّ: جەوانان. ٧- کاوان: مقاوەمەت کردن ٨- سەیوان: کەپر-سایە ئەنداز. ٩- باروو: قەلاّ

لە گۆ ناچێ

شکستە باڵی سەوداو ئارەزوو خۆم
لەپێکەوتووی تەقالا و هاتوچوو خۆم
پەشێوو غەمزەدەی ئاواتی دێرین
شپرزەی دەردی بێ دەرمانی زوو خۆم
لە گێژاوی مەراما هەڵدەسوورێم
بە گێروداری[1] سەودا ڕووبەڕوو خۆم
من و حەسرەت دەمێکە یاری گیانیین
بە شەو تا ڕۆژ لەگەڵ غەم دووبەدوو خۆم
لە لێژی سەختی ئاواتا بەتەنها
پەرێشان و هیلاکی جوستوجوو خۆم
ئەوەن مەئیوس و دڵگیرم لە خۆیی
لە خۆ بێگانە، چاوە و دوای دەروو[2] خۆم
لە هێلانەی ژیانی خۆم غەریبم
سەماجڵ[3]، بێ پەلاس و بێ پەتوو خۆم
لەبەر ناکامی غەمبار و پەشێوم
سەراسیمە و شپرزە و ژێر و ڕوو خۆم
بە سەودای ئارەزووی زوو، بێئیرادە
ئەڕۆم و دڵ بە هەویای ئابڕوو خۆم
بەزینم بۆ نییە سوورم لەسەر حەق
لەپێناوی مەبەستا بێ پشوو خۆم
هەتا کاتێ نەمامم دێتە بەرهەم
پشوو نادەم خەریکی تاووتوو خۆم
بە تینی داغی هیوا هەڵدەسوورێم
ئەگەرچی مەینەتیم، ئازادە خوو خۆم

لە گۆ ناچێ بە ئازار مەستی ئاوات
وەکو (هێژا) لە نەشئەی پڕ سەبوو خۆم

١- گیرودار: مورافەعە. ٢- دەروو: بێگانە. ٣- سەماجل: ئاسمان جل، کینایەیە لە بێبەرگ و پێخەف.

کەندەڵان

قالبی تەن تەنگە تیکلە و، بیروڕا پژگ و بەڵاو
ئەم لە سەیری کائینات و ئەو زەلیلی نان و ئاو
بێ نیهایەت، چۆن لە تەنگانەی تەنا مەحدوود ئەبێ
ئەو لە ئافاقیش ئەبووڕێ، ئەم لە عەرزا تێشکاو
خێڵی ساویلکەش ڕووالەتیان بەسە لەم عالەمە
خۆ دەکوتنە هەر مەبەستێ، بێموتاڵاو ناحەساو
سەد کەڕەت خۆزگەم بە نادان، بێخەیاڵە، ڕازییە
بەحری بێپەی لای هەنێ چاڵە و بڕێ ئاوی پژاو
سادە سادە مل ئەنێت و ژینی خۆی تۆمار ئەکات
نابڕێ هەوراز و لێژی مەینەت ئاوای کونج و کاو[1]
قوڕ بەسەر خۆم ڕیتو بیتی[2] عالەمم لا موبهەمە
هەر شتێ سەدها چلۆن و بۆ لەگەڵیا دێتە ناو
پەڕڕە کام لا کۆیە، کاتی وردەبینی گیر ئەخۆم
چۆن بەدی هات و لە چی بوو، کەی دەبێ بوونی تەواو؟
موختەسەر تەرکیبی گێتی و دوو کەڕەت دوو ناچەڵێ[3]
دەنگو باسی فەلسەفەش هەر گوفتوگۆیە و قاوەقاو
دەستەیێ سەرسامی هەستی و جوستوجۆی بێ ئینتیها
عالەمێ جەنجاڵ وسەرگەرمی دراوو خورد و خاو
وردەبین وردە لەژێر باری خەیالا، پەکیەتی
کاسەیی سەبری پڕ و کەیلە لە ناراو و زوخاو
نووری زانایی لە زیندانی تەنا دیلی هەوەس
پێ بە کۆتی ئارەزوو، مەحکوومی جەبر و تەنگەتاو
دەرکی دەرخۆنەی لەسەر ڕۆچن نخوون بێ ئیختیار
گۆشەگیری کونجی مەعنا ما، لە تاوی گورز و قاو

حەیفە بە خوا گەوهەری ئینسانی سەرفی تەن ببێ
ئاخر ئەو بۆ کەندەڵانی، ژین ئەبێ بڕوا بە تاو
غەیری خۆی کێ بێ موعەممای عالەمی بۆ حەل ببێ
تێگەیشتن لەو هەموو ڕازە خەیاڵی خاوە[4] خاو
بەسیە (هێژا) باسی خەلقی عالەم و کەونت لە چی
ئەو وەڵت دەسرازەیێکەو ئاخریشت تۆپێ جاو

١- کونجوکاو: تێبینی و تێفکرین. ٢- ریتوبیت: جوزئییات. ٣- ناچەلێ: دروست دەرنایێ. ٤- خەیاڵی خاوە: یەعنی خەیاڵێکی ناپوختەو بێ جێگەیە.

کۆڕی کێو

گلەی زۆر بوو یەلی[١] سەربەس لە دەس ئەم چەرخ و دەورانە
وتم: جا چاری چەپخوون[٢] کوا؟ سزا میراتی مێردانە
وتی: جەوری زەمان سەخڵەت، پەیاپەی ڕیشی من ئەگرێ
وتم: شێری ژیان گیانی پڕی ناسۆری پڕ ژانە
وتی: ئەرکی زەمانە و شان و باهۆی دێوی بەدبەختی
لە من کەوتە کەرەم، کەی جەنگی ئەو مەیدانە ئاسانە
کەر و خەرپووڵ[٣] و ئەحمەق بوونە هاوپەیمان و هاوسەنگەر
دژی من دێنە مەیدان و ئەڵێن: کێ مەردی مەیدانە؟
قڕە و گاڵە و چەپوگوپ دائەنێن، شەرم و حەیا ناکەن
بە قرم و قاڵ ئەنازن، پەت بڕ و شێت و منالانە
بە کام چەک بچمە مەیدانی! بە باوەز یا بە سیم و زەڕ
کە ئەو لای قیمەتی پووچە، ئەمیش لای هەرزە هەرزانە[٤]
تەقالای خۆ لە شەڕ لادان و خۆ پاراستنیش هیچە
خەیاڵی خاوە، باغی سەوز[٥] و ساختەی زیهنی ئینسانە
وتم پێغەمبەران ساتێ سرەوتن بێ شەڕ و داوا؟
مەگەر پێیان نەوترا شێت و گێژ و مەنگ و دیوانە؟
بەڵام هەرگیز نەبەزیان لەو مەبەستەی وا کە بۆی هاتن
بە شەڕ هاتن لەسەر سەودا، کەمان ئەنداز و جانانە[٦]
ئیتر پەرزان[٧] و شل کردن لە هەندێ کۆس و تەنگانە
لە کوێ ئایینی مێرد ئازا و، یەلی ئازادی کوێستانە
براکەم! گوێ لە (هێژا) کە، نەبەز بەو ڕادە مەیدانی
حەرامە و عارە سەرکز بێ ئەوی وا ئەهلی ویجدانە

١- یەل: قارەمان، پاڵەوان. ٢- چەپخوون: ناجینس. ٣- خەرپووڵ: پارەداری ئەحمەق. ٤- کە ئەو لای قیمەتی پووچە، ئەمیش لای هەرزە هەرزانە: واتە ئاوەز لای نەزان و تێنەگەیشتوو بێ قیمەت، سیم و زەڕیش لای هەرزە زۆرە. ٥- باغی سەوز: خەیاڵ پڵاو یا وەعدەی سەرخەرمانی نەبوو. ٦- کەمان ئەندازو جانانە: یەعنی پاڵەوانانەو ژیرانە. ٧- پەرزان: سەر لێ شێویان.

کاشکی یارانی فەنن و سەر بە فەرهەنگ و ئەدەب
مەردی مەیدانی بەیان و نوکتەزان و قەند لەب
ئاشنای گوفتاری نەغزی کۆن و تازەی دڵ نشین
سەردەسەی غەوواسی تورک و فورس وتاتارو عەرەب
ناقیدانی شیعری ئازاد و عەروزی و سەبکی کۆن
خاوەنی ناوونیشان و مەسنەد و جاه و لەقەب
وردە بینانی لەسەرخۆی گۆشەگیر و خەڵوەتی[١]
عالمی عارف مەقام و شەیخی با ئەسڵ و نەسەب
نوکتە بینانی جەهانی مەعنەوی و ڕیندانی ڕاز[٢]
نەغمە خوانانی سەرای فیردەوس وخۆشخوانی تەرەب
جورعە نۆشانی حەقیقیی کەوسەری عیشقی نیاز
جەمعی موشتاقانی مەحرووم و ئەسیری تەشنەلەب
خاوەنی جاه و مەقاماتی ئەوینی پایەدار
هەمدەمی جەمعی جەسووری خۆش دەماغ و حەق تەڵەب
وەک منی دێوانەیی دەیری لە ئاسانەی نییاز
دادەمان غەرقی تەمەنناو حیرەت و بوهت و عەجەب
بەڵکە سەریان دەردەکرد لەم عالەمە و ڕازی جەهان
تاکو دامرکایێ بۆیان ئاوری نەفسی جەڵەب
جا منی (هێژا)ش پشوویێکم بدایێ سەربەخۆ
گوێم بدایێ بۆ فوغان و ناڵەناڵی مورغی شەب

١- خەڵوەتێ: ئەوانەی کە لە کونجی زوهد و قەناعەتا خودا پەرستی ئەکەن. ٢- ڕێندانی ڕاز: لەڕاز ئاگایان.

کوڕ:

کیژی جوانی کرچ و کاڵ، گەردەن زەردی گۆنا ئاڵ!
ئێسک سووکی خوێن شیرین، شۆخ و شەنگی ڕوو بەخاڵ!
جوانی حۆریی بەهەشتی! خەڵکی کوێستان یا دەشتی؟
دێهاتیت یاخۆ شاری، کێ وەها چاوی ڕەشتی؟
ڕازاوەی کام دیاری، دڵڕفێنی، عەییاری
بوتی جوانی نیگاری، شابازی، دڵشکاری
ئەشهەدوو سەر بەنازی، سەرکێشی، سەرفەرازی
دێوانەتم، شەیداتم، دڵخوازی دڵنەوازی

کچ:

ئەی گوستاخی بێ پەروا! گەنجی دڵ پڕ لە هیوا
بوچ ئەپرسی ئەحوالم، ئەمدەی بەمدیوەودیوا؟
کیژە کوردم، کوێستانیم، دێهاتیم، هەورامانیم
ڕەشتەی شنۆی شەماڵم، پەروەردەی چەم و کانیم
مەستی سروەی شەماڵم، جێ لە تۆیی سوورهەراڵم
چنوور و شەوبۆ لانم، زیرەک و لەسەرحاڵم
وێنەی غەزالی وەحشیم، تەڕلان ومەست و یاخیم
بێ عەیب و شاد و سەربەس، سەربەخۆ و خاوێن ئەژیم
ئەزانی بۆ هاتمە ڕێت، بێ پەروا وەک مەست و شێت؟
ئیشم پێتە تێفکری، ئەندەرزی من بگرە گوێ
ئەر دڵت لەلای منە، ئەر سەودات سەودای منە
ئەبێ دڵسۆزی گەل بی، تەنیا تەمەننای منە

کوڕ:

به چاو گیانی شیرینم، خۆشخەرامی نەشمینم
گوێم بە فەرمانی تۆیە، شۆخی جوان و نەخشینم
ئەی شۆخ! عەهدو پەیمان بێ، شەرتم شەرتی مەردان بێ
تا پای گیانم تێکۆشم، تەنم وەقفی کوردان بێ
کێ بە قسەت نارەزایە، لای گشت حوکمت ڕەوایە
کەس سەرپێچیت[١] لێ ناکا، بلێ چیت لە دڵدایە

کچ:

شێرەکوڕ! قەزات گرم، لەبەر ئازاییت مرم
قەت بە کزی نەتبینم، بڵێم بۆچی وا زرم؟
زانیوتە چی قەوماوە، دڵم بۆچی سووتاوە
ئەڵێن گرووپی چەپەڵ خەیاڵیان خاوە، خراوە
ئەیانەوێ کوشتار کەن، سپای گەل تارومار کەن
دڵی دایک زامار کەن، ئێمە زەلیل و خوار کەن
لەچکی منت بەسەر بێ، چارۆکەم تۆشەبەر بێ
دڵخوازت سەر لەبەر بێ، ڕەبی ڕەنجت بێوەر بێ
ئەر مافی خۆت نەسێنی، مەردانەگیت نەنوێنی
تا دوژمنت تار نەنێی، تیپی دوژمن نەشکێنی
ئارامت لێ حەرام بێ، سەراپات زووخ و زام[٢] بێ
نۆشداروت[٣] بیماری بێ، ژەحری مارت لە جام بێ
کوردە ناموستان نەبەن، گیانە نەتانکەن بە پەن
لەدووی پڕوپووچ نەڕۆن، لە فیکوفاک گوێ نەکەن
کوردە! گەل لەبەینایە، ئازادی لە گۆڕدایە
سەرداری و میریت نەوێ، بۆ گەلت بێرە کایە

کوڕە پەلکەی من ببڕن، بێگانان تارام بدڕن
زۆرم لە لام باشترە، تاتۆ بە پارە بکڕن
کوڕە منت لەبیر ربێ، ئەلقەی زلفم زەنجیر بێ
لە سوودی گەل لانەدەی، حەو جار منت ئەسیر بێ
توخوا یاری برات بە، وەک فریشتەی نەجات بە
قەت دوژمنیی گەل نەکەی، هۆشیاری کات و سات بە
ئەزانی کاتت تەنگە، ساتی خەبات و جەنگە
ئێوە بن و خوا و وریا بن ئیختیلاف عەیبە نەنگە
دوژمن ئەوەی ئاهەنگە[٤] سەرگەرمی ئەو نەیڕەنگە[٥]
خەریکی فاکوفیکە، پیلانی ڕەنگاوڕەنگە
داوێ پیسی داناوە، گەرچی زەنگی زڕاوە[٦]
بەڵام دەسبەردار نابێ، ئێستاش وا بەو هیواوە
دە توخوا لووتی ڕەق کەن، ئەو ئاواتەی مەولەق[٧] کەن
با لە داخا شەق بەرێت، یەکجاری جێی پێ لەق کەن[٨]
کوردە ئەر بەگوێم نەکەی، ئەر ئەم هەلەش لە دەس دەی
من کە ناتبینم بەچاو، تۆش هەرگیز نالێی ئۆخەی
کوێستانت لێ حەرام بێ، باغاتت بێ نەمام بێ
گوڵستانت دڕک بێ، دەروونت لانەی زام بێ
زڵفم قەنارەی تۆ بێ، وەک حەنزەلم لیمۆ بێ
سێوی کوڵمم ژەحرین بێ، ڕەنجی تۆم ڕەنجەڕۆ بێ
کراسەکەی تۆم کەفەن بێ، منت مردووی بە پەن بێ
کفنم بە غەم بدروون، حیجلەم[٩] بەبەیتولحەزەن بێ
دەک مەحرووم لە ئاوات بی، دەستەژنۆی سەر بیسات بی
دەردی دڵت نەسرەوێ، خەجاڵەتی وەڵات بی
منت بمرێ و ناکام بی، دەردەدار و دڵ زام بی

بێ دۆست و بێ دەزگیران، نەسرەوتە و نائارام بی
داخی منت لە دڵ بێ، هیوات ئاوێتەی گڵ بێ
دڵت حەواڵەی چڵ بێ، موورادت ناحاسڵ بێ
ئەڵحەدت سییاسەنگ بێ، قەبرت تاریک و تەنگ بێ
مەئمووری گۆڕستانت ستەمگەری دەبەنگ بێ
لەوێ بەردبارانت کەن، حەواڵەی زیندانت کەن
دێو سواری سەرشانت کەن، لە دۆزەخ میوانت کەن
وەڵامم بۆ نادەیتۆ، کوڕی چاک لاناکەیتۆ
تەنت بۆ وا ئەلەرزێ، دەس لە سێنگت ناکەیتۆ؟
چیتە، بۆ حاڵت زارە، رەنگت پەڕیوە، دیارە
شتێکت لێ قەوماوە، شپرزەی! ئەی هەژارە!

کوڕ:

چاکە دەستم دەربێنم، نەختێ تۆ تێگەیێنم
ئەگینا وازناهێنی، بڕوا غەڵتانی خوێنم

کچ:

منت بمرم پێکراوی، دیارە گوللە لێی داوی
ئەی بۆ زووتر دەنگ ناکەی وا لەخوێنا گەوزاوی(١٠)
زلفم ئەکەم بە بۆسۆ، ئەینێمە سەر زامی تۆ
پەرچەمم ئەکەم بە باند، تا نەتبەمۆ نارۆمۆ
بچین بۆ ماڵی خۆمان، تا لەوێ داوودەرمان
بنێمە سەرزامانت، تیمارت کەم بە پێی گیان

کوڕ:

کچێ ئەوەی لای تۆ بێ، زامی ئەر کۆنە و نۆ بێ
هەرگیز لە پێ دەرنایێ، با پێکراوی بڕنۆ بێ

ئێستا ئەڕۆم بۆ سەنگەر، تۆ فەرماندە و من ئەفسەر
لەشکەری ڕۆم و فەرەنگ، لە سەنگەر نامکاتە دەر

کچ:

دەک، لەبەر دەردت بمرم، دەک قەزا و بەڵات بگرم
تۆ ڕۆڵەی نیشتمانی، منیش یارێ شاترم
کوڕ:
با لە گاڵتە بەدەر بێ، راست و بێ دەردیسەر بێ
پێم بڵێ یارت کێیە؟ بێ بەڵا و بێ خەتەر بێ

کچ:

تا ئێستا دڵ ئازاد بوو، وەیلان و ناموراد بوو
هێلانەی ئەوین نەبوو، سەرد و سڕ و بەرباد بوو
ئێستا تۆ لانەت تیا بەست، کرۆکی دڵمیشت گەست
سەربەرز و سەرفەرازم، دڵشادم ئێستا سەرمەست
مارەییم چەکی تۆیە، تفەنگێکی بڕنۆیە
پێتەکیم قەتاریکە، کەڵەشینکۆف و سیخۆیە
چون پێشمەرگەی وەڵاتی، لە ئاسۆی ئاوات هاتی
لەناو دڵما جێگیر بووی، دڵخوازی من! خۆش هاتی
(هێژا) وەکیلی من بێ، مارەم ببڕێ، ئیزن بێ
بۆ کیژی باش سەرمەشقە، ئەر کورد و شێرە ژن بێ

١– سەرپێچی: عیسیان و بەگوێ نەکردن. ٢– مازر: نیگەران و دوو دڵ. ٣– نۆشداروو: دەرمانی شیفا بەخش. ٤– ئەوەی ئاهەنگە: خەیاڵی وایە. ٥– نەیرەنگ: فڕوفێڵ. ٦– زەنگی زڕاوە: پیلانی ئاشکرا بووە. ٧– مەولەق: موستەکرەدی موعەللەقە (وەکوو ئەنجەل مەولەق): (ئەجەلی موعەللەق). ٨– جێی پێ لەق کەن: موتەزەلزیلی کەن، ئارامی لێ ببڕن. ٩– حیجلە: ماڵێ کە بۆ بووکی ئەڕازێننەوە، جا جەوان کە ئەمرێ کەسانی ماڵێکی چکۆلەی ڕازاوەی پڕ زەرق و بەرقی بۆ درووس ئەکەن. عەرەب: پێی ئەڵێن(بيت الحزن).واتە: خەنخانە. ١٠– لەخوێنا گەوزان: لەخوێن هەڵکێشیان.

هۆنەری پڕشۆری کورد جگەر خوێن

جگەرخوێنم نەدی وا خوێن جگەر بێ
ئەوەن دڵسۆزی هۆزی دەربەدەر بێ
لەپێناوی حەقی خوریاوی گەلیا
بەرەنگاری بەڵا و جەنگ و خەتەر بێ
لە تەنگانەی خەباتی بێ وچانا
مەسافی دیدی هەر ئاسۆی زەفەر بێ
لەگوێی داگیرکەری بێ شەرمی تووشا
نەوای وەک نەفخی سوور، بێ چارەسەر بێ
وشەی وەک خەنجەری ژەحرین و نەشتەر
بوڕا و کاری و برینی پرخەتەر بێ
لە هەڵگیرسانی هەستی لاوی گەلیا
بڵێسەی ئاورینی پڕ ئەسەر بێ
وتاری ڕاپەڕین و ڕاتەکێنی
دڵی دوژمن تەزێن و دەردی سەر بێ
ئەوی جەللاد و خوێنخوار و شەروورە
بە واتەی پەست و پەککەوتوو پەکەر بێ
بەڕاستی شیعری ئەو(چاشنی)[١]ی خەباتە
بەسە بۆ مەردێ وا سەودای لەسەر بێ
چ خۆشە لاوکی هۆنراوی جوانی
بەمەرجێ ڕۆڵە هەستابێ و خەبەر بێ
نەوای بێدارییە بۆ لاوی هۆزێ
بە دڵ دەربایسی تانەوتەشەر بێ
بەیانی سیحر ئەکا (هێژا) جگەرخوێن
لەنێوان گوێ و دڵێکا وا گوزەر بێ[٢]

١- چاشنی: مەزە، مایە. ٢- لەنێوان گوێ و دڵێکا وا گوزەربێ: واتە لای کەسێ کە لە وشە تێ بگاو ئەوەی کە ئەبیسێ دڵی بداتێ و تێی بگات وشەی وێژەر لە دڵیا کاری بێت.

کیژی گریان

لەژێر تاوی هەتاوا کیژی گریان
بوتێ سیمین بەرێ، وەک مانگی تابان
ئەرامەندە[١] و مەلوول و زیز و غەمگین
هەژار و بێ سەر و دەر[٢]، مات و عوریان
بە دوو چاوی گەلاوێژی نمینی
ستەمکاریی زەمانەی چاک ئەفامان
دو دەستی مەم بەنی جووتێ بەهێ بوو
دوو زوڵفی بۆ تەنی کردبوە سەیوان
لەژێر مووی موشکی یو لاشەی لەتیفی
تریفەی وابو وەک شەمعی فرووزان
دوو چاوی ڕادەوەستان دیتنی، چون
لە دیمەنیا دەبینرا جەمعی زیددان
لەنێوانی خەمی[٣] تاقی هیلالا
خەدەنگ[٤] ئاسا بو تیپی ڕیزی موژگان
لەژێر تیپی خەدەنگا مشتە خوێنێ
چمان ڕێژراوەتە سەر بەفری کوێستان
کە دیم بەوحاڵەوە ئەو شۆخ و شەنگە
هەموو عەرزی خودام لێ بوو بە زیندان
خودا! لەم دەشتە چۆڵە ئەو فریشتە
چ بوو؟ بۆ وا منی یەکجاری سووتان؟
بەهەر حاڵێ نەبوو ڕۆییمە پێشۆ
نزیکی بوومەوە مات و هەراسان
سەرم لێ دانەواندو کەوتمە خاکی
دڵ ئارامی پەشێوی ئافەتی گیان

وتم: ئەی سەر و باڵای شۆخی شیرین
بڵێ دەردت چییە، دەستم بە دامان؟
لەبەرچی عاجز و مات و زویری
ئەرێ ئەی دڵبەری زاری پەرێشان
کە چاوی مەستی داخستووی هەڵێنا
نمین وەک نەرگسی شەهلای گوڵستان
وەها تەسخیر و جەزبی لاڵی کردم
نە فامم ما، نە هوشم ما، نە سامان
سەراسیمە زمانم بەست و وەستام
لەپڕ لێم هاتەگۆ(٥) سەوڵی خەرامان
وتی: کێی، چیت ئەوێ، بۆ وا ئەپرسی؟
لە چی وا واڵە(٦)ماوی گێژ و حەیران؟
وتم: ماتم لە تەرزی بەژن و باڵات
کە نەیدیوە دوو چاوی نەوعی ئینسان
بە بازی چاوەکانت دڵ ڕفێنرا
کە ناگا بۆ شکاری هاتە گلیان
بە زەنجیری دوو زوڵفت پێ لە چوون ما
کەمەندت خست و وەستانت لە جەولان
ڕجایە لێت ئەکەم نازداری دڵبەر
لە چی زیزی گوڵی گوڵزاری کوێستان؟
ئەوە کام دەستی قودرەت سازی کردی
ئەوە کام سەنگدڵ بوو، دڵتی ڕەنجان؟
دڵی بدڕن، چلۆن توانیی ستەم کا
پەڕەی نازک دڵی گوڵزاری ژاکان؟
سەر و ماڵ قۆچی قوربانە لەس ڕێتا
وەرە سا پێم بڵێ چیتە بەقوربان!

بە چاوت سوێنت ئەدەم ڕاستی بفەرموو
تو میحرابی دوو ئەبرۆت ڕازی پەنهان
بە چاوێ پڕ لە حەسرەت بۆم ڕووانی
سەراپامی تەماشا کرد و سەنجان
بە سۆزی سینەوە ئاهێکی کێشا
حەواسی لێ بڕیم و فامی پەڕزان
کە زاری کردەوە، دەنگی لەتیفی
ئەوەن گیرابو تەنمی گشت ئەلەرزان
وتی: چیتە لە من، دەردی گرانم
ئەوەندە کەسکونە نایێتە هەڵدان
وەها کاری و نەپۆڕ و نالەبارە
بە ئیفلاتوون و لوقمان نابێ دەرمان
بەڵام عەیبی نییە هێندە بزانی
جەوانی ڕۆژ ڕەشی کردووم و وەیلان
ئەوەندەی تر پەرێشان بووم و ماتەم
ئەمەن پاڕامەوە تا هاتەوە زمان
وتی: وا من بەسەرهاتم ئەلێم بۆت
بەڵام وا کار ئەکا لێت چەشنی پەیکان(٧)
وەکو تیراوێ سۆی ناچێ لە بیرت
دڵت تا ڕۆژێ ماوی بۆم ئەکا ژان
دەمێ کیژێکی نازار بووم و ئازیز
لە لای دۆستان و پیر و گەنج و هاوسان
کە منداڵ بووم بە نازی باب و داکۆ
بەخێو بووم تا دەمی چوونی دەبستان
خەریک بووم بێمە ناو کۆڕی ژیانۆ
بە حوکمی خوێندەواری ببمە ئینسان

که چوومه ناو قوتابخانه بخوێنم
ببم ئامادە تاکو ئەبمە خێزان
هەتا ساوا و بچووک بووم وەک منالان
سەرێ گاڵتە و گەپ و، تاوێ لە سەیران
شتێکێ پێ نەچوو تا بوومە عازەب
بە یاری تازە ئەو بازیمە دۆڕان
بە گاڵتە بوومە هاوبازی بڕێ کوڕ
بە دەسبازی لەگەڵیان باز و تۆپان
کەسێ نەیوت مەکە هەر خۆم حیساب بووم
هەمیشە تەک جەهێلان دەس لەسەر شان
لە وا عومرێکەدا دەورانی مەستی
بەرەڵڵا بووم و ئەستۆی خۆم لەسەر شان
ئیتر باب نەیئەپرسی داک خراپتر
بە هیوای مەکتەبۆ لێم بێ خەبەر مان
ئەوان لایان وەهابوو من لە مەکتەب
ئەخوێنم تاکو خوێندن دێتە پایان
مسیبوویان کە نابێ بەرگری کەن
زیبیانە بەرهەڵستی گەنج وەستان
ئەیانوت وێڵی کەن، ئازاد بێ چاکە
خراپە دەس لە زەوقی کیژ و کوڕ دان
مەیانکەن با بە ئازاد بێنە بەرهەم
ئەبێ بۆ ژینی تازە بچنە مەیدان
قوتابخانە ئەیانکا شارسانی
پەسەندی ڕۆژ و بێ لەککە لە تاوان
منیش تا کاتی بەربوونم لە مەکتەب
بە هەر حاڵێ نەبوو خۆمم ئەخەجڵان[٨]

بەڵام کاتێ لە مەکتەب دەرئەکەوتم
ئیتر وەستام نەبوو خۆ من لە گیرفان
بە بێ باکی لەگەڵ کوڕ کەیف و ئاهەنگ
لە پەسکووچەی گەڕەک تاریکی کۆڵان
لەپاشان وردە وردە هەستی جینسی
لەگەڵ جینسی موخالیف هاتە جۆشان
دەمێ بۆ سینەما بێ ڕانوما خۆم
سەرێ بۆ سەیری تاترۆ و بەزمی ڕیندان
وەکو ئاورێ کە نەوتی تێ بڕێژن
بڵێسەی سەند و خۆمم پێ پڕووزان
لەپاشان خوێندنم بۆ نا بە تاقۆ[٩]
ئەسووڕامۆ لە دەشت و باغ و بوستان
بەجۆرێ زۆری هێنا هەستی جینسی
لەگەڵ ژیکۆڵەکانی سەر خیابان
شەو و ڕۆژ بوومە دۆس و یار و هاوەڵ
گەلێ گەنجی بەتاڵ و لات و شەیتان
ئەوەندە بوومە ساقیی مەجلیسی مەی
سەرئەنجام گەردی عارم دا لە دامان[١٠]
بە ڕۆژێ بوومە مەعشووقەی دوو سێ کەس
کوڕی گەنج و جەهێڵ و ملهوڕ و جوان
هەتا کاتێ لەگەڵیان بووم بە عیززەت
لەپاش کامیان لەلایەن پەست و بێ شان
ئەوی کەیفی دەویست گیان و دڵی بووم
هەر ئەونە تاکو کامی خۆی ئەڕامان
لەپاشان وا لەپێش چاوی ئەکەوتم
لە دینم هەڵدەهات وەک باوو بۆران

کە هۆشم هاتەوە سەرخۆم و زانیم
کە عارێکی پەتیم، گریام فراوان
بەڵام سوودی چ بوو ڕۆیی لە دەستم
ئیتر کوا دێتە دواوە چەرخی گەردان
دەمێ زانیم کە هیچ کەڵکێ نەمابوو
خەزانەی عیففەتم دابوو بە تاڵان
لە دەست چوو ئابڕووم بێ قەدر و بایی
بە بێ عەقڵی شەرەفمم دا بە هەرزان
ئیتر ڕووی ئاوەدانیم بۆ نەماوە
بە هیچێ ئەو زییانە نابێ جوبران
کە من ئێستاکە نەنگم بۆ براکەم
لە لای باب بارێ سەنگینم لەسەر شان
لەبۆ داک بایسی تانەی ڕەقیبم
لەکن قەوم و کەسم وەک سارده سندان
ئیتر سوودی چییە ژینم بمێنم
ئەمن مەرگم ئەوێ هەردەم لە یەزدان
بەڵام وەسیەت ئەکەم بۆ هاوەڵانم
کچانی چەرخی تازەی تازە دەوران
بە باب و داکی منداڵان بە ناڵان
ئەڵێم بۆ پەروەرش چاک بێنە جەولان
بە تەنیا دەرسی مەکتەب دەسخەڕۆ بوون
خراپە چون ئەبن بێ شک پەشیمان
ئەگەر بۆ پەروەرش چاک تێنەکۆشن
دەبێ سەرپەنجەیان بگرن بە دندان
موعەللیم هەر لە مەکتەب چەن سەعاتێ
ئەڵێ دەرسێ بە منداڵی بەسەزمان

مەگەر لەدوای قوتابخانە موعەللیم
لەبەر منداڵ ئەبێتە وشکە دایان[١١]؟
ئەوانەی وا لە ئەولاد بێ هەواڵن
مناڵیان مەینەتە بۆ خۆی و خێزان
پەشیمان شاخی دەر بێ دەرئەهێنن
دوو شاخ ئەستوور و زل وەک شاخی حەیوان
ئەگەر ئەتوێ مناڵت سەرفەراز بێ
نەنیشێتە ملت تاوان و ڕایان
ئەبێ خۆیشت بە دڵسۆزی و مەحەببەت
خەریکی بی وەکو ئاش بێیتە گەردان
کەسێ وا لاتولۆتی دا بە کۆمەڵ
بەڵای لێدەن، لەگەڵ خۆی ئەگرێ زۆران
هەمیشە پەست و بێبایی و ڕەزیلە
لەنێو گەلیا تەریکە و بێ دەر و بان
لەپاش ئەم وەسیەتەی کردوومە بۆ خەڵک
لە شار دەرچووم و هاتوومە بییابان
وەکوو وەحشی ئەژیم تا کاتێ ئەمرم
لە بن بەردێکدا بێ ناو نیشان
ئەوانەی وا وەکوو من تەربییەت بن
چلۆن هەرگیز ئەبن دڵشاد و خەندان
لەسەر نۆ نیشتەوە گریان بەسۆزی
دڵ و جەرگ و هەناوی کردە بوریان
ئەوی من تێیگەیشتم سووچی کۆمەڵ
بووە وا ئەو فریشتەی بۆتە قوربان
لە کۆمەڵدا بڕێ ڕا بۆتە یاسا
کە ئەیپەرسن وەکو ئایاتی قورئان

وه دووی کەوتوون بەبێ لێ تێگەیشتن
ئەڵێن ئایین و ڕەسمی وایە ئاڵمان
ئەڵێن قەولی فلان زانا وەهایە
کە پێشکەوت وا ئەکەن، ئەو قەومە زانان
دروستە ئەو (تیئۆری)[13] وایە دانا
بەڵام گشتی موتالا نابێ یەکسان
بە ئەو ناگەین و هی خۆشمان بەتاڵە
دەوای ئەو دەردە کوا ئەکرێ بە ئاسان
نە شەرقین و نە غەربین و نە چینی
نە ئینگلیسی نە ژاپۆنی نە ژەرمان
وەرە (هێژا) لەگەڵ ئەو کیژە بگری
بە زاری هەڵبڕێژە دیقی دەوران
هەتا ڕۆژێ کە میللەت ئەبنە زانا
ئەزانن چۆن ئەژین و ئەبنە ئینسان

١- ئەرامەندە: داماو. ٢- بێ سەروبەر: بێ تەجرەبە. ٣- خەم: قەوس. ٤- خەدەنگ: تیر کینایەیە لە برژانگی مەعشووق. ٥- لێم هاتە گۆ: لێم هاتە جواب. ٦- والە: سەراسیمە. ٧- پەیکان: سەری تیر. ٨- ئەخجلان: مەشغوڵ ئەکرد. ٩- بەتاقەوەنان: دەس لێ هەڵگرتن. ١٠- کەردی عارم دا لە دامان: ناموسی خۆمم لەکەدار کرد. ١١- وشکەدایان: پەرستاری منداڵ کە شیری نەداتێ. ١٣- تیئۆڕی: نەزەرییە.

سەراب[1]

لەو مەتڵەبە پووچانە ئەگەر ئەمڕۆ هەڵاتم
ئازادم و ڕزگارم و سەربەستی بیساتم
کردوومە قەناعەت کە سەرەنجام ئەبێ هەستێ
لەو غەفڵەتەیا مورعی غەزەلخوانی[2] نەجاتم
دەردی منی بێچارە لەوا کەسکون و سەختە
کەس قاتە بپرسێ لە سکاڵاو و شکاتم
ناکەس وەکو بڵقاسە لەسەر مینبەری تەبلیغ
پێی وایە منیش هەرزەو و بێ مایەو و لاتم
زوڵف و خەت و خاڵ و قەد و باڵایە مەراقم
بۆ ماڵ و دراو پەستم و مەفتوون وکەساتم
پسپۆڕێ لەکوێ دەس خەم و ڕازدارێ بزانێ
موشتاقی، وەتەن! کێو و کەژ و ئاو و هەواتم
هەوراز و بەرەوژوورەیە، ڕێوازی تەقالام
بێ یارو مەدەدکارە، دەم و دوویی[3] خەباتم
دێو و دەدە هەمڕازی غەم و هەمدەمی دەردم
موحتاجی تەلاش و مەدەد[4] و سەبر و سەباتم
گاڵ و بخوری ناوێ، حەکیمانەیە مەتڵەب
ژیرانە ئەبینرێتەوە، ڕێوازی مەزاتم
وردە تەن و گیانی ئەوی وا وردە لە کارا
ملهوڕ بەهەوا دێتە کەوانم، لەوە ماتم
عەقڵی ئەوێ جانانە، تەلاشێکی حەسابی
چوون و، نەبەزین و، نەڕەوین، کاتی تەلاتوم
سەنگی زل و یەک تیکە لەبن نایێ بە نینۆک
بێ دەیلەم و زەنگەن؟ پەکەری ڕەنجی بەباتم

جاهیل! وەرە شێتانە مەڕۆ مەردی خودا بە
شووریدە و مەفتوونی غەم و حەولی وەلاتم
ئەی لاو مەڕۆ بێ ڕەویە، ئەسووتێی کە خەسارە
مەغروور نەبی بێژی کە لەسەر ئاوی حەیاتم
ئەو ئاوە سەرابێکە هەزارانی لە گل خست
غەمباری لەپاکەوتن و تیاچوون و سزاتم
عەهدە کە لەپای کێوی وەفادا بەفیداتم
بەو مەرجە بە دڵخوازی دڵم شاد بێ وەڵاتم
ڕۆژێکە بڵێن ڕۆژی مورادە وەرە سەیری
شادی و فەرەح و بەزم و هەراو کەیف و مەزاتم
وەک قۆچم و ئامادەیی قوربانی لەبەر پێی
(هێژا) کەمە بۆ نەیلی شەرەف نەقدی حەیاتم

١- سەراب: برق و باقێکە عەرزی گەرمیان ئەیداتە دەر و لەدوورەوە لە سەراوو گۆلاو ئەچێ.
٢- مورغی غەزەلخوان: کینایەیە لەڕۆحی شاد. ٣- دەم و دوو: دەسەو بەستە. ٤- مەدەد: یارمەتی.

جەمخانەی نییاز

لە جەمخانەی[١] نییازا جار و بارێ
ئەبیسرێ ئاهی مەست و بێ قەرارێ
بە دڵ کاتێ ئەناڵێنێ، سکاڵای
دروست حاڵێت ئەکا حاڵی نەزارێ
ئەڵێ: چەوساوە کوێی ئێشێ و چلۆنە؟
ئەڵێ: دەردی دڵی ڕەنجە و هەژارێ
نە ڕوو دەربایسیی کەس ئەیگرێ، نە
ئەبێتە پشتەوانەی میری شارێ
دڵی پێوە نییە پاکاری[٢] کار بێ
وەیا میر و ئەمیریی سەر دییارێ
ئەوی ڕاست و دروستە ڕووی ئەکا بۆت
دە گوێی بۆ ڕاگرە، بۆ چاری کارێ
وەرە خۆت کەرمەکە و دەنگی ببیسە
بەدی بێنە نییازی دڵ فگارێ
خودا چی بکەم کەڕ و کوێر وان لەسەر کار
هەموو مەست و دەبەنگن دەس بەکارێ
ئیلاهی گێژەڵووکێ کوا هەڵیکا
زەوی بێتە تەپ و تۆز و غوبارێ
نەبینرێ هیچ کوێ گشت یەختە سار بێ
لە هیچ کوێ دیار نەبێ دار و دییارێ
لە هەر لا گەردەلوول حاکم بێ بۆ خۆی
بەپێی سەنگی بەرێ هەر نالەبارێ
لەسەرنۆ دەرکەون پێشیاوی ژینێ
لە بەین چێ باری سەربار پاک بەجارێ

خەلاس بن ڕەنجەڕۆ لەو دڕک و داڵە
لە گوڵزاری ژیان با نەڕوێ خاریێ
منیش ئارام وەکو (هێژا) لە کونجێ
بڕۆمە کولبەیێ، دەیرێ، مەغارێ

18- جەم خانە: مەجمەع. 19- پاکار: گزیر، بەردەستی سەرکار.

خامە[1]

لە پێنوسم، دوڕ و گەوهەر ئەبارێ
ئەژی دانەی، خەراج و گەنجی شارێ
ئەگەر چی قەدری دانە و دوڕ بەجێیە
لەجێی خۆی، نرخی گەوهەر، پێ بەجێیە
تەبیعی باوی بازاڕیش، بە شوێنە
گوهەر سەنجی[2] لەپێی گەوهەر نوێنە
ئەوی پسپۆڕو زاناو وردە بینە
لە کاروباری سەودادا، مەتینە
ئەزانێ کامە قەڵبەو کامە ئەسڵە
لە بازاڕ، کام مەتا، کاڵای چ فەسڵە
لە نەختێ خەرج ئەکا کڕیاری زۆرە
لەوێ سەودا ئەکا، بازاڕی جۆرە
بەڵام هەندێ کە سەوداگەر نەبووبن
ئەگەر بۆ موختەسەر کاڵایێ چووبن
ئەوەندە ناشییانە چوون لە دووی کار
ئەپرسن قیمەتی، ئەتلەس، لە عەتتار
کە واتە ئینتیزاری بیر و تەگبیر
لە نائاگا مەکەن، ئەی عاقڵ و ژیر!
بەرەڵڵا کوا ئەزانێ کێ شەریفە!
بەدەڵ چووزانێ کام گەوهەر زەریفە!
دەغەڵ کەی قەدر ئەزانێ، نەوجەوانێ
لە کڵ دەرهاتو پوختەو لێ بزانێ
ئەوەش زانینی پێداویستە کاکە
لە کوێ ئاسانە زانین، کامە چاکە!

نەزان هەروا لەخۆڕا پەل دەهاوێ
چەقەڵ مەس[3] ئێسکی بەبرو شێر ئەجاوێ[4]
حەقیقەت گەوهەرێکی ڕوون و پاکە
تەمیش ئەر بیگرێ ساتێکە کاکە
سەرەنجام هەر ئەبێ بشنێ شەماڵێ
بەرەو ئەو شوێنە، سروەی بێ بە حاڵێ
برووسکەی دێ لەپڕ دەردێ لەژێر تەم
ئەڵێ: خەڵکینە سەیرم کەن، ئەمام، هەم
بەڕاستی گەوهەری بێ گەردە جەوهەر
لەمەڕ مێردانە، مایەی فەخرو زێوەر
بەتایبەت گەوهەری نایابی زانین
خودا دەیڵێ: بزان وەک خەڵکی دی، نین
قەدیمیش وا دەڵێن دارایی زانا
بە تالان نابرێ، نا دزرێ قەت، نا
ئەوان سەرمایەیان بێ بیمە، بیمەس
بە زۆر و زوڵم و تالان، نابرێ بۆ کەس
ئەگەر سەرمایەکەت (هێژا) وەهایە
هەزار بار لێی ببەخشی دێتە مایە

١- خامە: نامە. ٢- گوهەر سەرنج: گەوهەر ناس. ٣- چەقەڵ مەس: لە پاشخوان تێر خواردوو.
٤- ئێسکی بەبرو شێر ئەجاوێ: خۆخەڵەتاندن، بەڕواڵەت خۆنواندن.

گوڵ وەریون

لە داخی دەوری دوون زۆر دڵ تەزیون
بە بێ وەعدە گەلێ گوڵ هەڵوەریون
گەلێ خونچەی نەپشکووتوو چناون
چەنێ چووزە و چرۆیان هەڵبڕیون[1]
گەلێ توولەنەمام و خەڵف و خامە
بڕاون گەرچی جوان و ڕێک ڕویون
گەلێ لاو بوونە قوربانیی قسەی ڕاس
لەپێناوی حەقا خوێنیان مژیون
گەلێ داک ڕۆڵەڕۆیان پێ خراوە
گەلێ ساوا پڕووزاون، هەتیون
ئەوە ئیرسی گەلی کوردە، لە مێژە
بەڵام مێردان مەگەر هەرگیز بەزیون
لەپاش هەر ئاش بەتاڵێ زوو دەمودەس
گرۆیێ تر لەسەر حەق ڕاپەڕیون
لەسەر نۆ دەستەیێ تازە و فیداکار
لەسەر ڕیشەی قەدیمی داچەقیون
خەباتی ئێمە جارێ دوایی نایێ
مەڵێن ئەو هۆزە وەستاون، چەقیون
بەڵێ بیمار، بەڵام گەل نامرێ قەت
ئەوانەی دژ بە گەل هەستان ڕزیون
ئەوەی وا هات بەسەر ئەم هۆزەدا و چوو
هەموو پێشات و هەوراز و نەشیون
گەلێ ئەمرێ خەباتی بێتە پایان
دژی تالانکەرانێ داسەپیون

گەلێ تەسلیم نەبێ شکیان مەحاڵە
ئەگەرچی دوژمنان تێیدا بەزیون
هەلێ هەر دەس ئەدا بۆ هێرشی گەل
دژی وانەی تەکی پێ هەڵچنیون
وەدەریان وا ئەنێن ئیتر نەوێرن
لە شوێن ئەو خوویە بن پێیان مسیون
کە وەختێ ئێمە ناوەستین لە پەیکار
زیانکار ئەو دەسەن مەستی فریون
سەرەنجام هەر ئەگەین، یاران، بە ئاوات
گەل و هۆزم لە نووستن ڕاچەنیون
بە ڕۆڵەی میللەتی، (هێژا) ئەنازێ
کە بۆ شاری شەرەف میرو خدیون

١- هەڵ بڕین: قرتاندن، قەیمی کردن- درەوکردن. ٢- ڕاچەنین: داچڵەکیان.

چەم و خەم

لە دونیادا کەسێ بێ غەم لەکوێ بوو
کە هات و بوو، بەنی ئادەم لەکوێ بوو
لە جەرگەی خێڵی زامارانی کەونا
کە غەم نەیگەستبێ مەحرەم لەکوێ بوو
نەمامی ئارەزوو، مەینەت بەکۆڵە
سزای وەرهەم نەبێ، بەرهەم لەکوێ بوو
درەختی زڕ کە[١] هەرز ئەڕوێ[٢] لە خۆڕا
بەبێ هێنای[٣] شەم[٤] و لاچەم لەکوێ بوو
لەمێژە ژین و ژان، دوو یاری گیانین
ئەوان هەمزاد نەبن، تەوئەم لەکوێ بوو
بەڵێ ئەکسیرە[٥] بۆ عاشق غەمین بێ
تەمی وادی موراد، ماتەم لەکوێ بوو
بەدەم ئاهۆ کە شنیا پەرچەمی غەم
شکۆی ئاڵای کەیان و جەم[٦] لەکوێ بوو
لەلای دڵ دیلە دایم عاشقی زار
پەکەر[٧]، ویرانە، کەمتەرخەم لەکوێ بوو
کە سۆزی داغی عاشق جاویدان بێ
عیلاجی کار دەواو مەرهەم لەکوێ بوو
ئەگەر پەروانە بێپەروا نەسووتێ
شیعاری شین و شۆڵەی شەم لەکوێ بوو
بوتی ناز کەی شکا بۆ بوت پەرستێ
بوت و بوتخانە بێ بەرهەم لەکوێ بوو
بەڵێ کوورەی سەفا داغ و بەتینە
دەمی پێویستە دەم، بێ دەم لەکوێ بوو[٨]

له کلّپەی ئاورا گوڵزار نوواندن
لەبەر ئەندامی بێ وەرهەم[٩] لەکوێ بوو
ئەگەر جۆش و خرۆش دامرکێ، دونیا
ئەشێوێ، شەوکەتی عالەم لەکوێ بوو
تەکاپۆ[١٠]یە عەزیزان، ڕەمزی هەستی
وجوود بێ بەزمی کەیف و کەم[١١] لەکوێ بوو
چ دەریاییێکە؟ غەم بەحرێکە بێ پەی
کە چاوکەی غەم نەجۆشێ، یەم[١٢] لەکوێ بوو
نەزاکەتبارە، (هێژا)، عاشقی ڕەند
چەم و خەم، کەیف و غەم[١٣] سەرجەم لەکوێ بوو

١- زڕ: بێ سەمەر، بێ بەر. ٢- هەرز ڕوین: خودڕوو، نەمامێ کە لەخۆیەوە بڕوێ. ٣- هێنا: هەوای نمناک. ٤- لاچەمێکێ نمناک کە کەمتر خۆر بیگرێ. شەم: پێچەوانەی بەر بەرۆژ. ٥- ئەکسیر: ماددەیێکی خەیاڵییە گۆیا کە بدرێ لە مس ئەیکا بە زێڕ. ٦- کەیان و جەم: دوو سیلسیلە لەپادشانی بەدەستەڵاتی ئێران بوون. ٧- پەکەر: مات. ٨- دەمی یەکەم یەعنی هەوا، دووەم: باهاتن، سێهەم: گوزەر یا دەم دەمیش کە ببێ هەر هەوای لێوە دێ. ٩- بێ وەرهەم: بێ غەم. ١٠- تەکاپو: هاتوچوو تێکۆشان. ١١- وجوود کە بوو هەم کەمییەتی هەیە هەم کەیفییەت (چەندی و چۆنی). ١٢- یەم: دەریا. ١٣- غەرام و چاوەڕێیی، ڕابواردن و عەمین بوون پێکەوە چۆن ئەبێ.

خڕکە پەڕێن

لەوساوە ئەدەب بۆتە گوڕەی واتە پەڕێن[١]
هەرزەو هەڵە مەقبووڵە نە ڕێزبێن و بخوێن
زانیار و قەڵەمزەن[٢] پەکەر و حاڵی پەشێوە
غەوغایە لە کۆڕی قەڵەما و تەعن و جووێن
لەو مەعرەکە کڕیاری کلاسیک و ئوسوول
پێویستە سپەر داخەن و خێرا ببەزێن
چاری نییە سەرکێشی، عیلاجی ستەمە
پێویستە تەمێ خوار بێ لەجووجی (نەخەوێن)[٣]
ئەو چاوی لە لۆمە و قەدەغەی خەڵکی نییە
بەسیە کە لە دەوری دەڵە بن[٤] چەپڵە تەقێن
فەرهەنگ و بەسەر هاتی گەلێ کەشکە[٥] لەلای
چیی داوە لە گەوهەر قەرەچی شینکە بسێن
کەی شیشە بەکۆڵی ئەدەب و عیلم وهونەر
خۆی ئەگرێ بەرابەر هەڵەشەی خڕکە پەڕێن[٦]
کەڵکی نییە بیدوێنی ئەوەی بادی هەوایە
نازانێ، لە لای وایە، دژین بۆیە ئەڵێن
هیچ چاری نییە زامی زمانی هەڵەوێژ
چی بکەی لە وتەی نابەڵەدی تانە وەشێن
دەردی سەرە بتوانی لەگەڵ لاڕێ بڕۆی
فریای دڵ و مینات کەوە هات شیشەشکێن[٧]
ئەشعاری ئەدیبانە، قسەی ڕێک و نەسەق
پەخشانی ژوان، پوختە، بە واتا، بە هەوێن
بازاڕێ نییە وەزن و مەفاعیل و مەعانی
ئازادە، هەڵە و بێ سەرو پێ هەرچی بڵێن

بەو مەرجە ئەبێ مەعنی نەدا، وەزنی نەبێ
ئەمجارە ئیتر چاکە مەتای تازە نوێن
لەوساوە بەیان پووچە بە بێ مەعنیی مەعان
ئازادو عەرووزی بە مەتەڵ جووتێ هەوێن
شایستەیە (هێژا) لە قەدیمی بگەڕێ
هەر کۆنە پەسەن بێ وەکو عەنتیکە بسێن

١- واتە پەڕین: چەنەباز و مقتەوێژ. ٢- زانیارو قەڵەم زەن: عالم وکاتب. ٣- نەخەوێن: تەسلیم نەبوو. ٤- دەڵە: خوێڕی. ٥- کەشک: کینایەلە لە شتی بێ کەڵک. ٦- خڕکەپەڕێن: بەردەفڕکێ کەر.
٧- شیشەشکێن: قسە تاڵ، قسە سەقەت.

پەپوولە

لەسەر بەرگی گوڵێکی ئاڵ و ئاودار
پەپوولەی جوانی چووکی[١] نارنی نازدار
بە لەرزینی پەڕو باڵی بەئەستەم
کە ئەیچوێنێ بە خنجەو لەنجەو و لار
ئەبزوێ نەختە نەختە و رێک و مەوزوون
لەسەر لاسکی گوڵێ خۆش ڕیتم و هوشیار
لە چاوی من جموجووڵی پەپوولە
پڕی ئیمایە هەر بزوین و ڕەفتار
بە هەر لەرزەی دڵێ لەرزانە بێ شک
چ پڕمەعنایە خۆ پێچدانی بیمار
بە هەر جووڵەی ئەبزوێ هەستێ پەنهان
بە هەر لەرزەی دەخێزێ عاشقێ زار
سەما ناکا پەپوولە بێ بیانوو
ئەبێ ڕازێ هەڵێنێ بێتە کردار
وەرن ئەو ڕازە یاران ئاشکرا کەین
هەتاکو خەستە کەمتر بن گرفتار
بە ئایینی ئەدەب، ورد و لەسەرخۆ
سەبارەت بەو مەبەستە بێینە گوفتار
ئەگەر جوانی و نەزاکەتباریی غونچە
نەبێ، کەی بولبولی زار دێتە هاوار
دەسازێ باڵی نەرم و چقڵی توورک
وەر ئەگرن دەرسی ئولفەت بولبول و خار
لە مەتنی لەرزشی باڵی لە ڕەقسا
ئەخوێنێ دەرسێ تازە بولبول هەر جار

ئەڵێن ئەو دوانە جوانی دێت و دەڕوا
وەرن تا ماوە بۆ سەیرانی گوڵزار
کە ڕۆی نایێتە دواوە چەرخی گەردان
لەپاشان مەر لەگەڵ یادی بکەن کار
نەسیم مووسیقی سێن بەرگی گوڵانە
پەپوولە بازیگەر، بولبول نەی و تار
چ ئاهەنگێکە، (هێژا) عیش و مەستی
تەبیعەت جوان ئەگێڕێ جامی خونکار

١- چووک: موخەففەفی بچووک.

ئۆخەی

لە دەردم تێبگەن، خەڵکینە، تا کەی
بەری تانەم ئەدەن بێ جێ، پەیاپەی
ئەگەر گرژو دەبەنگ و مات و مۆنم،
شەریکی دەردی گشتم ئەر قەبووڵ کەی
لە هەر کوێ دەردەدارێ دەنگی دەردێ
لەناڵەی ژان ئەکەم، جەرگم دەبێ پەی
ئەوی سەودای لە سەردا بێ هەژارە
دەروونی هەست ئەکا دەردت وەکو خۆی
لەکوێ ئارام و ئاسایش ئەزانێ
دەروونی دێتە ژان تا تۆ وتت وەی
کە من دڵسۆزی ڕاستی و یاری تۆ بم،
ئەوەم لا مەتڵەبە بێ وەی بی، بێوەی
نەکەی، (هێژا)، لە حەنناى ئاشنایێ
ئەوی لێت دێ تەمەڵ بیت و درێغ کەی

داخ

له داخی جووته هەڵدانی کەر و چوارپێ، خودا چی بکەم
له تاوی واتوویتی زۆر بلێیی بێ جێ، خودا چی بکەم
له قینی مەست و دێوانەی نەزانی بێ حەیا وەختە
هەڵێم، چارەم چییە یاران بڕۆم بۆ کوێ، خودا چی بکەم
خەتای کێ بگرێ پیاو ئێستا کە نادان گەرمە بازاڕی
دەغەڵ خۆی شای کەسانە و پەندی پێ ناوێ، خودا چی بکەم
غەم و غوسسەی زەمانە کەم نەبوو بۆ ڕەنج و ئازارم
غەمێ تر هاتە سەربارم، قەدەر وا بوو، خودا چی بکەم
لەخۆڕا خۆ دەکوتنە هەر مەبەستێ باکو تێیناگەن
نەزان چۆن تێ دەگا، کەی چا دەبێ، وابێ خودا چی بکەم
ئەڵێن ئێستا گرووپێ تر بە ناوی دانیش و عیلمۆ
خەریکی گێرە شێوێنین لەشار و دێ، خودا چی بکەم
خودا سا خۆت بگە فەریای گەلی چەوساوەیی بێ کەس
عیلاجی کار له دەست (هێژا)ی هەژار نایێ، خودا چی بکەم

ئیسم و میسم

لەو ئیسم و میسمە گەڕێن، کاکە، کلۆرە
مردوو کە زۆرە، خزم، زیندوو مەشۆرە
وریاییی کۆشک و کەلێن[1] فەرزە لەسەر مێرد
ڕێوازی[2] هەوڵی کەسی دیکە مەگۆڕە
ساچاخی زێڕی کوردە ژن، لەکن مۆدە[3]
بێ ڕەویەیە، بێ تامە، لە زیبیادی شۆڕە
سیپاڵی شەنگ و شۆخی گەنج و لاوی مە
کەی لای غەوارە پەسەندە، لەکوێ جۆرە
قەتارو لاوکی کوردی لە گورجستان[4]
کەی تامی قۆریات[5] ئەدا چڕە و هۆرە
بە جازی غەربی بە دڵ کەی سەما ئەکەی
کوا ڕەقسی تانگۆ[6] بەلاتۆ پڕی شۆرە
ئەروات لەگەڵی نەسازە چارە چییە
چۆن وەرئەگیرێ؟ نەتەوێ، مەگەر زۆرە؟
وەسیەت بێ، کاکە، لەو ئیسم و میسمە گەڕێن
تۆوی نیفاقی گەلە، خۆرەیە خۆرە
خۆت بەو ئیدی هیچی دیکە، گەلێ باشە
دووری کە لە گورز و قاوی بازە و بۆرە
جارێ بەکوردیی پەتی فەریادێ مەحکەم
لە گشتی جەهانا، بێ سۆرەوو کۆرە
هیچ ئیسمێ لەپێشانی مەدە بێ تووڕە
تا دووت کەوێ خەلکێ ئەوە خانەو بۆرە
پاشان لەسەری سۆنگە دە ڕێییێ بگرە
هەر خێری گەلت پێشوو گرۆی سەرکۆرە

زینهار! بە گاڵە تاڵی خۆبی ڕەزا بە
نەک چەورو نەرمی خەڵکی، براله، شۆره
زاماریی سەری کەڵبەیی چەپخوون سەختە
پەترۆی نییە هەرگیز، بەدەوام ناسۆره
هاواره! هەناسەی منی (هێژا) سەردە
هۆزم لەدووی عەدووی ئەچێت و خۆخۆره

١- کەلێن: دەرگای خانووبەره. ٢- ڕێ واز- مەسیر. ٣- مۆده- فورم-سفور. ٤- گورجستان- مەڵبەندێکی یەکیەتی سۆڤێتەکە زوربەیان تورکن. ٥- قۆڕیات- نەواییەکی تورکییە. ٦- تانگۆ- رەقسێکی فەرەنگییە.

ئەشک

لە مەتنی تاکە فرمێسکێ زەڕاڵا
کە وەستا بێ لە گۆشەی چاوێ کاڵا
هەزارویەک کینایەو غەمزە نەخشن
لە چاوی وردەبینا بۆموتاڵا
گەلێ نوکتەی زەریف خۆی دائەشارێ
لە بێ دەنگیی زەدەی ئاشفتەحاڵا
ئەوی کوورەی ئەوین سووری نەکاتۆ
سەلیقەی کوا لە سەودای زێڕی قاڵا
لەکوێ لای وێڵی موڵکی مەینەت ئاوا
گران قەدره نەوای زاری و سکاڵا
ئەوی هەموار نەکا دژواری ئاوات
نەچێ باشە بەدووی سەودای مەحاڵا
کەسێ نەتوانێ نێشی نۆش بکێشێ
ئەبێ نەڕوا بەدووی هەنگی[1] خەیاڵا
تەمەننای هەرزەیە گەنجێکی بێ ڕەنج
بەڵام چی بکەی لەگەڵ مێشکی بەتاڵا
بەلایۆ وایە ئایینی ئەوین قەت
نەگونجاوە لەگەڵ عەقڵ و کەماڵا
هەوا بەرچاوی ئاوەز دائەپۆشێ
دەلیل پەکیە لە جەنگی پێ بەتاڵا
بەڵام پسپۆڕی وردی تێگەیشتوو
ئەزانێ چەندە بایی و نرخی کاڵا
ئەوی سەوداگەر ئەیبینێ جوێیە
لەگەڵ دیدی خڕیدارێکی کاڵا

هەنێ نوکتەی زەریف و ڕێزەیی جوان
ئەدۆزرێتۆ لە تۆی جەنجاڵی خاڵا
کە تەنیا دیدی دانا پێی ئەزانێ
ئەویش کاتێ تووابێتۆ لە حاڵا
ئەڵێن تەریاقی ئەشکی نێشی ڕەشمار
لە چاڵی چاوی گاکێوی دە ساڵا
عیلاجی دەردی مارانگازە کاتێ
تەپوکۆی بێ لە ئێش و ناڵەناڵا
یەقین ئاوی حەیاتە دانەیی ئەشک
لە قامووسی ژیانی بێ زەواڵا
بەڵێ (هێژا) دەوایە ئەشکی عاشق
لە نوسخەی پڕ لە مەعنای ئەهلی حاڵا

١- هەنگ: مێشی هەنگوێن

پەرچەم

لە ڕووناکیی خەیاڵی شەمعی ڕووتا
بە دیققەت دەرسی هاتوچووت ئەخوێنم
بە تاری پەرچەمی خاوی خەیاڵیت
ئەسیر و دیلی تاری مووت ئەمێنم
لە گوڵزاری تەمەننا و ئارەزووتا
وەنەوشە و سونبولی گێسووت ئەچێنم
لە گەنجوور بۆ نموونەی لەعلی لێوت
بە لالووت دانەیی یاقووت ئەسێنم
ئەوەندە دەردی تەنیایی گرانە
تەکیشم خواستبێ هەر جووت ئەهێنم
لە کۆشکی عیززەتا بێ تۆ سەفا کوا
کولێنم کاولە و فەرتووت کەلێنم
دەمێ خۆشە ئیجازەم پێ درابێ
یەخەی نازت لەسەر لیمۆت هەڵێنم
ئەگەر بۆ تۆ نەبێ بڕوات بێ گیانە
بە زەحمەت سەر لەمەڕ لاهووت خەوێنم
بەسەر غیلمان و حوورا فەخر ئەکەم، کەی
ڕەوایە پێم بڵێن ناسووت هەوێنم
لە سامی تۆ شپرزە و دەستەپاچەم
ئەگەرچی لەشکەری تاغووت بەزێنم
ئەڵێ (هێژا)ت کە ویستی تاقی جووت کا
خەریتەی خەم لە دوو ئەبرووت ئەسێنم

موعجیزەی ئەوین

له گۆشەی چاوی مەستت مەکر ئەبارێ
له هەوری مەیلی سەردت بەفر ئەبارێ
به ئیماو چاوەبڕکێت فیتنه هەستا
له یاقووتی دوو لێوت شەکر ئەبارێ
فریوت دا به لەنجە و لار و خشپەت
نه یەک دوو، بەڵکو گەنج و لاوی شارێ
ئەڵێن مەیخانەکان بەسراوه دەریان
له ناویانا نەما مەست و خومارێ
ئەوی مەستی مەی و مەیخانه ڕەو بوو
گرفتاری ئەوینت بوون به جارێ
مەی و ساقی و نەی و موتریب کەساتن
نیگاری کۆن له پای تازه نیگارێ
له کوورەی عیشقەدا سەرجەم ئەسووتێن
له تاوی دیمەنی سیمین عوزارێ
خومارن سینه ڕێشانی زەمانه
به نەشئەی چاوی مەستی دڵفگارێ
نیازی وایه مەستان دەوری بگرن
مەبەستی چی بێ؟ بۆ وا؟ بۆ چ کارێ؟
خەیاڵی وایه هوشیارێ نەهێڵێ
بپرسێ حاڵی زاری بێ قەرارێ
له شاری سووتنا سۆزێ نەمێنێ
کولۆکۆ دامرێنێ بۆ هەژارێ
گەرەکیه ئاوری نەمروودی هەڵکا
بسووتێنێ هەموو زارو نەزارێ

بەڵام ئیبرایمێن هەندێ ئەویندار
ئەڕۆنه ناو بڵێسەی تینی نارێ
دەبێته باغی جەننەت سکڵ و ئاور
به ئیعجازی ئەوینی پایەدارێ
ئیتر مەنعه بڵێن (هێژا) دەسووتێ
مەعافن لەو سزا عاشق به جارێ

پیاو ئەبێ چۆن بێ

لە ژین ئەو کاتە ڕازی و کامەرانم
کە مێژووی زیندەگیم ڕوون و پەسەن بێ
لەکوێ دڵخوازی ژیرە سینەمایێ
لە کاتی شادییا شانۆی میحەن بێ
حەرامە کامەرانیی وام بە دڵ بێ
کەسم چاوی لە دەستی خێرۆمەن بێ
بەڕاستی مەینەتە ئاهەنگی کەیفم
کە ماڵی هاوسێم بەیتولحەزەن بێ
توخوا ئەی پارەپیس بۆ لات گرانە
ئەوی ئارەق ئەڕێژێ دەوڵەمەن بێ
وەرە پێت خۆش بێ تێکۆشەر تەسەل بێ
نەوەک بێ نان و ئاو و بێ ژەمەن بێ
سەهەندە[١]! ئەڕوێ هەر تۆوێ کە چاندت
ئەداتە دڕک و داڵ، مەزرا ڕەقەن بێ
مەهێڵە ئافرەت و ساوای دەسەونوار
بەشی تەنیا تەقەی جام و لەگەن بێ
لەکوێ وا نیعمەتێکمان پێ حەڵاڵە
درۆزن لەعنەتی لێ بێ، بە پەن بێ
ئەوی دانەچڵەکێ بۆ دەردی خەڵکی
ئەبێ بێ دین و ئایین و وەتەن بێ
نیشانەی پیاوەتی ڕەحمە ئەگەرنا
بە چی مەعلوومە ئەندامێ ڕەسەن بێ
ئەبێ نەرم و نیان بێ مەردی دارا
بەرابەر ملهوڕان ئازاو بزەن بێ

سەری دانێ لەپێناوی وڵاتا
دژی پیلان و مەکرو فێڵ و فەن بێ
دڵی پاک و ڕەوشتی جوان و خاوێن
بوڵەند ئەندیشەو و خاکینە تەن بێ
بە دین و باوەڕ و ئایین و تەقوا
نموونەی پیاوەتیی دەورە و زەمەن بێ
زمانی مار نەبێ بۆ گەستنی کەس
قسەی پڕمایە وەک دوڕڕی عەدەن بێ
بە پوول و پارە خزمەت کا بە داماو
لەحەننای[٢] باڵ بڕاو خاوەن دەهەن بێ
کە ماڵێ دەسگرۆیی پێ نەکریا
بە کەس چی ئەر فرەو زۆرو زەبەن بێ
بە گوڵ چی ئەر سەراوی ڕووبەڕوو بێ
کە ئەم لەم بەر سەر ئەفگەندەی چەمەن بێ
بەوەڵڵا ئەتکە پیاوی تێگەیشتوو
بکێڵگەی ژینی هەر چوخر و چەقەن بێ
لە باغی پڕ بەری جوانی ژیانا
چ حەیفە بێ بەرو سایەو سەهەن بێ
وەرە دەس هەڵگرە واعیز لە گوفتار
لە کوێ مەعلوومە خووی خۆت بێ گەزەن بێ
بە دووری قەت مەزانە کاکە (هێژا)
بەخێڵ ئەو ڕۆژە ئەمرێ بێ کەفەن بێ

١- سەهەندە- لاسار. ٢- لەحەننای: لەئاستی، بەرانبەر.

له ڕاسەم بۆ ئەبەن

له ڕاسەم بۆ ئەبەن، سەختە، ترازام
مەحاڵە گەش بمۆ کاتێ کە ژاکام
هەنار دانکه و له پێستی خۆی که دیسان
کە جێ ناگرێتەوەو ئەتکا هەراسان
له کوێ ئەگرێتەوە جێگای لەوەوپێش
ده دەسکاری نەکەی باشە، بەدئەندێش!
بەلاتۆ وایە کردارت، پەسەندە
بە غەیری کردەوەت، کریاو چەرەندە؟
هەڵەی چەندین بسازو مەردی دانا
پله و پایەی شتێکیان بەست و دانا
ئیتر نابێ له لات وابێ خەرابە
لەخۆڕا وا بزانی ناحەسابە
بەلاتۆ وا نەبێ مێشکت هەراوە
بزووسکی دانیشت تیشکی هەتاوە
برام! نەشکێنی چاکە خشتی خەڵکی
بە داڕێژانی تەشکێ[1] نوێ بەکەڵکی
ئیتر چیت داوە عەمر و زەید چییان کرد
بڵێ خۆت چی ئەکەی ساز و بەراورد[2]
لەسەر وێرانەیی خەڵکی مەسازە
بە عەقڵی خۆت سەراو و کۆشکی تازە
له کۆشک و سەرسەرای عومر و ژیانا
له باغی نام و نەنگیی ئەم جیهانا
ئەوی نۆکەن[3] بیناکەی ماڵی تۆیە
کەل وکون گرتنی خەلکێ دلۆیە[4]

ئەوەن ماندوو ئەبی وێرانە ساز کەی
له کۆڕی نام و نەنگا جێگە باز کەی
وەرە لە نوێ برا ڕەنگێ بڕێژە
خەراوکاری مەسیرێ سەخت و لێژە
لەسەر بنچینەیی سست چینە دانان
تەقالای بێ خودە و ڕەنجی پەشیمان
بڕۆ نەو ساز بڕێژە پایەیی کار
له کانی عەقڵ و عیلم و هەستی بێدار
چ عەیبە کاولی کەی ڕەنجی خەڵکی
وەلەو بۆ ئاوەدانی، تاڵە تەشکی
له کردەی خەڵکی ئەر عەیبت بڕی کەی
سوپاست لێ ئەکەن لەو ڕەنجە ئەیدەی
ئەڵێن ئەو کارە ڕەنجی عەمر و زەیدە
کە بۆت بێکەڵکە، وێڵی کەو فڕەی دە
نەخوازەڵڵا ئەگەر نەکرا تەواو بێ
ئەبێ ببێیی ئەوی وا ناحەساو بێ
بڵێ (هێژا) بەوەی وا ئاشنایە
فزوولی کاریی مەردم زۆر خەتایە

١- تەشک: شەکل، تاپۆ. ٢- بەراورد: تەجرەبە. ٣- نۆکەن: احداث. ٤- دلۆ: بتورکاو، پووچەڵ.

گراڵەی پەیکەر

موژەت تیرو، نیشانی دڵ، چ تیر ئەندازێ چالاکی
لە خوێنرێژی و جەفاکاری و ستەمدا چەندە بێباکی
سەری نینۆک بە خوێنم چاک ئەڕێژێ و پێم ئەڵێی عاشق
دەست خۆش، ئافەرین! بڕوا ئەکەم پێت ڕەنگڕەزێ چاکی
لە ڕەمزی عیشقە کوژراوی ئەوین مەمنونی قاتڵ بێ
نەخوازەڵڵا ئەگەر گوڵگون بە خوێنی دڵ بێ بەر چاکی
چمان پەیکەرگەری ڤینووس[١] قوڕی تاپۆی بەدیهێنای
بە خوێنی عاشقان شێلای گراڵەی پەیکەری پاکی
وەرە مەمنونی تیروتانەتم، سەربەرزم و شادم
کەوا هێندە لە چاووڕاوی دڵ خێرا و خەتەرناکی
بە ڕۆژێ دە کەڕەت بمرم، سپەردەم کەن، هەڵمسێنن
بە شەرتێ دوور لە تۆ نەبییم بڵێن تووڕەیت و غەمناکی
دلا سووتای، لە بۆتەی زەرگەریدا قاڵی، مەقبوولی
ئەگەر بەردێکی بێ ڕۆحی، وەیا تۆزێ چەوو خاکی
کە تۆ مەستی بە شەهدی شاهیدی سەرمەس ئیتر چیتە؟
لە کونجی خاکی تاریشا، لە گەشتی عەرش و ئەفلاکی
بە عیلمی سەنجشی جوانی یەقینە شارەزای شەیدا!
لە ناسینی بوت و بوتخانە ئوستادێکی حەککاکی
بەڵام ئینکارە، کوفرە بۆ پلە و پایەی پەرستن وا
هەمیشە وا زر و دوودڵ گەلێکیش ڕەند و شەککاکی
وەرە (هێژا) سەرت دانێ لەپێناوی مەحەببەتدا
مەترسە ڕوون و عام فامە کە تۆ لەو بابەدا تاکی

١- ڤینوس: خودای جوانی

سەودای بێ ڕیبا

مەرامی موشتەری باشیی مەتایە
کەسێ کڕیار بێ سەودای بێ ڕیبایە
لە سەیری ماڵی چاک تێر نابێ کڕیار
چ دڵخواز بێ مەتا، ئەڕوا لە بازاڕ
یەقین سەودا سەرئەگرێ، جۆش ئەخوا کار
مەتای بێ غەش نییازی کوا بە هاوار
دیعایەی بۆ چییە کاڵا کە چا بێ
خڕیداری هەیە و ماتڵ کە نابێ
لە بازرگان مەڕەنجێن سەر ئەکاتۆ
لە کاڵایێ، کە زوو جێی خۆی نەکاتۆ
دەغەڵ ناکرێ ئەوی هوشیار و ژیرە
ئەزانێ قەڵبەزەن مایەی فەتیرە[١]
نەزیلەی کۆنی کوردیی مامەیارە
بەتاڵە ئاشێ وا بەرداشی لارە[٢]
ئەگەر هەرچی بە جێی خۆی پێ بەجێ بێ
بە چاک دێ کاتی هاتن هەردەمێ بێ
ئەگەر ویستت مەتات کڕیاری زۆر بێ
کە ساتی نەبێ تێکۆشە کە جۆر بێ
بڵێ (هێژا) ئەوی وا باری لارە
لەپاشەو دەستەئەژنۆیە و هەژارە

١- قەڵبەزەن مایەی فەتیرە: زەربولمەسەلێکە لەبارەی کەچ سەلیقەو ناڕاستەوە ئەوترێ یەعنی: پیاوی قەڵبەزەن کاری هەمیشە بێ قیمەتە. ٢- بەرداشی لار چاک ئارد ناهاڕێ، لەبەر ئەمە ئاشی بەرداش لار بەتاڵە.

من و بووم

من و بووم و، شەوو وێرانە یارین
وەکوو یەک زار و بێزار و نەزارین
لە شەوگاری ڕەشی دوور و درێژا
ئەناڵین، تەنگەتاوو بێقەرارین
لەگەڵ بای خێڵ ڕەش[١] و جەوری فەلەکدا
ڕەفیق و ئاشنای پێرارو پارین
لە نەورۆزا خەزانێ ڕەنگ و زەردین
بەڵام هەر چاوەڕێی سروەی بەهارین
نەشنیا هەر نەسیمێ بێژم ئۆخەی
بە ڕەشبای جەبری تەقدیر تارومارین
لە وێرانەی دەروونا بووم ئەچەرخێ
لە سەودای بایەقوشدا یاری غارین
شەوی تاریک و نووتەک ئێمە وەک یەک
بە دەم دەردۆ ئەتلیێنۆ و هەژارین
هەراسان چاوەڕێی ڕۆژێکی ڕوونین
تەماداری نەجات و چاری کارین
بڵێی (هێژا) بپشکێ خونچەی ئاوات!؟
بڵێین ئۆخەی لەگەڵ خۆشبەختی یارین؟

١- بای خێڵ ڕەش: بەو شەوە ساردە ئەڵێن کە لە نیوە شەوی پایزا دێت. دیارە ئەو کاتە خێڵ ڕەشە، واتە تاریکە چونکە تەبیعییە چرا کوژاوەتەوە.

هومای هیوا

مەکەن لۆمەم، ڕەفیقان، پەرت و مەنگم
گەڵووگیرە مەبەس، دەرنایێ دەنگم
نەزارم، ڕوومەتم زەرد هەڵگەڕاوە
لە ڕەنگ گۆڕاوە، چێرەم، شکڵ و ڕەنگم
عەزیزی موڵکی غەم ئێستاکە خۆمم
پەریشانە دڵی داماوی تەنگم
بڵێن سەنگی سەبووری شۆڕەتی بێ و
بە سفت و سەختیی من بێ و، بێژێ سەنگم
ئەگەر خەستەم، شپرزەی گورز و قاوم[١]
پەرێشانی تەقالاو زەرب و چەنگم
تەمەن بەوجۆرە چوو، ئاوات وەکو خۆی
بەجێ ما، نەیگەیاندێ ئەسپی لەنگم
شەقامی ئارەزوو، دوورودرێژە
بوڵەند پەرواز هومای، هیوای[٢] زرەنگم
سەرەنجام دێتە بەر باغی مورادم
مەبەس ناچێ فیداکاری و درەنگم
مەرام لێ ناگەڕێ، وێران بێ ماڵی!
خوماری وێنە، چاوەنواڕی بەنگم
هەتا ئەم ساتە هەر سەودایە، مایەم
درێغ، بێوادە زڕیا[٣] تاس و زەنگم
ئەبێ مۆم دەسخەم و مۆمنایی[٤] دڵ کەم
هەزار بار، سنجو بۆ[٥] بێ دەوری هەنگم
ئەگەر هاوار ئەکەم حەقمە ڕەفیقان
گەلێ پابەندی تانە و نام و نەنگم

چ تۆفانێکە دەریای لێڵی ئاوات
شکاندی شاپەڕی سەودای نەهەنگم
ئەبێ تیرم لە پێ خا ناحەزی دوون
جگەر ببڕێ سەری نێشی خەدەنگم
ئەسیرەی بەختی (هێژا)، روو لە هاتە
لە ئاسۆی ڕوون هەڵات زوهرەی قەشەنگم

١- گورزوقاو: بەربەرەکانێ، زەدوخورد. ٢- هوما: مەلێک بووە بەریان داوە، بەسەر هەر کەسێکەوە نیشتبێتەوە کردوویانە بە شا. ٣- زەنگ زریان: ئاشکرابوونی رازی نهێنی. ٤- مۆمنایێ: دەرمانی شکەستە بەندی بووە. ٥- سنجوبۆ: بێنی داری سرینچک لەکاتی گوڵ کردنا، کە بۆ مێشی هەنگ زۆر خراپە.

نەورۆز

نەورۆزی دڵ ئەفرۆزە[١] برا، حەشر و، حەلایە
شادی و گەپ و سەیرانە، لە هەرلاوە، هەرایە
بەزم و سمرٍ و کەیفە لە شاران و لە دێهات
سازو دەف و ئاهەنگە لەوێ، کۆشک و سەرایە
تەپڵە، نەیە، سەمتوورە بەیاتی مەی و مەعشووق
هەر پیقەیی سوڕنایە، نەوای بەربەت و نایە
هەر ناڵەیی عوششاقە کە دێ شام و سەحەرگا
هەر مەستە کە سەرخۆشە، بەڵێ شێتی هەوایە
خەملیوە کەژو کێوو چەم و دۆڵی وەڵاتم
گوڵزاری هەزار ڕەنگە ئەوی شیوو چییایە
هەر خونچە دەپشکێتۆ بەدەم عیشوەو و نازۆ
ڕازانی بە ئیماوە[٢] ئەڵێ کاتی جەڵایە[٣]
وەختێ ئەدەمێ[٤] سوبحی سەحەردەم دەمی خونچە
ئەکرێتەوە مەشاتەگەری بادی سەبایە
دەردێ کە لەناو حیجلەوە ئەو بووکە بەنازە
ڕازاوە، ئەڵێی حۆری لەنێو پەردە سەرایە
بولبول کە چڵاوچڵ بە هەوای خونچە ئەخوێنێ
چەن جوانە، سەناخوانە، ئەڵێی نەغمە سەرایە[٥]
کوێستانی کەوا دارو گوڵی داوە لە دامەن
ڕەنگینە هەموو بەرز و نشێو سەوزی کەوایە
هەردانی کە تارای بەسەرا داوە وەکوو بووک
ڕازاوە، نەلەخشاوە عەجەب سەیر و سەفایە
وەک جەننەتی فیردەوسە سەراپا هەموو سەحرا

پەرداخە چەم و دۆڵ و کەژو کێو لە فەڕایە
پۆلی مەلوموور جووقە ئەبەستێ[٦] لە چەم و دۆڵ
دڵشادە ئەگەر شادی ئەکا ، کامی ڕەوایە
زاراوی مەلوموور ئەژەنێ سازو چەقانە
موژدە ئەدەن ئەمڕۆکە ، ئەڵێن فەسلی غینایە
ئاوا بی کەوا نەفخی[٧] پەرەندەی دەمی سوبحت
ڕەمزی قومی عیسایە[٨] لە دەندووکی مەلایە
قاسپەی بەقی[٩] سەر بەردی قلەی دێت و دەخوێنێ
دیارە کە لەگەڵ چێلە[١٠] دڵی شادە، ڕەزایە
ئاوی وەکو کافووری سپی جوان و لەتیفە
تیماری هەموو دەردە، چ حاجەت بە دەوایە
بۆنی نەفەسی سروەیی بادی وەکو میسکە
خۆشتر لە عەبیر، عوودی لە لا بێ سەر و پایە
کاتێ لە کەلۆ تیشکی هەتاو دای لە چڵی گوڵ
هەر تووڵێ ئەلێی گەوهەرو دوڕڕیی لە مەلایە
ورشەی وەکو ئەڵماسە بەیان دانەیی شەونم
ملوێنکی مرواری لە مل خەڵفی گوڵایە
گوڵزارە هەموو دەشت و دەر و کێوی وڵاتم
ناوشاخی پڕی گوڵبنو دەستەی بەڕەزایە
پێکەوتووە لاوی کە بە جووتە لە چەمەندا
دێت و دەچێ، ڕووناکە، کە سەودای لە سەرایە
دەستەی کوڕ و کچ چۆپی ئەکێشن دەمێ خەندان
ئەو هەستە کە فەوتاوە لە بن، یادی جەفایە
گۆرانیی کوڕو کیژی وڵاتم لە دەر و دەشت
بۆ ڕۆحی ئەوی دەردی ببێ عەینی دەوایە

سەد شوکرە هەموو شادن و غەرقی فەرەح ئێستا
نەورۆزی دڵ ئەفرۆزە برا، کەیفە کە وایە
پیرۆز بێ لەکوردانی هەموو گێتی بەدەس گەل
ئەم جێژنە کەوا هەر فەرەج و کەیف و سەمایە
(هێژا) ئەڵێ ئەم جێژنە موبارەک بێ لە کوردان
شاد بێ ئەوی وا سوودی وڵاتی لە دڵایە

١- دڵ ئەفرووز: دل ڕووناک کەرەوە. ٢- بەئیماوە: لە توێ پوردەوە. ٣- جەلا: خۆنواندن. ٤- ئەدەمێ: دەم ئەکاتەوە، ئەپشکوێ. ٥- نەغمەسەرا: گۆرانی وێژ. ٦- جووقە ئەبەستێ: جوقەی مەل واتە پۆلی مەل. ٧- نەفخی: نەفەسی، ئاوازی. ٨- قوم: قم، بە عەرەبی واتە راست بەرەوە ئیشارەتە بەوە کە حەزرەتی عیسا مردووی زیندوو ئەکردەوە. واتە: وەک چۆن عیسا مردووی زیندوو ئەکردەوە، خوێندنی پەلەوەری سبەینانی بەهاریش سروشتی بە زستان مردوو زیندوو ئەکاتەوە. ٩- بەق: نێرەکەو. ١٠- چێڵ: ماکەو.

خانمی خێڵان

نەسیم وە ئارام هەوڵم دەی سا بێ
نەرم و عەتر ئامێز سەحەردەم[1] با بێ
گوڵاوی نەسرین سۆسەن و سیسەن
فینک و خۆشبۆ گوڵ بەدەم با بێ
دانەی مرواری تۆی پەڕەی شەوبۆ
ئەفشان تەپونم ڕێزەی تەم با بێ
گوڵفام نەرمونۆڵ تەن وێنەی گوڵ بەرگ
عەتری گۆراڵەی شەم و چەم با بێ
ئامانە نەسیم ئارام گوزەر کەی
بۆ هەوارگەی لەیل ڕەم کەردەم با بێ
لەو سیسیامالە پەرچەم موشکینێ
باڵا نەمامێ، واشە چەم با بێ
ئامان نەرگسی چووبێتە ناو خەو
نابێ داچڵەکێ گوڵوەدەم با بێ
بە قەترەی شەونم عەتر ئامێزی شەم
گوڵاو پاشینی کەی سینەو مەم با بێ
تا هەستێ لە خەو ئاهووی بێ ئاهوو[2]
وە بێ دڵخورپێ و چڵەکەو ڕەم با بێ
پێی بڵێ: ئازیز! نازت نەشێوێ
جارێ بۆ جێ ژوان چەم و خەم با بێ
ڕاستە سەروەناز، گەردەن فەرازی
سەردەلیلەی[3] خاس وەر کەڵڕەم با بێ
خۆش ئەدا و ئەتوار! لەنجە عاشق کوژ؟
تەزە روی[4] خاڵ خاڵ[5] خۆشقەدەم با بێ
سەهەن پەروەردەی کۆساران ماوا
گەرمیانی ئاسک ئاهوو (چەم)[6] با بێ

عاشق نەسرەوتەی[7] تاسەی دیدارت
تاسیان بردەوە موحتەشەم با بێ
بەینەڵڵا ئازیز نەزاکەت باری
عاشق کوژ وە زام بێ مەرهەم با بێ
بەرزە ئیلاخان تەمیان کەوتەسەر
دوویان دا لە تاق هەم و تەم با بێ
بێژن کەحێلان زین کەن خێڵەوخوار
عوبەید و ئەشقەر واز ئەدهەم با بێ
بەڵکەم شۆڕە سوار ئاوەدانی خێڵ
لەسەر سەراوێ لام لادەم با بێ
دەوارێ لە ئاه دەروونم هەڵدەم
مووی برژانگ بۆ بوی کرد بادەم با بێ
باڵم دیلەک[8]ی و، وە هەسوونم سەر بێ
ئەرواو تەنم چیخ پیکەی[9] چەم با بێ
بۆ پەزێرایی خاتوونی خێڵان
گشتی تالادێ[10] لام لادەم با بێ
سفرەی دڵ وا کەم خاس بۆ دڵستان
تا بزانێ ڕاستە دڵ دادەم با بێ
(هێژا) بە هیوای سەرفەرازیی دۆس
هەروا چاوەڕێی ئەو کاتەم تا بێ

١- سەحەردەم: دەموبەیان. ٢- بێ ئاهوو: بێ عەیب. ٣- سەردەلیلە: ئەو ئاسکە یا ئەو بزنە کێوییەیە کە ئەکەوێتە پێش ڕانەکەوە. ٤- تەنزەرو: مریشکی جەنگەڵە کە زۆر ڕێ چوونی جووانە. ٥- خاڵ خاڵ: مەڵبەندێکە دوای جەنگەڵی مازیندەران کە تەزەروی زۆر و مەشهوورە. ٦- چەم: بە زاراوەی گۆرانی (هەورامی) واتە چاو. ٧- نەسرەوتە: بێ ئارام. ٨- دیلەک: هەسوون یاکۆڵەکەی ناوەڕاستی دەوار (ڕەشماڵ). ٩- پیکە: ئەو زەلەیە کە چیخی پێ دروست ئەکەن. ١٠- لادێ: تاوێ.

چەپۆکان

نەزاکەت کوا، ئەدەب، کەی باوی ماوە؟
فەلەک، چەرخی شکێ، چەپ هەڵخولاوە
عەجەب بازیگەرێکی پەستە گەردوون
هەمیشە چەپخونەو کەچ وەرگەڕاوە
لەگەڵ پیلان و نارۆ[١] یارە دەوران
نەوای ڕاساڵ کپە و تەپڵی دڕاوە
ئەوی هەرزەو قوڕمساغ و چەتوونە
بوڵەندپایە و کەڵی پۆپەی پەڕاوە
نەخوازەڵڵا مرۆی فیتنە و قومارباز
ئەوی بیکا ڕەوایەو خۆی حەساوە
شەرەف ئەتکەو ئەمانەت هیچوپووچە
دروستی کوا؟ وەفا ناوی نەماوە
دزو خوێڕی و دەغەڵ میر و وەزیرن
شەریف و خانەدان پشتی شکاوە
دەمارو فیزو دەعیەو ئیدیعای زل
هەتا حەز کەی پروپووچ ڕەسمە، باوە
وەرە ئەی خاوەنی ئەندێشە ئاسان!
غەڵەت هەموار کە با پێشت خەراوە
قەبووڵ کە تیر و تانەی بێ سەروپێ
لەوەی دونیای لە لا هەر خورد و خاوە
دەخیل سەیری چەپۆکانی تەڕەس کە
مەڵێ یاهوو یەواش، پێشت کەناوە

لە خۆڕازی و هەڵە و سەرمەست و مەغروور
بەری جووتەت ئەدەن بەو ئیدیعاوە
ئەڵێن (هێژا)! کە تۆ هاوبیروڕا نییت
سەڵاحت وایە زوو بکشێیتە دواوە

١- نارۆ: فێڵ و کەڵەک.

سینەچاک

نموونەی بێ ڕیای عەشقێکی پاکم
لەپێناویا فیدایی و سینە چاکم
لە دڵما شەتڵە جووزەی گوڵبونی عیشق
بە ناز ئەڕوێت و نازکێشێکی تاکم
لەبەر پێی سەرفەرازانی هەوادا
فروتەنتر لە مشتێ خۆڵ و خاکم
مەگەر تاقیم کەنۆ ئەوسا بزانن
چ گیانبازێکی ڕەندو یارێ چاکم
لەناحەق تێئەکۆشن بۆ عەزابم
بلێ چی تیایە فەوتان و هیلاکم
لە لاتان وا نەبێ ئاسان سپەر خەم
بە وەختی خۆی یەلێکی سامناکم
پڵنگ ئاسا لەپاشی مردنیشم
چەقەڵ ناچێتە سەر لاش و کەلاکم
بەڵام بۆ دڵنەوایی خۆشەویستم
گەلێ نەرم و نیان و شەرمناکم
لەپێناوی نیگاری شۆخ و شەنگا
کە دڵسۆزتر لە یار و باب و کاکم
دروست ئێستاکە (هێژا) ماتە بێ دەنگ
بەڵام گیانسووزە سۆزەی سۆز ناکم

میزراح

وەکوو میزراح درامە بەر شەلاخ و شیپەیی[1] دەوران
خولامۆ بێ ئیرادە، پەرتەوازم بەست و سەرگەردان
شەلاخ ماوەی نەدام کاتێ بسووڕێمۆ بە کەیفی خۆم
فرەم هات تا ڕەزا بن لێم سەرۆک و میر و ئاغە و خان
مەگەر حەققم هەبوو یەک دەم پشوو دەم، خەستەگی دەرکەم
بە قەمچی و شیپە تێمۆ ڕائەهاتن نۆکەری مل پان
لە مەیدانی ستەم زۆر حاکمە و فەرمانی چاک ئەڕوا
ئەوە لەویا حوکمڕانە، نە عەقڵ و مەنتیق و ویجدان
لە ترسی جەهل ئەبێ ڕاوێژو بیروڕا سپەر داخا
حەقە ئەر خۆی بپارێزێ لە قرم و قاڵی بێ ئامان
ئەبێ دانی پیا نێین ئەو قەبیلە زۆرە لای ئێمە
کە چوار لای وای بەسەر هێناوە بێتاوانە بێتاوان
عیلاجی عیلمە (هێژا) کاتێ فەرهەنگ بێتە مەیدانۆ
لە وەحشی بار ئەهێنێ نابیغەی بێ وێنەیی دەوران

١- شیپە: شەلاخێکە کە خلورتەی پێ ئەخولێتەوە، لیزگی شەلاخەکە لە کاتی فەلاقە و لێدانی خلورتەکە دا شەقەی دێ و خلورتەکە هەڵئەسووڕێنێ.

خەراب ئاباد

وەکوو فەرهاد قوڵەنگی کۆکەنیم زوو نایە سەر شانم
بە ڕەنجی خۆم ئەوی ئازارو مەینەت بوو پڕووکانم
لەپێناوی وەفای یارا، کەژو کێوی جەفام هاڕی
درێغا کەس نەهاتە سەیری ناڵەو یاهو کێشانم
لە پێی کێوی فیراقا، شین و واوەیلای نەبیستم کەس
هەتا حاڵی ببێ دەربەس لە زومرەی سینە ڕێشانم
لە بەرق و باقی تیشەم کەی بزووسکێ کەوتە بەر دڵیۆ
هەتا ئاورێ بدا کڵپەی بڵێسەی عیشقی سووزانم
لە کوێ ئاگای لە جۆشی ئەم دەروونە داغە بوو تاکوو
کڵوکۆی دامرێنێ هەڵم و بۆقی جۆشی گریانم
گلەی بۆ لێ بکەم، ڕەسمە لەلای دلبەر جەفاکاری
گەشەی چاک پێ ئەکا قرچەو بڵێسەی تینی سووتانم
خەتای کەس ناگرم، هەر خۆم خەتابارم بە دڵ ویستم
لە کوورەی ئاوری عیشقا بسووتێ مۆخ و ئێسقانم
کە من سووتام وکوژیامۆ، لە بوولّم شەربەیێ ساز کەن
شەرابی تێکەن و بیبەن بە دیاری بۆ دڵستانم
بەڵام ساقی لە ئەو خەمرە تنۆکێ تێنەکەی بۆ کەس
ئەسووتێ سەر بە دامانی وەکو قەقنەس بە ویجدانم
ئەرەستوو پەیکی لێ هەڵدا هەتا مابێ وەکو مەجنوون
ئەبێتە ئاتەش ئەفرۆز[١]ی خەراب ئابادی[٢] وێرانم
ئەمان ساقی! ئەمانەت بێ، نەدەی یەک جورعە[٣] لەو شەهدە
بە سۆفی و زاهید و سالیک ئەگەرچی بینە میوانم
غولامی عەربەدەی مەستیم کە بێ ڕەیب و ڕیبا ئێژێ

بە ئاهی سووزناکی دڵ پڕووزان شەرتە یارانم
لەناو کوورەی مەحەبەتدا کە بوومە قەقنەس و سووتام
مەحاڵە تیا بچم چونکە لە شەرعا مەنعە فەوتانم
مەوەستن، بمبەنە جێیێ کە هەر ئەهلی دڵی لێ بێ
لەلای بێ دڵ نییە بایی قەرار و عەهد و پەیمانم
لە جەرگەی سینە ڕێشانا بە قەدر و قیمەتم، دوێنێ
وتم یاران، عەزیزانم، سبەی دوو سۆ لەلاتانم
مەڵێن گوم بوو ئیتر فەوتا، لە جەرگەی ئێمە ڕۆیی، چوو
خدێویی مولّکی لاهووتی، ئەمیری شاری مەستانم
ئەڵێ (هێژا) نەفەوتاوم لەکونجی تاری خاکیدا
لە ئافاقی خوداییدا، خەریکی گەشت و سەیرانم

١- ئاتەش ئەفرۆز: ئاور هەڵگرێن. بەوانە وێژراوە کە لەمزگەوتەکانی زەردەشتیانا لە ئاتەشگاکانا ئاوریان هەڵگراندووە. ٢- خەراب ئاباد: بەخومخانەکانیان وتووە. ٣- جورعە: قوم.

وەسیەت

وەسییەت بێ قەبرکەن تەرم ئەوا گۆڕ[١]
زوخاوم زۆرە، با نەیبەم بەرەو گۆڕ
لەسەر لا تەرمەکەم ڕاخەن کە سەرکا
لە زارم گشتی بیتۆ، تا دوا چۆڕ
نەوەک بەو زووخەوە، بچمە قییامەت
خەفەتبار و مەلوول و ماتەم و مۆڕ
لەگەڵ تەرمم نەوای شۆڕ و نەوا بێ
دەف و نەی لێ بدەن، شاد بێ نەوای کۆڕ
بهێڵن با ڕەوانم ڕوون و شاد بێ
نە بێزار و زەبوون و مات و سەرشۆڕ
دە توخوا وام بەرن بمنێنە گۆڕێ
لەوێ کەڵکی ئەوەم بێ بچمە ناو کۆڕ
لەکوێن، یاران، ئەوانەی شارەزا بوون
چییان لێ هات، دەسەی دڵسۆزو پسپۆڕ
لەکوێوە هەڵکوڵێن ئەم تیپە بۆوا
وڵات پڕ بوو لە یۆڵغار و سەڕ و هۆڕ
هەموو پەستەک لە لاشانن بەجارێ
دەهاوێن سەرجل و تاینجەو و هۆڕ
ئەوانە کوا لە ئێمەن، ئەی ڕەفیقان
هەموو سەرکێشن و خاوەنکوژ و تۆڕ
ئەگەر یاری هەژار ئەو تیپە هەرزەن
ئەوانەن ناخوداو ڕێپێوی پاپۆڕ

یەقین کەشتیی موراد ناگاتە مەنزڵ
ئەنیشێتە قوڕو لیتەی خەسی هۆڕ
دە ڕەببی چەرخی دوون پەنچەر بێ، بشکێ
نە پەروانەی بسووڕێتۆ نە ماتۆڕ
وەکو (هێژا) لە بن بەستا پەکەر بێ
بگاتە زەرد و بن شاخێ، وەرەسپۆڕ

تەرم ئەوا گوڕ: ئەوانەن کە تەرم ئەبەن بۆ سەر قەبران.

خورپەی دڵ

وا نەزانی داستانی سووتنم شێتانەیە
یا نە باڵداری سەمەندەر هەر لە بن ئەفسانەیە
دڵ لەناو کڵپەی دەروونی داغەدا دێوانەیە
هەر ئەژی ئاهەنگی گیانسۆزی گەلێ مەستانەیە
لانەوازێکە کە ناو کورکەی گڕی هێلانەیە

***

ئاورم تێ چوو بە کڵپەی خۆمەوە تاویامەوە
سەردەمێ بوومە زوغاڵ و سەر لەنەو بووژامەوە
بەو هەناسەی سارد و ئەشکی خۆمەوە نەکوژامەوە
بێ ئیرادە چەن کەڕەت خامۆش و هەڵگیرسامەوە
نابەڵەد یاران لە ساز و سووزی من بێگانەیە

***

ڕەببی ئاشووبی زەمانە بیگلێنێ و نەسرەوێ
بەر بەرەڵڵاو سەرلەبەر بێ ئەو کەسەی خەڵکی نەوێ
وەک کەوان پشتی لەژێر باری جەفادا دانەوێ
کوێرو کەڕبێ و دەستە ئەژنۆ وەک دەسی کەر داکەوێ[١]
پڕ بە پێستی پێ شیاوی لەعن و تیر و تانەیە

***

خۆفرۆش بۆ خاوەنی کۆشک و سەرا چاخان ئەکا
بۆ تەمەللوق دێتە جەولان چاپلووس گەردان ئەکا
کامەرانیی خەڵک ئەبینێ شێت ئەبێت و ژان ئەکا
ناو دەروونی پڕ لە کینەی خزمی خۆو خێزان ئەکا
نۆکەری بێگانە کۆیلەی پووڵ و پارە و عانەیە

***

کەی لە دەردم شارەزان، چارەم لەکوێ لای غافڵە
چێو لە تاریکی ئەهاوێ[٢] و بیرو ڕایشی باتڵە
زۆر پەرێشان و دڵەو دوام بۆ ئەوەی وا عاقڵە
زەحمەتە هەڵکا لەگەڵ زانا کەسێ وا سەرچڵە
سازش و سۆزش لە پێناوی حەقا مەردانەیە

***

کەی شەوێ شووم بوو خەوی شێوا لەترسا مفتەوێژ
کەی برا پڕ مشتێ زاری فیتنەیێکی دەمدرێژ
کێ سکاڵای کرد بە سوودی بەشخوراوێ گێژ و وێژ
بۆ بەرەنگاریی ستەم کێ هاتە مەیدان توند و تێژ
خۆپەرستی و خۆ بە زل زانین لەکوێ پیاوانەیە

***

نۆکەری میرو ئەمیرو ئاغە! ساتێ بسرەوە
تا بە کەی ئەو گشتە تەعریفە؟ لە کونجێ داکەوە
کەم لە خزمەتیان وەکوو خێو بێ بەچۆکا و دانەوە
بەس تەمەللوق بێژە بۆ ملهوڕ بەدەم تاو و لەرزەوە
بت پەرستی تا بەکەی؟ دونیا مەگەر بتخانەیە؟

***

بۆ لەلات سەیرە کە فرمێسکم لە سەردا بێتە خوار
کاتێ دیداری فەقیر و پیرەمێردی کەوتە کار
بۆ مەگەر فەرقی هەیە سۆی ئێشی زەنگین و هەژار؟
کوێرە چاوێ وا نەبینێ سۆزی دەردی دەردەدار
ئەو سکاڵا وا نەبیسرێ هی مەلی بێ لانەیە

***

خۆت و ئاغات مۆژده بێ باوتان نەماوە تیا ئەچن
ڕۆژ بە ڕۆژ لای تێگەیشتوو ئەبنە پەند و فەزح ئەبن
ئەی دەلاڵی مەزڵەمە! ئێوە لەکوێوە دەرئەچن
چونکە دەسیاری ستەمگەر، چێوی دەستی زاڵمن
خۆفرۆش کەی باش ئەبێ، (هێژا) ئەوە ئەفسانەیە

١- وەک دەسی کەرداکەوتن: بۆ پەک کەوتن ئەوترێ. ٢- چێو لە تاریکی هاویشتن: یانێ ناشییانە خۆ کوتانە ناو کار.

وەرە هەر خۆت بە

وەرە هەر خۆت بە، بێ خود ڕایمەماڵە
لە دووی خەڵکی دەوین، کارێ بەتاڵە
بە تۆ چی مەکتەبی ئەو چی ئەڕێسێ
ئەوی خۆیی نەبێ، ناخۆشە، تاڵە
بە دەنگی جاز و تانگۆ بەحت ئەبیتۆ
درۆیە هەستی پێ ناکەی، مەحاڵە
لەبەر چاو لێگەریتە دەور ئەگێڕی
ئەوی عاقڵ بێ ناخڵەتیێ بە گاڵە
کەسێ ڕێوازی خۆی بگرێ بە ڕێزە
قسەی سوارەو نەوای دەنگی زەراڵە
کەوای ئامانەت و پانتۆڵی خەڵکی
کڵاشی ئێرەتی، هیی پێ بەتاڵە
بە خوازڵوکی بە ماڵ نابی، براکەم
تەسەل بوونت بە کاس ئاوسێ خەیاڵە
ئەوی گاڵ و بەڕووی خۆی لا پەسەند بێ
خدێوە، میرە، ئاغایە، قڕاڵە
چنۆکی و کاسەلێسیی غەیرە نەنگە
ئەوی داکەوت بە گاڵی خۆیی زاڵە
وەرە (هێژا) مەگۆڕێ و کاژ مەهاوە
لە دەس تەنگانە لای هیچ کەس مەناڵە

سەربەسەر

وتم تا کەی هەژارو دەربەدەر بم
لە دەستی دەوری دوون خوێنین جگەر بم
بەرەڵڵا و هەردەگێڵی شارو دێهات
کز و مات و تەریک و دەستەسەر بم
فەلاکەتبار و بێ غەمخوار و داماو
سەراسیمە و خەفەتبار و پەکەر بم
شەوێ چنگاوشی پیری خیرەد بووم
وتم تا کەی ئەبێ وا سەرلەبەر بم
بزەی گرت و وتی پەرتی لە مەتڵەب
بڵێی هێندەش نەزان و بێخەبەر بم
ئەزانم دەردەکەت کاری و گرانە
ئەڵێی: بۆ ڕووبەڕووی تانەو تەشەر بم
یەقینە ژانی زامت چاری نایێ
ئەڵێی: داناو لە ژینیش بەهرەوەر بم
تەمەننایێ مەحاڵە ئەو مەبەستە
بەلاتۆ وا نەبێ لێت لاشەخەر بم
لەکوێ دیت تێگەیشتوویێ پشووی دا؟
ئەڵێی: بۆ من دوچاری دەردیسەر بم
گونا کوانێ لە زانین گەورەتر بێ
مەڵێ زانام ئیتر با بێ خەتەر بم
ئەلێی: با جلکەیێکم تێ نەئاڵێ
لە دەریای قولزومیش ڕاهیی سەفەر بم

هەزاران فەیلەسووف و نوکتە پەرداز
هیلاک بوون، تۆ ئەڵێی چۆن دەربەدەر بم؟
خەیاڵێ خاوە، خەم بەشتە و ڕەزا بە
نەڵێی بەشکەم منیش وەک بێ هونەر بم
ئەمە ڕاستە جینانی کەر جەهانە
نەڵێی (هێژا) لەگەڵ ئەو سەربەسەر بم

بەهاری ساڵی ١٤٠٦ی هـ ق (ریاز)

بەبۆنەی یادبوودی شەڕەکەی سنەوە کە لە بەهاری ساڵی ١٣٥٧ی هـ ش دا رووی دا

وەرن با خوێن بگریێین بۆ کوڕی کورد
دریغ بۆ لاوی جوانی سەفدڕی کورد
دوڕی دەریای وەفان لاوانی ئێمە
پڵنگی سەرچییان لاوانی ئێمە
بەڕاستی ڕووی گەلی کوردی سپی کرد
سنەو، گەنجی سنە ناوی دەرئاورد
نموونەی مەردی کوردە لاوەکانی
بە ئازایی و جەوانمەردی و جەوانی
دە ڕۆحی شاد سەرۆکی ئاردەڵانی
هەڵۆخان، ڕووی سپی، شاد بێ ڕەوانی
سنە مەڵبەندی مێرد ئازاو دلێرە
سنە لانەی پڵنگ و بەچکە شێرە
بژی شاری سنەو ڕۆڵەی نەبەردی
بژی دژوانی کێوو دەشت و هەردی
سنە نازناوی ناوی کوردسانە
سنە ناوەندی حوکمی ئاردەڵانە
سنە شاری (ڕەزی خانی وەزیری)
هەرات گڵکۆی شەهیدی مەکری میری
سنە جێگای زەڕینە کەوشی ساسان
سنە ماوای یەلان و مەردی مەیدان
سنە زانکۆی قەدیمی کوردسانە
سنە زانای گەلێ ڕەوشەن ڕەوانە

سنە ئەکسیرە خاکی، ئاوی کەوسەر
چەوی ئەڵماس و، زیخی دانە گەوهەر
لە چاوی بەد بەدوور کیژی جەوانی
خەباتگێڕن، ژنانی، ئافرەتانی
بە خوێن ئەر خەملێ ئەگریجەی کچانی
ئەگەر خوێناوی پەلکەی ماڕوخانی
دە قەیناکا، کە ئەڕوێنێ گوڵی ژین
ئەخەملێنێ نەمامی جوانی خوێنین
خەباتکاران نەمامی خاک و خوێن بوون
هەموو دیمان چییان کرد و چلۆن چوون
فیداکار بوو کوڕی، کیژی، جەوانی
بژی بۆ جەوهەرێ وا ئەو نووانی
یەلی گوڵگوون کەفەن بۆ نیشتمانی
بە خوێن نووسیی: ئەژی کورد جاویدانی
لە بیری نایێ مێژوو وا خەباتێ
نەبیسراوە لە کەس وا کارەساتێ
سنە! داکی وەتەن هەرتا هەتایە
چڵ و سۆی لاوی تۆی هەر لە دڵایە
هەموو لاوچاک، نەبەز، ئازا و فیداکار
کەڵ و وریاو دلێرو ڕەندو هوشیار
کچت چاتر لە کوڕ وەک بەبری پەیکار
دڵ و دڵبەر یەک و یارو وەفادار
هەموو لەشکەرشکێن، جەنگاوەر و ژیر
لە شەڕ سەنگەر ڕمێن، زانا، بەتەگبیر
لەسەر سینەت سنە! با لالە شین بێ
بە خوێناو بڕوێ تاکو ئاورین بێ

ئەبێ زەخمەت هەتا وەختی بەسۆ بێ
برینت تا موراد، ناسۆر و نۆ بێ
بە خوێنی لاوەکانت ئاسۆ سوورە
لە سۆزیان کێوی شاهۆ شارەزوورە
جگەربوریانە داکی نیشتمانت
بە خوێن ئەگری بەسۆز بۆ ڕۆڵەکانت
دە ڕۆحیان شاد شەهیدی کوردسانی
دژی سانان بژیت و ڕۆڵەکانی
کە ڕۆڵەی وای هەبێ گەل باکی کوانێ
ئەبێ ڕزگار ببێ، عالەم بزانێ
بنازێ حەقیە (هێژا) ئەر بە هۆزی
بە کیژی، ئافرەتی، لاوانی قۆزی

بەرداش

هەتا بوو ڕەسمی وا بوو گێتی یو ژین
لە ئاو تاف و لە بەرداش چەرخ و هاڕین
لە هاڕین هارەیی گەردانی گەردوون
لە شەق شەق چەقچەقەی داماوی دارین
من و هیوا لە داخی ئاشی ناساز
لە باری نالەبار و، باری لارین
بەڵا پێی هەڵبڕی، ئاش کەوتە گەردان
قەدەر پەڵخورد ئەکاو مەشغووڵی یاریین
لە خەڵک وەک دانەوێڵە بۆ گەرووی ئاش
تەپوتل بۆ دو لای بەرداشی خوارین
درێغ بۆ ئاش بەتاڵی ئێمە، ڕووخاین؟
بەرەو نابوودی گشتمان دەسبەکارین
هیوا بڕیا، فەرەح چوو، کامەرانی
نەهات هات و بەڵا، ناچاری چارین
لەکوێ جۆرە بە مەنتیق کردگاری
گل و گوێزی بە ناباری، دیارین
ئەگەر خۆ قارەمانی سەرییسات بین
لە حەننای گورزی تەقدیر هەر هەژارین
بەڵێ (هێژا) تەپوتۆز و هەرای ئاش
بە زوانی حال ئەڵێ: تار و لەتارین

ئەندەرز

هەرکەس بە هیوای ناپیاو دانیشێ
ئاهی سارد بە دڵ ئەبێ هەڵکێشێ
سەرسام و گێژ و وڕ و نەفامە
ئەوی کە تانەی سۆرەی نەیێشێ

بێگانە نابێ بە دڵسۆزی تۆ
ئەشکێی بە تەمای ئەو بی، ڕەنجەڕۆ
ڕەنجت بێوەرە و کۆشش خۆڕایی
فرسەتی ژینت ئەدەی بە فیڕۆ

تەمادار مەبە کەس بتکا بە پیاو
سەری خۆت بێ جێ مەپێچە ناو جاو(١)
ئەگەر ئەفامی و عەقڵت بەجێیە
تێکۆشە تا خۆت ناوت بێتە ناو

ژینێکت بوێ پڕ لە شانازی
خۆت نەدەی هەرگیز لەگوتاربازی(٢)
تێکۆشە و بڕۆ مەرد و مەردانە
نەخلەتێی بە ماڵ مردوو(٣) بنازی

مەڵێ من خانم یا شێخ و میرم
خەڵکی نەزانەو تەنیا من ژیرم
ئەمڕۆ کە تێرم بۆچی تێکۆشم
ڕازقی هەندێ گەداو فەقیرم

ئیتر بۆ کار کەم، بۆ خۆم ماندووکەم
بێڵە ڕابوێرم هەر هاتوچوو کەم
بۆ لە ماڵ بۆ خۆم نەخۆم و بنووم
بۆچی ڕەنج بدەم، بۆ کونو کۆ کەم

وەڵام:

ئیمتیلا ئەکەی، نەخۆش ئەکەوی
ئەگەر هەر خەریک خواردن و خەوی
لێت ئەبێ بە دەرد خەو و خواردنت
تەنبەڵی ئەتکا بە پینەی زەوی(٤)

هەڵسە تێکۆشە و کار کە و بنۆشە
لەپاش ماندووبوون پشوودان خۆشە
ئارەق بڕێژە و پەڵاس لەبەر کە
کارت تەواو بوو حەریر بپۆشە

تەنبەڵی، کاکە، دەردێ گرانە
ئیشی دێوانە و گێژو نەزانە
ئەوی کە پیاو بێ ئەبێ تێکۆشێ
بۆ بەختەوەر بوون مەردو مەردانە

هەستە ڕاپەڕە کاکە بێپەروا
کولێرەی زەڕات بخۆ وەک حەڵوا
نارەحەت نابی و ناڵێی ناخورێ
بە لەززەت ئەیخۆی لەگەڵ شوکرانە

کە تەنبەڵ ژیای لووت ئاوێژ(٥) ئەکەی
هەرچیت دەسکەوێ هەر بۆ خۆ بیخۆی
بۆت قووت نادرێ چاکترین خواردن
ئەبێتە بوغمەت قەیپەرۆشیەکەی

خۆت هەڵنەکێشی هەر خۆت حسێب کەی
لە زانا و نەزان تانەو تەشەر دەی
هەر چەند زانا بی و تێبگەی لە شت
زۆر شت ئەمێنێ سەری لێ دەرکەی

گەر زانیاریی تۆ بووبێ بە دەریا
یەقین کەمێکیش وشکیی هەر هاتیا
تۆ نەتتوانیبێ بەوێشا بگەی
هەزاران(بۆ) و (چۆن)مەدفوونە لەویا

سەرسەرییش بۆ خۆی عەقڵێکی هەیە
سەودای هەر کارێ شەقڵێکی هەیە
تو عەقڵی کول نیت! بۆ وا ئەزانی
هەر مێشکی پووچت سازەو پوختەیە

مەڵێ سوارخاسم بۆ خۆت بتازی[٦]
لە مەیدانی چۆڵ خۆ لە خۆ ڕازی
نەکا سوارچاکێ بێتە مەیدانت
ئەستۆی شکاوی خۆت کا بە قازی

چاک تێتگەیەنێ کە کۆڵی سواری
هیچت لێ نایێ، هەر بە دەم هاری
زەنگت بزرێنێ، چاک بتکا بە پەن
لە شار و دێدا باش بتکا دیاری

خۆت مەدە هەرگیز بە دەم هەواوە
وەکو قنگلاشک[٧] بەو تەمەنناوە
بەڵکو بتخاتە پەناو بنبەردێ
ڕزگار بی بە دەس جەوری دنیاوە

خۆت شل کەی لەبەر چەپۆکی پێش هات
هەر بڵێی با بێ هەرچی هات خۆش هات
پێم بڵێ بوون و نەبوونی تۆ کوا
ئەر هەر نەهاتێ هات و سەرکەش هات

خراپ قەت بەشی یەزدانی نییە
یەزدان لەگەڵ عەبد دوژمنیی نییە
ئەو بۆیە فام و ئاوەزی داوە
بزانی چاکی و خراپی چییە ؟

کێ وتی وەک کوێر چاوت ببەستی
قۆرتی نەبینی و بوڵەندی و پەستی
ڕێگای ڕزگاری نەدۆزیتەوە
گێژ و وڕ بژیت چمان سەرمەستی

(أفلا تبغی) ئایەی یەزدانی
بخوێنە ئەوسا زۆر چاک ئەزانی
تێبینی لە شت حوکمی خودایە
ئەگەر وات نەکرد، کە نافەرمانی

تێفکرین لە شت حوکمی یەزدانە
حیکمەتە گەنجە، خۆی ئەو فەرمانە
ئەر ئاوەزت بێ ڕێگا تەخت ئەکەی
نابیتە کایەی دۆست و بێگانە

مەڵێ موقەددەر وای پێش هێناوە
ئەبێ سەرکز بی بە دەم بەڵاوە
بۆچی بە ناحەق مات ئەتباتەوە
تا بەڵات بۆ بێ لەملاو لەولاوە

هیممەتی مەردان کێو لە بن دێنێ
ڕیشەی بەدبەختیی ژیان ئەپسێنێ
جەهەننەم ئەکا بە باغی بەرین
پشتی نەدامەت وەک شێر ئەشکێنێ

نابینی مێرووی لاوازی بێ تین
کاتێ کە مەزرای جیهان ئەبێ شین
دانە ئەکێشێ و ئەیباتە لانە
لە دەستی جەفای زستان ناکا شین

چوار لای ژینی خۆی سازگار دەکا
ڕزقی شەش مانگەی خۆ ئەنبار ئەکا
نا بەزێ لە کار، هەر تێئەکۆشێ
لە سەرمای زستان خۆ ڕزگار ئەکا

چاک بگرە لە گوێ پەندو ئەندەرزم
بیروڕاو ڕاوێژ بەجێگا و بەرزم
(هێژا) دڵسۆزیی تۆیە بەڕاستی
بە چاکیت بێشک شاد و سەربەرزم

١- سەری خۆت مەپێچە ناو جاو: واتە لەخۆڕایی خۆت دوچاری دەردی سەر مەکە. ٢- گوشاد بازی: یەعنی لەوەی کە هەی زیاتر خۆت دانێی و بە خەیاڵ خۆت بە ماڵ بزانی. ٣- بە ماڵ مردو نازین: بنازی بە ئیرثێ کە لەداهاتوا پێت بگا. ٤- بوون بە پینەی زەوی: یانێ کەوتنێ کە ڕاست بوونەوەی نەبێ. ٥- لووت ئاوێژکردن: بەقێزوبێزەوە شت خواردن. ٦- بتازی: غارکەی. ٧- قنگلاشک: دڕک و داڵ و پلوپووشێ کە با کۆی ئەکاتەوە.

سکاڵای کچ

هەی داد، هەی بێداد، دۆس و بێگانە!
ئێشم کەسکوونە و دەردم گرانە
تەنیا من ڕاندەی ڕەویەی بێڕا نیم
یاسای پووچ بەڵای گیانی کچانە
من لەناو گوڵگەشت بەهاری جوانی
نازک و تەرچگ، چووزەو جەوانە
هێمان خەڵفی خام غونچە نەکردوو
بۆ کەومە بەر شیپ قەمچیی زەمانە
من چی و مەیدانی گورزو قاوی پووچ
بۆ سزام بدەن؟ بە خوا تاوانە
تەقسیرم چییە، گوناهم کوانێ
ئەمە کەی ڕەویەی دین و ئیمانە
قوتابیم، زرنگم، بۆ خۆم ئەخوێنم
بۆ دەرم بێنن لە مەکتەبخانە
ستەم تا بە کەی ئینسافتان کوانێ
بۆ داناچڵەکێن بە تیر و تانە
لە خوێندن گەڕێم تەرکی زانین کەم
تا ببمە هاوسەر شێتی مەیخانە؟
نە کۆێلە و عەبدم نە شێت و مەنگم
بۆ لێم ناپرسن کە ڕازیم یا نە؟
شیشەی ناموسم لەو سەنگە نادەم
نابم بە گاڵتەی خوێش و بێگانە
یارۆ هەر شەوێ لە شوێنێ مەستە
مەخسەرەی گەنج و پیرو جەوانە

خوماری گەردو مەستی شەرابە
نیوەشەو وەیلان کووچە و کۆڵانە
دایم بێ حاڵ و مەنگو سەرخۆشە
کاری عەربەدەی مەستی کێشانە
جا کەسێ وا بێ کەی جێی بڕوایە
ڕەوای مەخسەرەو شەق تێهەڵدانە
هەرچی دوو پێ بێ پێی ئەڵێن ئینسان؟
سەرسەری و بێهۆش هێلکەی شەیتانە
لە خۆمۆ ناڵێم بێ بەڵگە و دەلیل
مەفادی فەرمان زاتی یەزدانە
لێم گەڕێن توخوا با بە کەیفی خۆم
لە خەرمانی عیلم هەڵچنم دانە
من ڕاوێژ ئەکەم بۆ داهاتووی خۆم
قەت تەسلیم نابم هەروا شێتانە
خەڵقە حەقدارم توخوا حاڵیی کەن
ئیجباری بێ جێ، زوڵمەو تاوانە
ئەمە کەی حوکمە وا ئەیکەن لە کچ
چلۆن تەن دەردا بۆ ئەو فەرمانە
داک و باب توخوا کەمێ تێفکرێن
کچ مەدەن بە شوو بە کوێر کوێرانە
جەحانم بابی (شیروان) ئاغایە
یا پارەدارە یا حوکمڕانە
من چاک ئەزانم داهاتووی (شیروان)
کۆت و زنجیر و گۆشەی زیندانە
ژنی ناچارە لە مانگا چڵ ڕۆژ
بەڕێگاوە بێ بۆ بەندیخانە

جا ساوای مەعسووم بێ و دەوری بگرێ
چۆن پەروەردە بن ئەو بێچارانە
دەستەیێ لات و بێ عەقڵ و شعوور
بە ئیجتیماع دان زوڵمە، تاوانە
بەتایبەت ئافرەت خۆی خوێندەوار بێ
عەیبە وا بزانی کە هیچ نەزانە
زۆری لێ مەکەن، نەتانکڕیوە
ئازادەو عاقڵ، بۆ خۆی ئینسانە
خۆی ئەبێ مەیل و ڕەزای لەسەر بێ
ویلایەت حەققی ڕێ پیشاندانە
مەخسووسەن ئەگەر ئافرەت عاقڵ بێ
زۆری بۆ بێنی لە کوێ ویجدانە
چونکە تۆ وەلیت ئەبێ ستەم کەی
کام شەرع وای فەرموو، لە دین بێگانە؟
(هێژا) بەسیەتی ڕاوێژ و تەگبیر
نەفام کەی ئەبیێ پەندی ڕێندانە

بەشی هەورامی

زاراوەی گۆرانی

ئەراگێلّ[١]

ئا لاوە کە چرپەش[٢] مەیۆ، مزیۆوە[٣]، تەیارەن[٤]
شەیدایی قەدو قامەتی مەوزوونی نیگارەن[٥]
چا مەتلّەبێ تەر کەردەنش ئاپاسە[٦] شپرزە
بەد حالّ و دژو خەستە[٧] تەن و توورە دیارەن
مدیۆ[٨] دەمەق[٩] و هەولّ و شپرزە و پەل[١٠] و سەرسام
ئارام کە نییاش غەرقی خەیالات و پەژارەن
چی کەیل و پەرێشان و سەراسیمەن و وەیلان
شێویان، پەکەرەن، درژ و هەراسان و خومارەن
دێویان[١١] و کە لێش تەم مەکەرۆ چانەیە[١٢] دژیان
چی لانەکەش ئارۆ سەرەڕای گەشت و[١٣] گودارەن
شاباز و دەماوەندی[١٤] ئە چاکەی مەنەرش[١٥] کەرد
چی چاگە قەل و سەرگەڕو کۆرکۆرە قەتارەن
دەیسا فەلّەک، ئەی چەرخی ستەم پیشەیی چەپگەرد
ئاکام و خەتای پاک و حیسابکەردە دیارەن
با پاسە بۆ تا ڕۆیێ کە ڕۆو وێش[١٦] بۆ مەوینی
ئانێ کە تۆ هۆر وستێ چەنی چاگە لەتارەن
کارو زەقەلّی[١٧] بێ تەقەلّ و هەرزە تەریبەن
دڕیان و تەرەک وارده و بێ بەرگە و پارەن[١٨]
کەی شێرو ژیانی مەکەرۆ مەندەرو ئەندێش[١٩]
ئاشێرە شکارین و تەماداری ویارەن[٢٠]
ئەر چاگە مەناوە قەل و قۆتر بە نەفامی
ئەنجام و غەلّەتکاری سزاو دەردو جخارەن[٢١]
ئا یاگێ مەقام و شەرەفین ئانێ مەزانا
ئا یاگێ مەکۆو[٢٢] ڕاگوزەر و عالی تەبارێن

ئەر لاشەوو پالّنگی گنۆ مەردەوو بێ گیان
ئایا پەرێ کەمتاری ئە پا ڕارە وییارەن؟
سەیرەن، چەنی تاوانێ بلا پارە چەتوونێ
ئەر دەورە نەفاڕیابۆ مەگەر ئانە گودارەن؟
بێ شک کە خلّەتییێنێ مەکا[٢٣] ئاردێنێ پارە
ڕێندێ سەرەشێونێنی وەنە، پوختە دییارەن
ئەرنا کەمەرۆ جارێ وشو بژنەوو هەر کام
بەرمێ، پڕۆ[٢٤]، زینو، گنۆ[٢٦] تیکەوو پارەن
ئانێ کە نەفامێنێ، ئەنا چاگە مەتاوا
نیشارە مەزانا، تەرەفێ چێش و چکارەن
سەبرێ کەرە تا شێرێ ژیانی سەرە بزنا[٢٧]
ئاسۆوە گرمنا تەپوتل ڕێز و قەتارەن
ئا وەختە دیارەن کوڕو مەیدانی چەنی بۆ
پا زەردەوە کێ مەردەن و کێ زارو نەزارەن
ئارۆ کە نیا مەسلّەحەت و گردی مەتاوا
ئەرنا کە دیارەن مەسەلێ یەک بە هەزارەن
(هێژا) چەمەڕان تا هەلێ بێزۆوە عەزیزش
ئیسە پەل و بێ تاقەت و مات، غەرقی پەژارەن

١- ئەراگیلّ: سەیار. ٢- چرپەش مەیۆ: ئەچرپێنێ، چالاک بۆی دەرئەچێ. ٣- مزیۆوە: دەرئەپەڕێ. ٤- تەیار: ئامادە. ٥- نیگار: نەقشی جوان. ٦- ئاپاسە: ئاوەها. ٧- دژ: شێواو. ٨- مدیۆ: ئەڕوانی. ٩- دەمەق: حەیران. ١٠-پەل: پەرێشان. ١١- دێویان: هەراسانە. ١٢- چانەیە: لەوە. ١٣- گەشت و گودار: هات و چوو. ١٤- بەرزترین لووتکەی ئەلبورز پێی ئەلّێن (دەماوەند) کە لە ئەفسانەی کۆنی ئێرانیدا سیمرغ لەوێ هێلانەی کردووە. ١٥- مەنەر:توقف . ١٦- ڕۆو وێش بۆ: ڕۆژی خۆی بێ. ١٧- زەقەلّ: بێ شەخسیەت . ١٨- پارە: دراو. ١٩- ئەندێش: بیرکردنەوە. ٢٠- ویار: بگار. ٢١- خجار: سەرشکەستەگی. ٢٢- مەکۆ: حەشارگا. ٢٣- مەک: خوێ. ٢٤- پڕۆ: باز ئەبا. ٢٥- زنیووە: دەئەپەرێ. ٢٦- گنۆ: ئەکەوێ. ٢٧- سەرەبزنا : سەردەربهێنن.

بەزمێ

هام دەردان بەزمێ... هام فەردان بەزمێ
نەوایێ، نایێ، غەوغایێ، نەزمێ
سەدایێ، سازێ، ئاوازێ، ڕازێ
نەوای دڵ پەسەند، دەروون نەوازێ[١]
بەربەیۆ[٢] جە نای[٣] هەناو پڕ دەردێ
سۆزەی هێنا سۆز[٤] یا ئاهی سەردێ
گەردانێ، ناساز گەردوون هاڕایێ[٥]
جەورو زەمانەی مازی ماڕایێ[٦]
هوو پیکۆ وەدڵ، دڵ پیکۆ وەچڵ[٧]
ئارام دۆ ئەروا، وە نەوای هەی دڵ
تا نیشۆ نە کان دڵەی پڕ دەردم
زاخاو دەرۆوە خەزانەی فەردم[٨]
جۆشیۆ، خرۆشیۆ، گەوهەر فشان بۆ
ژنیەیش[٩] گەوارا، ئارامی گیان بۆ
ڕشتەی مرواریی ئەسرینان ڕێز بۆ
دەروون کاون[١٠] بۆ، قیامەت خێز بۆ
جا وەش سەدایێ وانۆوە فەردم
ڕازانی دەروون مەکۆگای دەردم
وە نەوای هەی دڵ، هەی چڵ، هەی بولبوڵ
باوەرۆ وە کوڵ، تیکلەی تەنگی دڵ
باوەرۆ وە ڕەقس فریشتەی بەرین
شاهیدان واچان سەد جار ئافەرین
عابیدان (هێژا) جە دەیر بان وە بەر
پەرێ خومخانەی خاڵخاسان یەکسەر

١- دەروون نەواز: دڵ خۆشکەر. ٢- بەربەیۆ: دەربێ. ٣- نای: گەروو. ٤- سوزەی هێنا سوز: سۆزەییێک کە تەم ئاور بدا. ٥- گەردانێ نەسازگەردوون هاڕای: تەپو تۆزێ کە لە تەنەی دەوران هەڵسێ. ٦- مازی ماڕا: پشت شکاو. ٧- چڵ: دەرد. ٨- خەزانەی فەردم: زەوقی شیعرم. ٩- ژینەی: بیستن. ١٠- سوێی بدا لە دڵ: دەروون کاون: دڵ پێی ژان بکا.

سپای خەم

ئۆردووگای سپای خەمان وێزیاوە[١]
کۆگای مەکۆگای مەینەت ڕازیاوە
ئالای سکالای کەیل ئاوای[٢] دەروون
جە خومخانەی خەم ئاغیشتەم[٣] وە هوون
پێویا(٤)دیار دا نە ئاسۆی (سۆمام)[٥]
وەر ئەندازم[٦] کەرد، ئەژناسام[٧]، زانام
یە سپای سەبوون زیندەگی سۆزەن
یە ئاهی دەروون ئاتەش ئەفرۆزەن
گرد دان وەهەمدا کەیوان پەیمای غەم
ڕێژانی هوونین هۆر ئێزنان نە چەم
چی؟ شنۆی دووریی ئازیزان کەردەن
خێڵ خاڵخاسان کۆچشان وییەردەن
نەدیان وە لاوە بێنییاز جای ڕاز
بێ مەوبەتان سان[٨] نە دڵ گیرتەن گاز
سەردەلیلەی ڕاز غافڵ جە بیمار
گاز نە دڵ گیریای، سیاماری پار
ئەر بێ و بویەرۆو، هەواڵ نەپەرسۆ
چەنی چەنگ زەدەی پەرییان نەتەرسۆ[٩]
دل هەر ها وە شۆن خێڵەو ژوورەوە
ڕابیتەی مەعشووق وە حزوورەوە
ئاد سەرمەستی سام دڵبەرانی دەیر
ڕاگەی مەینەتان گردین کەردەن سەیر
توونکە توونکەی خەم هیجران تەیکەردە
شارەزووری مەیل وە جۆش ئاوەردە

سینە سەمتوورسان دوو تەپلەی دەروون
هۆرەی هەی خاڵ خاس جە دۆس توونا‌وتوون
کزەی چزەی زام دەروون سۆتەی لەیل
مەینەتان چەشتەی نە دەردی ویش کەیل
بە زەبری چەنگەک چەمیدەی دل گیر[١٠]
کەشن[١١] کوشەندەی دام دۆس یەخسیر
جە جەفای دڵدار سەرگەردان، وەیلان
مەهجووری دڵخواز سەرسام و حەیران
لاقەیدی مەعشووق زوڵمێ بێ ڕادەن
لواو نەپەرسای خیلافیی وادەن
وە مودارای دۆس یارانی دڵسۆز
هۆرمێزۆ شۆڵەی عیشقی دڵ ئەفرۆز
عابیدان جە دەیر ماوەرۆ وە جۆش
تا یا هوو یا دۆس کەران فەرامۆش
ساکیەرە[١٢] (هێژا) ئارام سا پەی وێت
وەس ڕۆوکەر[١٣] ڕازت مەکەرات وە شێت

١- وێزیاوە: دۆزرایەوە. ٢- کەیل ئاوا: بە غەم ئاوەدان، پڕ لە غەم. ٣- ئاغشتە: گەوزاو، هەلژنیاو.
٤- پێویا: دەرکەوت. ٥- سۆما: دید، حوکمی چاو. ٦- وەرئەندار: تێفکرام. ٧- ئەزناسام: ناسیم.
٨- بێ مەوبەتان سان: وەکو بێ مەحەبەتەکان. ٩- چەنی چەنگ زەدەی پەریان نەتەرسۆ: چون ئەوی کە پەری دەسیان لێ وەشاندوە ناترسێ. ١٠- چەنگەک چەمیدەی دڵگیر: چەنگەکی هەڵەوگەڕاوی دڵگیر.
١١- کەشن: بەجادییە. ١٢- ساکیەرە: داساکێ، داکەوە، ئارام بگرە. ١٣- ڕۆوکەر: ئاشکراکە.

لێوە

دڵەی دێوانەم لێویان، لێوە
شێوەم شیی جە دەس، مەندم بێشێوە
عەقڵ و فام و هۆش نەزاکەت وییەرد
چی؟ تەشریف ناوەرد یارەکەی هەمفەرد
ئەر بێ وە سەر کۆی گڵکۆی مەزارم
مەوینۆ کە مەس بادەی خەممارم
سەنگ و بەردو گڵ کێل قەبرم مەست
چەمەڕای ڕا چەم تا ڕۆکەی ئەلەست
ها دیدە! دیدەم چەمەڕای ڕاتەن
جەواهیر سورمەش گەردی پالاتەن
تاقەت نەمەندەن، شەکیبا تا کەی
ناڵەم بەرنمێ، وەی وە یانەم وەی
دل ماڵوێران! بۆ من چێشم کەردەن
هەی هانا هەی داد! مەیلت چی سەردەن؟!
هەرچێ هەم، ئازیز، گرۆی ئاسانەم
دەی بەزەییت کۆن، هەرەس وە یانەم؟
نەفیری دەروون[١] وە فەڵەک یاوان
سەماو زەمینش گردین شکاونان
چی گوشێ مەدەی، چی دەنگت نییەن؟
هەرەس وە یانەم، یانێت نەژنییەن؟
سا هانام وە تۆن یاوی وە هانام
هەر تاوانێم هەن، وەس بۆ، نەزانام
ئازیزم، دیدەم! بەندەو بەردەی تۆم
نە خشتە بەردەی مەردەی کەردەی تۆم

ڕۆی ئەزەڵ چەنگەک نە دڵگیر کەردی
چی شەرتی وەفا بە جا ناوەردی؟
خەستە و پابەستەی کەمانت کەردا
ئیستە چیم مەدەی وە دار و بەردا
وە تێغی ئەبرۆ سینەت شکاونا[٢]
نە کانیی دڵدا خاس وێت سراونا[٣]
ئیستە چی مەدەی ڕەنج و شکەنجەم
یانێ های ماچی من قەوی پەنجەم؟
ئا وەختە زانام کەوتا وە دامت
نەیاوام وە مەیل وە کامی کامت
وە گیانت قەسەم (هێژا) نەزارەن
غەرق دەریای گێج خەم و پەژارەن

(...........)

نەواچدی کوردە نادانا ، مەزانۆ
کەسێ عەقڵش جە کۆن وەختێ نەوانۆ؟
برێ چێوێ هەنێ وێ تەن مەزانیا[١]
چەنی شۆ تۆ ئەرێ زاڕو ونارنۆ[٢]
غەریزە بێ موتالآ و دەرس و مەکتەب
جە پەهناو ئاوەزی تۆمش مەشانۆ
دەروونی پەڕ کەرۆ ڕای قورس و مەحکەم
بە ئاسانی جە دەست و تو مەسانۆ
پەیامێ مەحرەمانێ تۆو دەروونی
بە بێ سیم و تەڵ و ڕایەڵ کیانۆ
بە بێ ئانەی بزانی چێش نیازەن
برووسکێوەن جە بەرقێ مێو مەشانۆ

١- نەفیری دەروون: هاوارو دادی دەروون. ٢- شکاوان: شەق کردووە، تەی کردووە. ٣- وێت سراونا: جێی خۆتت کردەوە. ١- وێ تەن مەزانیا: هەر لە خۆیەوە ئەزانرێ. ٢- چەنی شۆتۆ ئەرێ زاڕۆ ونارنۆ: مناڵ لەگەڵ شیری دایکا قووتی داوە.

کۆساران

ویەردی، ئازیز! وێنەی شەوقی بەرق
توڕڕەی مەهجووریت دا نە فەرقی فەرق
هەنی[١] من ماندەی دەروون پڕ نە دەرد
حەیران بیم، ئازیز، چی تۆ پاسەت[٢] کەرد
پەی تیماری ئێش ویەردەی پڕ دەرد
سەیری کۆسارم وە پیشەی وێم کەرد
مەکۆی[٣] فیرقەتم وە کۆ کۆ ماڕا
هەردی دووریتم وە هووی خەم هاڕا
بە وێنەی عەوداڵ ڕاگەی عەودالآن
خاس گرتم نە وەر هەردی کۆسالآن[٤]
شیشەی عیشقی تۆم وە سەنگی ئێلاخ
ماڕا جە داخت دەماخ کەردم چاخ
ئیستە نە تۆی کا وسەنگی عەودالآن
دەماخ عەترئاگین[٥] وە بۆی گۆرالآن
بە وێنەی نەچیر کەلآنی سەرمەس
جاسووسگا[٦] مەقام بزانی حەس حەس[٧]
ڕای دیدەبانیی کێشکچیی نەخچیر
تێغەشانی کۆم کەردەن وە مەسیر
وە بۆی وەرکەمەر دەماخ موعەتتەر
سەرسامم جە سام شکۆی کۆو کەمەر
زیوی قاڵ نە تۆی پیرۆزانی سەوز
مەخزیۆو کێشیۆ ئارام پەرێ حەوز
نەرگسان شەهلا، زەمەق دان وەنەوز
گورالآن تیپ تیپ، شەتاوان حەوز حەوز

هەراڵەبرەم گەردەن کەچ کەردە
هەرس نە گۆشەی چەم چون ئازیز مەردە
ڕەنگین کۆو کەمەر شەتاوان پڕ ئاو
نرکەی قەڵوەزان، هاژەو هاڕەی ئاو
شەتاوان گوڵڕەنگ، چون ئەسرینی من
مەکەران ڕەنگین تۆی سەوزەو گوڵبون
نە تۆی ئاومالک گۆشەی لاشەتاو
دیبای وەنەوشش دان لە لای لافاو
شنۆی بای شەماڵ عەتری وەرکەمەر
سۆسەن و سیسەن دەستەی سیسەنبەر
مارۆ نەسەردا مەدۆ نە دەماخ
مەردەی سەد ساڵە دەماخ کەرۆ چاخ
هەیبەتی نرکەی سەدای پای وەزەن[٨]
یادگاریی سام مەردانی بزەن
ئاخ پەی دڵداریێ، ڕازی دڵ زانیێ
دڵسۆزیێ، شۆخیێ، وەش خەندەرانیێ
تا پیاسکەی حەسرەت پەیش وا مەکەردم
دڵ مەدا وە دڵ ناڵەی پڕ دەردم
ئەوسا مەسرەوتم ساتێ پەرێ وێم
مەزانام زامدار، دەردەداری کێم
ئا سەیر و سەفا یاوا وە هانام
بییەن وە مەرهەم کۆنەی سۆتەی زام
سەفای کۆساران دەرمانی دەردەن
نەواچدێ شەیداو نەفام و هەردەن
ئەرنا ئا لەحزە تۆ کۆچت وییەرد
منت ئاستەوە پەرێ داخ و دەرد

مەشیا مەردایێم پەی ویم بێ مەینەت
داخت بەردایێم وە ڕۆی قیامەت
بەڵام مەرهەمی سەفای هەرد و کۆ
منش ئاستەوە کۆوەکۆ پەی تۆ
کۆوەکۆ (هێژا) چەمەڕاو تۆ بۆ
تا بەی وە ئیلاخ، ها بۆرێ[٩] سا بۆ

١- هەنی: هێشتا. ٢- پاسەت کەرد: وات کرد. ٣- مەکۆ: سەنگەر، حەشار. ٤- کۆساڵان: ناوی بەشێکە لە کێوی شاهۆ لە هەورامانی ئێران. ٥- عەطر ئاگین: موعەتتەر. ٦- جا سووسگا: ئەو قولە بەرزەیە لەپێشاهەنگی لەلڕەم لەوێوە سەیری ئەترافی ئەکات. ٧- بزانی حەس حەس: ناوی ئەو بزانانەیە کە کێشک ئەکێشن. ٨- وەزەن: ئابشار، شەللالە، تاف. ٩- هابۆری سا بۆ: دیسان وەرەوە ساوەرەوە.

شەماڵ

شەماڵ! سا وە شنۆی عەنبەربارەوە
وە سەفای سروەی وای وەهارەوە
وە هەوای سۆزان سینەی یارەوە
وە بۆی گوراڵان گەرمەسارەوە
شنیە، وێت ئاسا، سا بۆ وە پارێز
بارە عەتری خاس موشکی عەنبەربێز
موشکین ئەگریجان، ئاهووانی دەشت
بەیان، سەفا دان ئێلاخ چون بەهەشت
شەماڵ! زمناکۆ ڕەنگ ئامێزی کەر!
ڕیشەی کرێڵەش بەر بارە وە بەر!
چەپکەی لانزار کەفەنپۆش کۆ
کەر وێنەی ساکۆی دەوری (زمناکۆ)!
چاگەیچۆ خێزیە، ئارام، وێنەی وێت
کڵاوەی (بەمۆ) سەردی شێتوویت
وێنەی کارگەچی[١] کۆڵ و کرێلان[٢]
شیکەر وە زۆری زرمەی ژێ کەمان
خاس دەش وە هەمدا تا مەبۆ وە ئاو
بەیۆ نە سەردا... ڕێزۆ نە شەتاو
جا بۆ سەرازێر شنەت بێ شنیە
وە بێ مودارا زوو چا هۆرکنیە
پابۆسێ نە کۆی پیرە مەگروون کەر
زیارەت قەبووڵ جا ڕا گێرەوەر
گوزەر کەر وە دەشت شارەزوورەدا
وە سارای (بلّواس) (باوەنوور)ە دا

وێت یاونە یەکسەر وە کۆکەی (پیران)
ماوای کەلّڕەمان خێڵ نەخچیران
تا یاوی وە بان کڵاوەی (وەیسە)
ئا هەردە گردین بییەن وە (بەیسە)[٣]
بەیسەش تاتاری تاونۆ وە تەعجیل
کەڵ نە کەڵ لانان ماندەن وێنەی دیل
با بەربەیانێ کەڵانی سەربەس
زەلیل نەبانێ، بەرنەشان جە دەس
جە غاری تاریک وێنەی کابووسگا
ئازاد بان بلان شاد بە (جاسووسگا)
نە(کەڵ لانانا) نەبانێ ماتەم
ساتێ وە تۆ دان پەرێ وێشان غەم
تا وێنەی ئێمە نەگێران عادەت
قەبووڵ نەکەرا دیلی و ئەسارەت
جا بارە بالّێ وە میراجیدا
وە کۆسارانی پشتی ساوجیدا
وێنەی کارگەچی کولوی کریڵان
شی کەر وە لەرزەی شنەت چون کەمان
جا سۆزەی سۆزت بدۆ نە سۆزان
سووسە نەماندەی کۆگای کۆی بۆران
گێرە ئا بەندەن ئەم یاڵ و ئەو یاڵ
وە بێ مودارا شانە پەی وێت باڵ
(ملّەخورد) تاریک، سەرتاپا ماتەم
گرتەن سەرکەلێش بۆران چەنی تەم
وە تاو بۆ شنیە پا کۆسارەدا
بە بەرزی و نزمی و دۆڵ و غارەدا

سا دەش وە هەمدا، کەرەش وێنەی هەڵم
با نرکەش هۆرزۆ نە سەرچەمەی (زەڵم)
جا چایچ هۆرێزە بە وێنەی شمقاڕ[٤]
دە نە شەقەقەی باڵ تا وە (کەماجاڕ)
جاڕی کرێلان ماڵە وە هەڵمەت
با نرکەش بێ سێڵ جە دەرەی (سەرگەت)
(دەزەڕا)بەستەن سەرکۆ بەند کەردەن
قافڵەی ماوەشان بێ ڕاگە مەندەن
ڕامەدۆ وە خێڵ قافڵە سالاران
بەیان وە کویسان چون جاری جاران
بۆ سا وێت ئاساوە بای فەناش دەر
واچە ئەی خودسەر ڕاگە هاڵی کەر
(تەتە)یچ قەهارەن ڕازنان کرێڵە
کلاوەش کەردەن چون قوڵەی هێڵە
ڕاگەی مەل نییەن بویەرۆ پێشدا
(داڵێ)[٥] چاڵ وچۆڵ نەمەندەن تێشدا
بۆ کەرەش وە کەف تل بدۆ جە وێش
بە وێنەی بیمار لاشە کەرۆ کێش
هەرەس ماڵ کەرۆ، کەرۆش وە گرمە
جە دەرەو (بیارێ) هۆریزنۆ زرمە
ئا دەرە تەمام گرد وێشان جەم کەن
(کەیمنە) چەنی (بێدرواس) ڕەم کەن
(هانە گەرمەڵە) جە هاڕەش کەڕ بۆ
بای سێلاو وێنەی بادێ سەڕسەڕ بۆ
دە سروەی مەخسووس گیانبەخشەکەی وێت
ڕازنۆ کەشوکۆش، گێرە ڕاگەی وێت

وە سروەی وەشبۆ سارا گێرە وەر
وێت یاونەوە کۆی پشتی (دزاوەر)
چاگەیچە کەرەش وە کارەساتێ
تل و ئا کەشیە یاوو (گەڕیاتێ)
هەرەس ماڵ کەرۆ ئا کەش و ئا کۆ
بەرگنۆ تەمام سا کۆی سیاکۆ
چووزە بەر باران گیاهان کۆ
ڕازناوە وێشان (چنوور) و (شەوبۆ)
جا نە قەڵاکەی هەورامانەوە
ئا کەشی سەربەرز بێ ئەمانەوە
کێشیە وە ئارام بێ دەنگ وە ئاسەم
تا یاوی وە بان بەرزیی (پیر ڕۆسەم)
(کەمالا) ماتەم (وەیسیا) بێ دەنگ
(سەرپیر) کشومات، کۆسار گشت یەک ڕەنگ
سەرازێر شنیە بەڵام وەتەعزیم
پەی مەنزڵگای خاس پیرانی قەدیم
نەوەدونۆ پیر خاکی هەورامان
واچە (السلام) ئەی گڵکۆی پیران
جە گەرمەسارۆ ئامانا وە تاو
وەروەو ئی کەشیە زوو کەروو وە ئاو
کرێڵە و باهوو نەزارش کەم پاک
باهوو وەش وێنەی یەخەی شێت کەم چاک
تا بەرگنۆوە ئەز نۆ بەرد و خاک
گوڵان بەربەیان، نەبانێ غەمناک
جا دما و ئانەی وە بێ مودارا
هوو پێکە وەناو کەش و کۆسارا

وە هەوای نەفەس عیسا ئاساوە
کەشان زیندە کەر وێشان ڕازناوە
کارەڕەهاتێ باوەر وە مەیدان
ئاواز بەربارۆ هەر مەلێ شەیدان
پۆشۆکۆ وێنەی عەرووسان تارا
بدان وە سەردا سەرپۆشی خارا
دێبای زەردو سوور ڕەنگاوڕەنگ پۆشان
وەرواوی لەتیف پای وەروان نۆشان
جا یاوۆ وادەی سروور و شادی
بەخشە وە دیلیی کۆسار ئازادی
(وەیسیا) و(کەمالا) و(ڕوو وەرێ)و (بندۆڵ)
(شاری هەورامان) دەگا کەران چۆڵ
زارۆڵێ و لاوێ و جاهێڵ، جووان، پیر
کێخا و خان و بەگ، ڕیش چەرمە و گزیر
مالآن وە یاسای قەدیم سەری پیر
شاد بانێ گردین، کەس نەبۆ زویر
زەماوەندی پیر وێنەی هەر ساڵە
وە دەس گەل کەراش وە قوولە و گاڵە
شەتاوو (هانەجمە)ی قرمەش بێ
تاف و قەڵوەزەی (سلۆر) زرمەش بێ
هەزار وە هەزار تافی (مارانی)
کەف و جۆش و قوڵ (حەوش و بەدرانی)
(دەرەویان) ڕەنگین وێنەی کۆی(ڕەنگین)
تەیار بان پۆشان ڕەنگاوڕەنگ گردین
(الحاصل) ئەو بەند بە وێنەی جەننەت
کەر وە گوڵستان، جا گێرە ڕاگەت

فیردەوسی بەرین فەراهەم بارە
هەر کەش و هەر کۆ ویەردی پارە
جا پێچیەو لووە پەی وێت کۆ بە کۆ
شەماڵ ئامانەن وە تاجیل سا بۆ
وێت دەر بە هەرد و بەردی کۆیساندا
یاڵەو یاڵ وە باڵ وە هەوراماندا
کۆکەی (خوێسملێ) ماتەن، بێ دەنگەن
نە بۆی گوراڵآن نە دەنگەی چەنگەن
وێنەی هەر ساڵە سەفا دەر ئەی کۆ
با بزیۆ (چنوور) ، (وەرکەمەر) ، (شەوبۆ)
(ترشکە)و (تەڕلە)و (بەنا) و (هاڵە کۆک)
(ڕێواس)و خڕگای چووزە کەرۆ کۆک
(هەراڵە برەم) ، (گاوگۆراڵ) وە تەوق
(چنوور) پەرێشان، وەرتاقان پڕ زەوق
(کاش) موعەتتەر (پیچک) نە تاقچە
گوڵی ڕەنگاوڕەنگ تیپ تیپ چون باخچە
(شنگ) و (هاڵە کۆک) بە خەروار و بار
(بەڕەزا) ئەفشان نە سەر تاقی غار
(کەما) و (لۆ) لۆ لۆ پێچ وەران وە هەم
(سوورە هەراڵە)و (هەراڵە برەم)
(بەرزەڵنگ) وە بۆی عەنبەر ئاسای وێش
تیمارکەرو زام جگەر خەستە و ڕێش
بدان وە هەمدا گوڵآن ڕەنگاوڕەنگ
سەف ئارایی کەن چون باخچەی فەرەنگ
ناو دۆڵ و نەزار، کۆی کەمەر گوڵ بۆ
بەهەشتی بەرین پەی ئەهلی دڵ بۆ

جا کەبکان نە تۆی سەوزەو گورالّە
کەراش وە چیڕەو وە قیژ و گالّە
ئاوازی بولّبولّ چلّ بدو نە دلّ
وە نەوای دلّدۆز دەوری گولّ و چل
(دوڕاج) و (قومری)، کۆتری (یاهوو)
وە سەدای ئاواز یا هوو یا من هوو
سەمتوورو سازو کەڕەناو شەیپوور
ئەلحانی مەلان بژنەویۆ جە دوور
حەو تاقی ئەزرەق پەڕ بۆ جە سروور
بەیان وە سەما مەلایک و حوور
(ئەلحاصل) بەزمێ خوسرەوانی بۆ
سەرانسەر یەکسەر کامەرانی بۆ
ئەوسا جا گەلّ گەل پۆل پۆل نازاران
سەهەن پەروەردەی مولّکی ئەورامان
حۆری سروشتان، فریشتانی کۆ
بۆگرتەی عەتری چنوورو شەوبۆ
بە دەستە دەستە وە عەزمی سەیران
ئاهووانی هەرد، بەندی کۆسالاّن
وە عیشوە و نازی هەزار تەرزەوە
وە قامەت مەوزوون، بالاّی بەرزەوە
گۆنا پەڕەی گولّ، دەهان چون گولّنار
مەم لیمۆی سەرتەرز چون بوتی بەهار
گەردەن بە وێنەی مینای جامی مەی
نەشئە بەخشی بەزم شازادانی کەی
زلّف وێنەی کەمان، ئەبرۆ وێنەی تاق
بێ وێنە نە سای سایەی حەوت ڕەواق

تالاّنچیی فام و شعووری عوششاق
هۆرجمان، بەیان با وە تەمتەراق
ئەی بۆ، ئەی هەوا، ئەی ڕەوح، ئەی خەسلەت
ئەی شەوق، ئەی سەفا مەر هەن جە جەننەت؟
ئەی نازک نەوهالّ، ئەی باغ، ئەی گولّزار
ئەی لەحن، ئەی ئاواز، ئەی بوت، ئەی نازار
ئەی سیما ، ئەی زەوق، ئەی کەیف، ئەی شادی
ئەی بازاڕ، ئەی بەزم، ئەی وادی وادی
جە کۆ جە کام شار، کام مولّک، کام ماوا
ماوەردی وە دەس، واچدێش مالّ ئاوا!
بۆ سا ئەی شەمالّ چون وادەی بەزمەن
نەی دونیا لادێ بازاڕمان گەرمەن
غەم دەمێ وە باد شاد شاد پەی وێمان
نە ژێر ئەی باڕووی پڕ جەوری کەیوان
شەمالّ سا (هێژا) ماندەن بێ قەرار
هەر وە تەماتەن چەم وە ئینتیزار

١- کارگەچی: هەلاج، نەدداف. ٢- کۆلّ و کریلاّن: کۆگای کریلّەی بەفرەکان. ٣- بەیسە: یەخ. ٤- شمقارِ: مەلێکی تیژ بالّە کە بەلاّی گیانی، پۆلی قازی قولّەنگەو زۆریان لێ ئەکوژێ. ٥- دالّێ: نەختێ، کەمێ.

بەهار

(من و باوکم پێکەوە وتومانە) لە تاران ساڵی ١٣٤٢

کۆی وەروان پۆشان[١]، کۆی وەروان پۆشان
یەک تەختە یەخبەند شکەنجە کێشان
حاڵتان چێشەن نە سەختیی عەزاو
ئەرە جیۆم تۆ تۆی دڵتانەن کەواو
جۆش دریای لەحیم بەیسەی، ئەلەمەن
لاشەتان مێخ ڕێز یەخی ستەمەن
چون گرفتاران زمسانی هیجران
جۆش دریای عەزاو نە دەور و زەمان
(هەناسەی منەن[٢] دان نە کۆساران
پەوکەی کلاوان پەڕ کەردەن بۆران)
زمسانی هیجران ئینە کارشەن
هەر کۆ کەفەنپۆش پەی دڵدارشەن
مژدە بۆ پێتان چەرخ ها نە خولدا
ساتێتەر زمسان مارۆ وە قولدا[٣]
شەماڵ تاونۆوە تەرم یەخبەستە
ئارەق بەرمەدۆ سەراسەر جەستە
دێوە چەرمەڵێ[٤] دیارەو دیار
گۆڕش گوم کەرۆ، مەشۆوە چۆن پار
چا دمای نۆرەشەن وەهاری نازار
ڕازنۆوە گوڵزار پەپکە و لانزار
وادەی وەهارەن جە نۆ حەیاتەن
ئازیەتی زمسان! ئۆخەی، دماتەن

جا ئۆخەی ئاما شنۆکەی نەسیم
زمسانیچ ڕەما وە بێ لام و جیم
ناقووس ژەندەوە شەماڵ نە کۆسار
مژدە دا مژدە: وەهارەن، وەهار
کریلان یەکسەر گرد دا وە هەمدا
تۆفان هۆرێزنا نە دۆل و چەمدا
شەق شەق کەرد سینەی کریلانی کۆ
گردش تاوناوە کەردش وە ساکۆ[٥]
خاڵ خاڵ کەردەوە شاهۆو کۆسالان
گولان سەف بەستەی کۆلان و تەلان
پۆپەی درەختان شکۆفەش ڕەنگین
وێنەی مرواری توورەکەی شیرین
خونچە گوڵ وە ناز دەهەن بەستەوە
چەمەڕای نەسیم وە مەس مەستەمە
وەنەوشەی چەمەن چون خاڵی یاران
عەتر ئەفشانیشەن پەرێ دڵداران
زەلان وە سەرماڵ، شەماڵ وە دەسماڵ
ئارایششان دان کەش و کۆو نەهاڵ[٦]
نەسیم شنۆی خاس پڕ نە عەتری خام
مەدۆ نە دەماخ، کەڕ کەرۆ مەشام
کۆکۆ کۆگای گوڵ تیپ تیپ مدراوە
پەی جەژن و شادی جە نۆ مەزیاوە
گوڵ خونچە وە ناز شێوە مەنمانۆ
چون لەب خونچەی یار لێوە مەنمانۆ
نەرگس پەی دیدەی دڵبەرشەن تاسە
چمان نە شادی تەڕ کەردەن کاسە

جا بدیه سەفای درەختانی بەرز
شنەشنشانە وە لەنجەی سەد تەرز
ئایەی (وللیل)یش وانان یاسەمەن
سایەی پڕ سەوداش وستەن نە چەمەن
وە تەقلید وێنەی لەنجەی ئازیزان
ئامێ وە مەیدان لێشان نەخێزان
شەوبۆ تۆی لۆلۆی نەخش و نیگارش
پەڕ کەردەن نە میسک پەی گوڵعوزارش
سەرو و سنەوبەر خاکشان وە سەر
قامەت مەنمانان وێشان بێ سەمەر
نەسرین وە دیدەی پڕ ئەسرینەوە
دڵڕوبای دڵان وە تەمکینەوە
گوڵباخی وە ڕەنگ ڕوخساری دڵبەر
ویش ڕەنگین کەردەن بییەن موعەتتەر
زەردو سوورو سەوز گوڵان وە شادی
گرد پەی وەسڵ بەزم دلبەر نەوادی
نازی خونچانەن تەبەسوم وێنە
نە لێوی دڵبەر گرتەن ئاوێنە
ڕێحانە چون نەقش ئەبرۆی پەیوەستەن
پەی دەست ئازیز وێش دەستە بەستەن
ئەرخەوان بادەی عیشق یار وەردەن
سەرتاپای بەدەن وێش گوڵگون کەردەن
بەڕەزا نە زاخ بەرزە دەماخان
چون ساچاخ پەردەی کەللەی دیواخان
تاتاش چون تاتای زڵفان مەشمارۆ
تاتاش تا سەر پاش تاڵێ مەویارۆ

شادییەن، بەزمەن، ڕۆی ئازادییەن
ئەتڵەس ڕەنگاوڕەنگ فەرشی وادییەن
ئەنجا گوڕاڵان پۆل پۆل ڕەنگاوڕەنگ
ویشان ڕازنانۆ، سەنگ ماران وە دەنگ
زەمزەمەی شادی مەلان و گوڵان
هەلهەلەی عوشـشاق کەیل کەردەن دڵان
مەلان پۆل بەستەن پەی بیساتی عەیش
تیپ تیپ مەویەران چون ڕەدیف جەیش
هەر یەک وە ئاواز مۆسیقا ڕەنگێ
وە شەوق و شادی وانۆ ئاهەنگێ
هەر یەک وە نەزمێ بەزمێ مەوانۆ
وە مینقار نەوعێ سروود مەکیانۆ
نەهەر مینقارێ سروودێ وە جۆش
وە هەزار بەزمە ژنیۆمێ وە گۆش
سروود مەوانان پەرێ جەم بەستەی
درووود مەکیانان پەی جە خەم ڕەستەی
ئارایش مەدان دڵان وە جەماڵ
ڕەنگین مەکەران شاپەڕ و سەرباڵ
ڕیشۆڵێ جە شەوق جە کامەرانی
ڕەقەم دان نە باڵ پەری چۆپانی
(زەردەوەل)وە پەل ڕەنگارەنگەوە
هەزار بە هەزار ڕەنگ ئاهەنگەوە
کۆتر وە یاهووی پای مەغارانش
(قومری) وە گومەی پای گوڵزارانش
ژەرەژ نە سەحەر وە قلە و قاقا
ساتێ نە سای، سەی، تاوێ نە تاقا

به شۆر شادی کاکه بۆشانەن
پەی بەزم دیدار گفتوگۆشانەن
گردین نازاران نه بەزم و شادی
دەس نه گەردەنەن، پەرێ ئازادی
یاران جەم بەستەن نه تاق شاخان
ئامان وه سەیران بەرزه دەماخان
یاران! فرسەتەن، بدیەیدێ لاوه
ساقی ئامانۆ دەس وه سەهباوه
ساقی سا دەی سا چەم ها وەڕاوه
به ئومێد زەوق نەشئەی سەوداوه
ڕاحێ پەی ڕاحەت ئەرواحی مەزار
کافیەن پەرێ دەردان سەد هەزار
ساقی! دەی جامێ برمانه[٧] وه چەم
تانه دەر نه بەزم ناتەمام جەم
وه قلّمەی بادەی شووشەی دەروون تەنگ
مەلایک وه شەوق گرد باره وه دەنگ
پیالّێوه جه لێو یاران ڕەنگ گرته
پەی شیفای دەردی دلّەی ژەنگ گرته
قەرقەفێ، ساقی، وه ڕووی نازەوه
پەی ئیحیای دلاّن وه ڕووی بازەوه
چەمەن چون جەننەت گولاّن لوول وەردەن
ساقی وێنەی مانگ شۆلّەش دلّ بەردەن
نه سفیدەی سوبح قەدەمێ پڕ ڕەنگ
ساقی سا جامێ! درەنگەن، درەنگ
هەزاران دلاّن وەی خەیالّەوه
هەزار چەم دەمەق وەی پیالّەوه

جا موتریب سازێ وه ئاوازەوه
وه مژدەی موراد ئاوات وازەوه
دووری لاف وه لاف عیشقش بوانه
پەی فتووح ڕۆح دلّەی دێوانه
وه قەفقەفی نەی قەرقەفی وازه
پەی پێشەو پەلاّم حەیاتێ بازه
وه خرۆش دەف دلّ باوەر وه جۆش
تا تۆف میحنەت کەروو فەرامۆش
نەی وەهار گولّێ، نەی باده جامێ
وه (هێژا) دەیدێ سا دەی پەیامێ
چون گردین شادن، (خالید)یچ شاد بۆ
نه ڕەنج و مەینەت ساتێ ئازاد بۆ

١- وەروان پۆشان: به بەفر داپۆشراو. ٢- ئەو بەیته جوانه هی باوکمه، تیایا ئەلّێ: هەناسەی منه کەوا ئەوەنده سارده وای بەسەر کوێستانان هێناوه که هێنده سارد بن و بۆران بکەن کلّێله یا کریلّه له نزارەکانا بڕازێننەوه. له بەیتی دوایا منیش ئەلّێم بەلّێ ئەوه زستانی هیجرانه که ئەوەنده سارده کفنی کردووه ته بەری کێوەکان وه وای بەسەر هێناون هەر کام بۆ دووریی دلّداریان کەفەنیان پۆشیوه. ٣- مارۆ وەقولّدا: تیرێ به قولاو هەلّدێ. ٤- دێوه چەرمەلّێ: واته دێوی سپی پۆش، کنایەیه له بەفر. ٥- ساکۆ: کێوێ بێ بەفرکه، هێمان گیای لێ نەڕوابێ. ٦- نەهالّ: سەختی وەره سپۆڕو به بەراهاتوو. ٧- برمانه: بنوێنه.

چوارینه

کۆو کەمەر ڕەنگین، هاڕەی شەتاوەن
نرکەی قەڵوەزەن، گرمەی وەرواوەن
نە تویَ ئاومالَک سەوزەی لای شەتاو
دێبای وەنەوشە دان لە لای لافاو

وەنەوشە

وەنەوشە پەوچی گەردەن کەچ کەردەن
سوجدەش نە خالّ و گۆناو تۆ بەردەن
وەختێ کە بالآی دلّبەر دیار بۆ!
کەس حەدش جە کۆن نەزاکەتبار بۆ
کێ یاونان پاگەی عەرز ئەندام کەرۆ
بەتایبەت وەختێ شنۆو تۆ بەرۆ
بالآت دی، وەرهەم بەرئاوەرد[1] سەروە
وێش نوقرەفام کەرد پیمانش وەروە
وەنەوشەیچ خزیا نە کونجی پەرچین
سەرەش وستەرە وەختێ خالش دین

١- وەرهەم بەر ئاوەرد: لکی لێ پەیدابوو.

هوالباقی

(بۆ شێخ نیزامی سنەیی)

مەدهۆشی بادەی جامی ئەلەستی!
شەیدای هەیاهووی خێلّخانەی مەستی!
کەیل مەیلی لەیل، جە گرد بێگانە
بێزار جە سەودای خانەو کاشانە!
سەرمەستی نەوای شەو زیندەداران
سەراسیمەی بەزم دەیری دییاران!
هامدەردی نالّەی دەروون دلّڕێشان
ئاشنا وە ڕاز ڕیازەت کێشان!
دۆس میسکینان، فەقیران ڕەفێق
شارەزای ڕێواز موعەممای تەریق!
چێشت کەرد دلّت دام وە نارەوە
وە کوورەی فیرقەت پڕ شەرارەوە؟
منت ئاست چەنی دەردی دووریی وێت
ئەی داخی سەختم هالّییەن یاگێت
ئای داخ! ئای حەسرەت! هانامەن، هانا
ئولفەتت پەی کرد، لووای ناهانا[1]
بێگومان گرد کەس وە دلّ موشتاقەن
مایل وە سەفەر پڕ تەمتەراقەن[2]
بەلّام کێ چون تۆ تۆشەش پڕزادەن
کشتەش حاسلّخێز، بارەش زیادەن؟
نە مەزرای غەفلّەت بیدارییش کالّان[3]

کرێڵەی سەخڵەت وە تاعەتماڵان
ئەر یارێم نە تەرس کۆڕەی ڕای وارگەت
زوو وێم مەیاونا بە بنەو بارگەت
وەلێ چێش کەروون عەرەسەم، تەنگەن
سەنگین بارەناو کومەیتم لەنگەن
ئەرنا ئاخۆکێ ئاوات نەوازۆ
وە ئاو دارخانەی وارگەی لەیل سازۆ
ڕەئووف و موکریم، خودا جۆ زاهید!
گۆشەگیر، زانا، موتتەقی عابید!
ئەر زانێم ناقووس (ارجعی) ژنیان
بنەت جە یانەی مەینەت هۆرکنیان
منیچ نە دونبال کۆچت کۆ وەکۆ
ئێنێ[4] بێ درێغ تا وارگەکەو تۆ
بەڵام چون من ڕام واگە[5] بەر نەبەرد
ماتڵ بیم، مدرام، چێگەر بیم وە بەرد
کۆسی ڕەحیلت کۆسێ نیياوە
قیيامەت هۆرزا، مەحشەر خێزیاوە
وەلێ تۆ دڵشاد، لووای وە ڕاوە
پەی واوەیلای کەس نەدیای وە لاوە
نەفسی موتمەئین وە لەببەیک لەببەیک
کردی وە شاواش پەروەردگار پەیک
وێنەی حاجیيان تەوافت داوە
پەی وێت، بێ ئەندێش، لووای وە ڕاوە؟
ڕازی مەرزییە لەب وە خەندەوە
پەی دەرگانەی حەق کۆچت بەردەوە

چون قوربانیيان پەی قوربی خەللاق
وێت قوربانی کەرد وە سەد ئیشتیياق
بێ پەروا پەرواز کەردی پەی جەننات[6]
دای وە حوور عین کالاَی نەبڕیات[7]
سەهبای (ادخلی) مەستانە نۆشای
خەڵعەتی خالق عەبدانە پۆشای
سزاوارتەن بەهەشتی بەرین
ئەی بارەکەڵڵا هەزار ئافەرین
نیزام، نیزامی نەزمم شێویان
نە ئەڵهای فیراق دەردم دێویان
بەڵام تۆ یاوای وە مەتڵوبی وێت
ئیستیدعات چێش بی کردگاردا پێت
منیچ ئەرجوومەن بە حەققی خاسان
نەبوو نە دەرگای کەریم سەرگەردان
ئارەزووی ئازار دنیای دەنی بەس
دەربەس سوبحانی جە گشت بێ دەربەس
شێت کە عابیدەن منی شێتو وێت
هەر ماچوو ئازیز هاڵییەن یاگێت
وەش تەشریفت بەرد کە ئەژنیت فەرمان
«ألا ارجعي قربة الرحمن» (١٣٤٨)
خودات چەنی بۆ، موبارەک مەنزڵ
چێ لووای وەلێ هەر های نە تۆی دڵ

١- ناهانا: کوتوپڕ. ٢- پوڕتەمتەراق: موجەللەل. ٣- کالاَن: کێڵاوە. ٤- ئینێ: دەهاتم. ٥- واگە: ئەوێ. ٦، ٧- واتە: بێ پەروا باڵت گرتەوە بۆ بەهەشت: کالاَی نەبڕیاوی خوتت بە حۆریەکان پێشکەش کرد. ئەوە بەو مەعنایە کە خوالێخۆشبوو ژنی نەهێنابوو- کالاَی نەبڕیاو بوو.

هوالباقی

(نامەی تەعزییە (بۆ فەوتی غازی)ی پوورزام لەپوورمم نووسی کە ناوی فاتمە بوو بەڵام هەمووما (دێدێ)مان پێ دەوت.

کەبک سەربەردان... کەبک سەربەردان
شیرین خەرامان سەربەردی هەردان
گەرمیان ڕەوان، کۆساران هەوار
چەشمە نشینان نزاری کۆسار
سای کەمەر ماوا، پێخەف وەرکەمەر
بەزەڵنگ لانان یا ڕێحانەی بەڕ
نەشئەبەخشی دڵ جەوانانی شاد
ڕۆح ئەفزای دەروون، سەروانی ئازاد
مۆسیقانەواز، کۆو کەمەر ئەیوان
لەززەت بەخش عەیش شکارچیی جەوان
قەسەمتان مەدەو بەعەتری شەوبۆ
وە نەسیم سوبح وەهارانی کۆ
وە شنەی شەماڵ وە عەتری چنوور
بە بەناشوانەی چووزە چون بلوور
وە گاو گۆراڵی نازک و تەرچک
وە دانەی شەونم کە تکیۆ تک تک
وە شۆڕەی وەرواو کرێڵەی سەرشان
وە تافگەی قەڵوەز لاسامەی نیسان
کزکەردێ وێنەی ئازیزان مەردە
ئیتر نەواندێ وە ناز چا هەردە
نەویەرۆ ویار وە سەرگەت کۆدا
وە کۆی غەم ئەفزای کۆی مەینەت کۆدا

(کاکە بۆ و، بنەی(١) قلە، و بانگی بەرز)
(چیڕە، و جرووکە و گاڵەی شیرین تەرز)(٢)
(بەق چڕو نەوای قەڕەغە و ناڵە)(٣)
(بەرنەیۆ لێتان جە ئەو مەحاڵە)(٤)
خاڵ و مێڵ دەیدێ وە قەڵاخیوە
وێ دەیدێ وە خوم گڵگۆی (غازی)وە
کاکە گیان! ئەی داخ، ئەی حەسرەت، ئەی دەرد
گورزی بەڵای غەم تاپۆم کەرد وە گەرد
بووڵی سفتەی من وە بای بەڵاوە
کۆی هەناسەی سەرد گرد دان وە پاوە
ئازیز! لێلاویم لێڵەن، های هانا
چەنی بینایم ئەلویدام وانا
دەردت دەردانی ویەردەی وەرین
سۆ ئاوەردەوە مەینەتان گردین
نەوای زایڵەی کۆچی بێ وادەت
کۆسی کۆسش وست لواو نامـاوەت
کاکە گیان واتت شەرت بۆ، وادە بۆ
منیچ پەی وانای زوو بەو پەی لاو تۆ
بێ وەفاییت کەرد یا دەستی تەقدیر
تۆش جە ڕا بەردی و منش کەرد زویر
ئەر یادت ساتێ فەرامۆشم بۆ
ژاراوی دەردی کۆچت نۆشم بۆ
شکار حەرام بۆ تا ڕۆیێ زیندەم
نە تەنیا ژرەژ ئاسۆ گاوگەڵ ڕەم
شنۆی جاسووسگای کۆسار حەرام بۆ
شەرتە بۆ دیدەم (غاری)دماو تۆ

نەوجەوان! یاخوا ئەرواو تۆ شاد بۆ
وێنەی فریشتان نە غەم ئازاد بۆ
بەهەشتی بەرین جاگەو ماوات بۆ
پەنای لوتفی حەق یەزدانی جات بو
بەڵام، کاکە گیان، دێدێ چیش کەرۆ
جە دماو تۆ ئاخۆ چەنی بەربەرۆ
دێدێ! وێم بە فدای قرچەی دەروونت
خوا بەخشۆم وە سۆز دڵەی پڕ هوونت
دەستەڵات چێشەن چەنی کردگار
پەی لاو کێ بەرمێ شیکایەت، زینهار
مەر جە ویش، لاو وێش شیکایەت کەرمێ
ئەرنا هانای ئەو وە لای کێ بەرمێ
بۆی قرچەی دەروون هەناسانی تۆ
مەدۆ نە مەشام عابید با دوور بۆ
بەڵام دەستەڵات چێشەن، دێدێ گیان
غەیر ئەز تەسلیمی وە ڕەزای یەزدان
ئەلحوکمولیللا هەرچێش کەرد کەردش
هەر کەس ئاست ئاستش، هەر کەس بەرد بەردش
پیران، کلانان، شاهان، سالاران
میران، سەروەران، سەرداران، سوڵتان
ڕاو گردی ئانەن بێ چوون و چرا
هەر چیش کەرد کەردش، سا (ئەلفاتیحا)

٤،٣،٢،١ : ئەنواعی خوێندنی کەوەو ناوەکانی.

شینی خوالێخۆشبوو کاردۆخی

محەمەد ئەمین کوڕی خوالێخۆشبوو کاکە شێخ نەقشبەندی

هامڕاز، هام بیر، هام دەردەکەی وێم!
هام سەودا، هام خەم، هام فەردەکەی وێم!
ئەژنیم ئەلوەدای ڕای نەهات وەندی
بنەت جە ماوای مەینەت هۆرکەندی
های کۆسی ماتەم ئەز نەو ژنیاوە(١)
وەلگی شادیی من جە بەند کنیاوە
چێش پەرەندەی ڕۆح لوان بێ ئەندێش
پەڕشانان پەرێ وەزگەی تازەی وێش
ها کۆچەڵ کۆچەن، نۆرەن، سا کەی بۆ
وازیەیمێ و وزمێ جە لای وارگەی تۆ(٢)
هالووای، ئازیز، کوچی خەیرت بۆ
نە سەرای بێچوون گەشت و سەیرت بۆ
سارێش بان زامان حەسرەتان گردین
وە نۆشدارووی ڕەحم ڕەببی عالەمین
غیلمانی مەخسوس بەهەشتی بەرین
فریشتانی شۆخ جەهان ئافەرین
گەردی ڕای سەفەر، وە ئاوی کەوسەر
بشۆران نە تەن خەستەی ڕاگوزەر
تۆ وەی سەفای خاس بێ نەزیرەوە
وەی دەروونی پاک کەم تەقسیرەوە
یەقین سەرفەراز دەرگانەی باریت

بەخشوودەی ڕاهی، ڕای ڕەستگاریت
ئەرwات جە وەزگەی تازەت ئارام بۆ
کۆنە زامانت بارانێ پەترۆ
ئێمەیچ گرفتار بەدەم دەردەوە
وە هەزار ئەفسووس ئاهی سەردەوە

کۆچی کاردۆخی

ئێش نە بانی ئێش، حەسرەت کۆنەو نۆ
دەرد جە بانیدەرد مەخسووس کۆچی تۆ
کەیلش کەرد کۆلین کەیل ئاوای دەروون
ڕۆش وست وە ئەرwای منی تووناوتوون
نە جای دادم بێ، نە ڕووی شین و ڕۆ
نە هام خەم، نە یار، چەنیم لاونۆتۆ
کێ زانێ دەردی دەروونم چێشەن
کێ زانێ پەی کێ دڵ ئاندە ڕێشەن
مەخلەس های کۆچت کارێ کەردەن پێم
مەحاڵەن ئیتر من بوونێ بە وێم
دەک فەڵەک دەردش کاری و گران بۆ
زەدەی گەردەلوول ڕای عەرەبسان بۆ
دەک چون من وەیلان دەروونش ڕێش بۆ
دەک چەمەی چەمش هوونا بەو ئێش بۆ
ئاواتش چەنی کێ نەبەرد وە گڵ
کێ لووان دڵش پەڕ نەبۆ جە چڵ
داخۆ مزیانێ ئاواتان جە خاک
داخۆ کەرانێ سینەی چەمەن چاک
داخۆ چون تابلۆی حەسرەت مزیاوە
غەمخوارێ پەیشان مدیان وەلاوە؟
زانێ، یاوانە کە چێش ماچانێ
گەردوون پا سەودا کەرۆ گەردانێ؟
کاکە گیان چەنی و پەی چێش بێ ڕادەن
نەرد پاسەش ئاردەن، زانا ناشادەن

هەی داد! هەی بیداد! شیتاڵ شیتاڵ وێم
گیرۆدەی دەردی ناهاڵ ناهاڵ وێم
ماڵ دارو گەدای بێ پەڕوباڵ وێم
سالارو سەروەر کۆێلە و عەوداڵ وێم
های سەودای مەحاڵ نارەس و کاڵ وێم
های زەڕو گەوهەر نە پوخت و قاڵ وێم
یاران گرد لوان، هەی ڕۆ بێکەس وێم
ڕەنج بێوەر، تەنیا ، بێ فەریادڕەس وێم
ئیتر دەردی دڵ چەنی کێ کەروون
سکالای خەمان پەی لاو کێ بەروون
(کاردۆخی)! قەسەم بە نەوای نەرمت
بە دۆسی و قەومی و برایی گەرمت
تونکە تونکەی دڵ پەڕ جە یادی تۆن
تۆی بێ تۆش نییەن هەر تۆبێ کە تۆن
(الحاصیل ڕۆحت شادبێ لەبەرین)١٤٠٣
تۆم سپارد وە زات ڕەببی عالەمین
پەی تەئریخی کۆچ (هێژا) نەگێلان
بێ زەحمەت پەی ویش چ خاس بەر ئامان

ال ح ا ص ی ل	ڕ و ح ت	ش اد	ب ی	ل ه	ب ه ر ی ن
١+٣٠+٨+١+٩٠+١٠+٣٠	٢٠٠+٦+٨+٤٠٠	٣٠٠+١+٤	٢+١٠	٣٠+٥	٢+٥+٢٠٠+١٠+٥٠
١٧٠	٦١٤	٣٠٥	١٢	٣٥	٢٦٧

١٤٠٣ هـ ق

لەو ڕۆژانەدا من لە ئەردەن شاری عەممان بووم کە هەواڵەکەم بیست ئەمەم بە ناوی تەعزییەوە بۆ بنەماڵەی مامۆکاکە شێخ نووسی و بۆم ناردن چونکە خۆم توانای گەڕانەوەی عێراقم نەبوو.

١ -ئەزنەو ژنیاوە: دیسانەوە لێ درایەوە. ٢- ووزمێ جەلاو وار گەو تۆ: واتە کەی بێ ئێمەش لەو هەوارەی تۆدا باربخەین.

شینی خوالێخۆشبوو دکتۆر سدیق موفتی زادە

هەر خۆی ئەمێنێ

ها لالۆی ئازیز، ئاشنای دەردم
هام مەرام، هام زام، هام ئێش، هام فەردم!
ئەژنیم هەواڵێ ناهاڵ و[1] گیان کاو
سەنگین، مازی مار، دڵخار، یە هەر تاو
چێش گۆیا وادەی کۆچی یەکجارین
دیدار ئاخیرەت، ئامای نادیارین
ئای زایلەی زەنگ[2] کۆچی دوور مەنزڵ
ئای لواو نامای[3] ورکەو کورکەی دڵ
ئای جەمع و تەفریق، ئای قەیچیی تەقدیر
ئای میقرازی تیژ، بوڕڕای بێ تەگبیر
های دەردی کاریی کەسکوون، بێ دەرمان
بێ وچان، ناسۆر، سۆزان، بێ ئەمان
ئای لوای لالۆ! وەی وێم بێ وەی[4] وێم
زارو نەزارو، نالان چون نەی وێم
ئای جەی غەریبی موبتەلای وەی وێم
توونای گەردابی دەریای بێ پەی وێم
ئای دادو فەریاد شیوەن تەنیا وێم
ئای یە هەر سۆتەی پەیوەند بڕیا وێم
یاران! کێ زانۆ چێ دەردم چێشەن
پەی کێ ڕۆڕۆمەن، دەروونم ڕیشەن
تەنیاو تاک پەی وێم، پەی کێ ڕۆڕۆمەن
بێ تۆ، دوور جە تۆ، بێ تۆ، تۆ تۆ مەن
چەرخی چەپ! چون من دەی سەرگەردان بی

گەردەلوول وەردەی ڕای عەرەبسان بی
ڕۆیێ گۆی گەردان خول ناوەردەوە
ئێمەیچ لوول نەدۆ، وە دەم دەردەوە
لالۆ تۆم سپەرد وە فەزڵی داوەر
بەخشا، تەوانا، پەنادار، سەروەر
کەسی بێ کەسان نە گەردابی غەم
ڕاگمای مانیای ڕاوەزگەی ستەم
جە ویش مەوازوون وە جەننەت شاد بی
جە گەردابی شووم دەوران ئازاد بێ
فریشتانی خاس بەهەشتی بەرین
فیردەوس مەقامان، جیهان ئافەرین
بە یاسای کەرەم ئەی تازە میهمان
گەردی ڕای سەفەر جە جەستەنت مالان
سەرفەراز وە لوتف ڕەببی عالەمین
بەرات وە کۆگای کۆی شەهید نشین
گرۆی دلڕێشان ئاخ بەردە وە گڵ
نەسرەوتە دەردان، ڕەنجی بێ حاسڵ
دڵ پڕ حەسرەتان، ناکامانی دەور
جەستە خەستەگان ماتەمزەدەی جەور
تۆیچ وێنەی یاران ئەڵلاهو ئەکبەر
نەوای سکالا بەرباردێ وە بەر
بەڵکەم نە سۆزی سینەی خەستە دڵ
حەسرەتان وستەی ئاوات بەردە گڵ
لایێ کەرۆوە کەریمی کارساز
دەرێ پەی ئاوات ئێمەیچ کەرۆ باز
تۆماری سیای ستەم پێچیۆوە

نەمامی موراد ئەز نۆ بزیۆوە[٥]
کۆس و کۆلاراو کوردیچ بڕیۆوە
ڕای ڕستگاریی ئێمەیچ بێزیۆوە[٦]
لالۆ تۆ لوای، لاو منیچ لاو تۆن
ئارۆد سەواییێن[٧] سەوایچ هەر ئارۆن
تۆ ئاشنای ڕاز مەعدووم مەولەوی
دونیای پڕسەفای شیعری مەسنەوی
سەرنیای وە بان سەنگی سەردەوە
وە هەزار ئاوات، چەندین دەردەوە
کێ بێو بشکاوۆ گوفتاری مەعدووم
کێ ڕێزە کاری و نوکتەش کا مەعلووم
داخی سەد داخم، لالۆی زانای وێم
مەر وێم بزانوو چێشت کەردەن پێم
زانای تەوانای وەستای دانشمەند
ئوستادی دڵسۆز، مەردی خیرەدمەند!
قەڵەمزەن، ئەدیب، شاعیری قەدیر
مەولەویناسی وردی بێ نەزیر
چێش فەرامۆش کەم، لالۆی ئازیزم
هەم سوحبەتی خاس شەوی پاییزم
وتاری نەغزی تەوئەم وە خەندەت؟
سکالا جە دەس حاڵ و وییەردەت
یا ئاوات وە سۆز پەی ئایەندەی کورد
یا شیوەکەردەی ڕێزەکاریی ورد
گردین چون تابلۆ نەخشی خاترەن
و یردی زوانی حاڵی حازرەن
واتەم کوتا کەم، چێش واچوون کەمەن

کۆچت کۆلاراو کۆگای وەرهەمەن
یادت، لالۆی وێم نییەن فەرامۆش
پەیاپەی دەروون جۆش مەدۆ وە جۆش
حەرام بۆ جە من سەفای شەمێران
سەیرانی ئەوین دەردەکەی تاران
حەرام بۆ گەشتی دەربەند و (سەربەند)
نەسیمی (ئەلبورز)، (تووچاڵ)، (دەماوەند)
لالۆ گیان ئەروات وە جەننەت شاد بۆ
ڕۆحت جە سەودای ئاوات ئازاد بۆ
دڵخوازی گردین ئەدیبانی کورد
زانایان، میرزاو سەروەرانی کورد
گرد لوان وە گڵ سەرپاک ئاواتان
گوڵ وە دەم ئەز دەم مزیۆوە دیسان
لالۆم بێگومان بەخشوودەی باریت
یاوان بارەگاش زەنای زینهاریت[8]
مێژووی کۆچەکەت (هێژا) وە زاری
کاتی (صدیق) ڕۆ وە بێقەراری
ماچۆ دەی بەخشەش بە گەورەییی وێت
(کەریم ئامانە پەناش ئاردەن پێێت)

ک ه ر ی م	ا ا م ا ن ه	پ ه ن ا ش	ا ا ر د ه ن	پ ی ت
٢٠+٥+٢٠٠+١٠+٤٠	١+١+٤٠+١+٥٠+٥	٢+٥+٥٠+١+٣٠٠	١+١+٢٠٠+٤+٥+٥٠	٢+١٠+٤٠٠
٢٧٥	٩٨	٣٥٨	٢٦١	٤١٢

٢٧٥+٩٨+٣٥٨+٢٦١+٤١٢=١٤٠٤ ه ق

هەموی ئەکاتە ١٤٠٤ ه ق

١- ناهاڵ: دڵ تەزێن. ٢- زایلەی زەنگ: دەنگی زەنگی کاروان. ٣- لواو نامای: چوون و نەهاتنەوە. ٤- بێ وەی وێم: بێ خاوەن خۆم وشەی (وەی) لە زاراوی گۆرانییا بە مەعنای خاوە و هەروەهاش بە مەعنای دەردو مەحببەت هاتووە. ٥- بزیۆوە: بڕوێتەوە، سەوزبێتەوە. ئەو وشەیە لە مەسدەری (زیای) واتە دەرهاتن وەرگیراوە. ٦- بێزیووە: بدۆزرێتەوە. ٧- ئارۆو سەوایێن: ئەمڕۆو سبەینێیەکە. ٨- زەنای رینهاریت: دەنگی لە تۆپاڕانەوەی.

بیاره

له هەڵوێستی کەل و لووتەی (تەتە) و سەیری بەرەو خواری
وە بیرم هاتەوە، وەزعی (بیارە) و دەبدەبەی پاری
سەری کرد، هاتە سەر سەحنەی خەیاڵم کەوکەبەی جاران
هەموو دڵگیر بو شانۆو پەردەکانی پارو پێراری
چەم و دۆڵی فەرەح بەخشی بیارەو باغ و بوستانی
هەراڵەو مێرگ و داری پڕ بەرو تۆفانی ڕووباری
دڵی شاد کردمەوە، بۆ ماوەیێ وام زانی وەک خۆیە
بیارە و مەدرەسە و عیرفان و زیکر و فیکری شاکاری
خەیاڵم چوو، بڕۆمە خزمەتی شەیخی حەدیث (حەیدەر)
بڵێم: گۆشەنشینی پاک! ئەگەرچی خەستەیی کاری
بڕێ ئیشکالی سەنگینم هەیە پێویست بوو بپرسم
لە تۆکانی حەدیس و سوننەتی موختاری سالاری
بڕۆمە زیارەتی ئوستادی فیقە و پێشەوا و بەرنوێژ
بەهائەددینی خواجەی حەڵقەی ئاگاهانی بێداری
لەوێشۆ بچمە خزمەت موجتەهید شەیخولعولوومی چەرخ
مەلا عەبدولکەریم وەستای (علی الاطلاق)ی زانیاری
ئوسووڵی و فەیلەسووف و عاریف و زاهید، ئەدیبی دەور
کەلامی وموفتیی، تەفسیر نوبسی ئایەتی باری
بە ڕاس (بحر العلوم) و هەیئەتی و ئارام و بێ دەعیە
لەڕێی نەشری عولووما جاهید و ڕەمزی فیداکاری
لەپاشان بچمە کۆڕی مەکتەبی قورئان و تەجویدی
سەلام عەرزکەم بە (ئەحمەد) قاریئی مەجزووبی (سەدباری)
لەوێوە بچمە لای ئوستادی پوڕشۆری (خوراسانی)
لە وەجد و جەزبەیی لەززەت بەم و سەودایی سەرشاری

نەوای ئەشعاری عیرفانیی (کەلیم)و(مەولەوی) و(سەعدی)
لە شێخ (محەممەد)ببیسم تێکەڵاوی قەهقەهەو زاری
ئەوی ژەنگم هەڵێناوە بتاوێتو بە جەزبەی داغ
بە ئەکسیری سەفای وەجدی عیلاج کەم عاری بێ عاری
لەپاشان بچمە خزمەت سۆفییانی سالیکی دەیری
لە دونیا بێ خەبەر، سەرخۆشی فەزڵی حەزرەتی باری
نەوای دەوری فەقێ و جەزبەی مورید و سۆزی دەروێشان
وەکوو، جاران ببیسم سازی وەجدی سۆزی زاماری
لەپاشان بچمە خزمەت سەروەرم عەتتاری پڕمایە
عەلائەددین موحەممەد نەقشبەندی سیڕڕی داداری
عەلائەددین سەفابەخشی دڵی دڵدادەکانی دەیر
نەقشبەندی قەڵەمکاری دەروونی داری هوشیاری
کەرەم کۆڵاو عەلائەددین، سەخاوەتمەندی بێ وێنە
سەفائەددین و باتەمکین، سوپا سالاری غەمخواری
ئەمیر و مورشید و ئوستادی ئەسراری تەریقی حەق
مورید لاوێن و دڵسۆز و تەبیبی دەرد و تیماری
مورەوویج شەرع و ئاگاهی سەرای جەمگاهی عوششاقی
تەریقی عاریفانی ڕێی ڕەزایی ڕازی ڕزگاری
لە تاریف نایێ ئەوسافی ئەوی توانیم بڵێم کەم بوو
نەقشبەندی سوپای تەوحیدی سایەی سامی سالاری
لەپاشان بچمە حوجرەی تالیبانی عیلم و عیرفانی
سەلامی خۆ بە دڵ پێشکەش بکەم بۆ کۆڕی زانیاری
کەمێ گوێ ڕاگرم بۆ هۆرەیی مەجزووبی هورێنی
ببیسم سیاوچەمانەی لالۆ، لاڵەی، خاڵۆ ڕێبواری
قەتارو لاوکی گەرمی بەسۆزی گەرمییان گوێ کەم
نەوای نەرمی هەوای جافی و مەقامی شۆری هەی سواری

برۆمە زیارەتی پیران و ئەجدادی، خوداجۆی خۆم
عومەر پیری تەریق فاروقی سانی کانی ئەسراری
مەقامی حیرەتی بەحت و مەداری قوتبی ڕەببانی
مورادی ئینس و جینن و بێ مەنای تەرکیبی سەرداری
لەوێش جا توربەتی نەجمی سەمای عیرفان زیارەت کەم
تەڵەب کەم بێ دریغ هیممەت لە کانی ڕەحم و غەمخواری
لەپاشان بچمە خزمەت نووری چاوی ئەولیا عوسمان
سراجەددینی سانی و دائیرەی ئەزکاری هاوکاری
لە حوسنی یۆسف و سوڵتەی سولەیمان، بەخششی حاتەم
کە بەرخورداره پیری ڕەهبەرم مەولا نیگەهداری
ئەمینی شەرع و سێرڕی مەعریفەت، دڵسۆزی ئەهلی حاڵ
بە حەق شایستەیی تەعریفە، بێ مەعنایە ئینکاری
لەپڕ لەو حەیس و بەیسە داچڵەکام و هاتمەوە سەرخۆ
دڵەی غافڵ! سەراسیمەی، لەسەرخۆ نیت و بیماری
ئەوانەت گشت لە دەس دەرچوو، ئەتۆ ماویت و یادێکی
دە بێرۆو بێرەوە سەرخۆ، لەسەر خۆ چووی بەیەکجاری
بەڵام یاران کە هێمان جێگە شوکرێ باقییە (عوسمان)
(سیراجەددینی سانی) خالقی یەکتا بێ هوشیاری
چ نووری چاوی خێڵی نەقشبەند و ئالی عوسمانە
ئومێدی سۆفیی و سالیک، دەلیلی وێڵە کرداری
مورەوویج شەرعی ئەنوەر، یاری عالیم، ڕێنومای عاریف
بە بێ دەعواو مەنا ئامادەیی ڕەنج و فیداکاری
حەکیمی قەلب و قالیب، ڕێنومای ڕێوازی خواجۆیی
چرای دین و تەریق و مورشیدی ئادابی ڕزگاری
وەرن یاران تەمەننای پایەداری نووری باری کەن
لە ئیعجازی کەلام و ئەنبیای مەحبووبی داداری

مەحاڵە ڕۆژگار ئیتر بکا پەروەردە وا زاتێ
کە تیا جەم بێ سیفاتی ڕەهبەری ئایینی زینهاری
بە دڵ حەیرانە (هێژا) چی بڵێ بەس بێ لە تەوسیفی
وتن کوا شەرح ئەدا ئەخلاقی بەرزو حوسنی ڕەفتاری

هەسان

فەلەک تاوو تەوانی لێ بڕیم ئەرنا بە ویجدانم
قوسوورم تیا نەبوو بۆ خزمەتی هۆزم، بە ئیمانم
ئەوی پێویست بوو من بیدەم لەڕێی ڕزگارییا گشتم
لەپێناوی حەقا دا ئێستەکەش هەر گوێ بە فەرمانم
گلەم قەت لێ نەکەن یاران، گوناهە، کوا درێغم کرد
ئەگەر گیانم لە تەندا مایەوە، چۆن ماوە نازانم!
هەزار جار نامە سەر دەستم کە بەشکەم ببرێ، ڕزگار بم
پەلەم بوو بۆ بەهەشت، ئەمما ئەجەل کەی بوو بە میوانم
قەدەر وابوو، وەکو بەردی ڕەشی بەر تافی ڕۆخانە
بمێنم قەڵوەزە و، قەڵوەز، بکوتیێم دەرنەچێ گیانم
وەکو سەنگی سەبوور هەروا سزا بدرێم و ساوم دەن
وەها تیژ کاتەوە تیغی کولی یاری پەشیمانم
دەبانی جەوهەری خەنجەر، هەسان بدرێ بە سەنگی من
لە ساو نەڕوا کولی ئەبێ، دەمێ مەودای بڕیانم
بە ئاسان بۆ مسیبەت باوەڕت پێم بێ سپەر ناخەم
هەڵمتاوێنێ مەینەت زاهیرم، ناڵێ هەراسانم
ئەڵێن (هێژا) هەمیشە دان بەخۆیا ئەگرێ، نابەزێ
چ ئەڵماس نەقشی سەنگینی ئەبینێ، نانەوێ شانم

دەروێش

کۆشکی ئابادی جینان جەرگەیی دەروێشانە
باسەفاتر لە ئیرەم لانەیی دەروێشانە
لەززەتی نیعمەتی هەستی بە حیسابی ئینساف
لەیەکی دەیتۆ، زەریف، جەزبەیی دەروێشانە
تا بە کەی مەینەتی حیرمان بپەزێرێ زاهید
تاڵ و سۆڵ بایی کزەی ناڵەیی دەروێشانە
سوخت و سۆزی سەقەرو ڕەنج و موسیبەت کێشان
باسی ناوێ، لەزوو و، ڕەویەیی دەروێشانە
شەو هەتا سوبحی سەحەر زار و پەشێو، تەنیا و تاک
نەقدی دارایی و سەرمایەیی، دەروێشانە
سینە سافی و دڵی پاک، ئاوری داغی گریان
بۆ گەیشتن بە مەرام کایەیی دەروێشانە
داد و فەریاد و هەرا و بەزمی فریشتانی جینان
نەشئەیی سۆز و هەرای کولبەیی دەروێشانە
ئاهی سۆزانی دەمی سالیکی دەیری بێشک
شوعلەیی نەشئەیی یاهووی حەیی دەروێشانە
سەفوەتی سۆفی، فەنای زات و سیفاتی داوەر
جەوهەری جەزبەیی غەوغای وەیی دەروێشانە
لەگەڵ ئەو گاڵەو و فەریاد و هەرای زیکرە یەقین
لە سەما سوور و سەمای سادەیی دەروێشانە
نرکەیی هەوری بەهار، بارشی نیسان، بێشک
ئەشک و گرمەی دەف و ناڵەی نەیی دەروێشانە
ئەوی مەستانە بە نەشئەی مەیی سافی مەس بن
لە سەمای سووری سەرای جەزبەیی دەروێشانە

لەوێ غیلمان و پەری و حوور و مەلەک فەرقی نییە
هەموو سەرخۆشی مەکەو لابەیی دەروێشانە
بێ ڕییا کەوتن و سووتن لە مەزاتی خومدا
پێ شیاوی جەمی ژێر سایەیی دەروێشانە
کوا لە کەونا جەمێ شەیدا بێ وەکوو کۆڕی ئەوان
چ لەوێ مەکتەبی کارامەیی دەروێشانە
ئەوی پەیوەندی لەگەڵ مەشرەبی سەرمەستی بێ
گەلێ (هێژا)یە، چ مەستی مەیی دەروێشانە

نەوجەوانی شیک

ئومێدم، نەوجەوانی شیک و لاوی من، لە خەو هەستە!
وەنەوز تا کەی ئەدەی؟باوێشک و خەونووچکێ ئیتر بەستە!
دە خۆزگە داچڵەکاییی، سەیری ئەترافت بکردایێ
بزانی کێ هەژارە، کێیە داماو، کامە سەربەستە؟
سەحەر خێزان و کۆشاو ڕەنجبەری وریای گەلان یەک دەنگ
ئەڵێن: دونیا پڕی وەیشوومە بێ، ئازا چ دەربەستە!
زیانکارە، ئەوەی لێی ناکەوێتۆو بێ هەدەف وێڵە
لە نەقدی ژین ئەبەخشێ هەرزە خۆڕایی خول و مەستە
خیرەد پێویستە ڕاوەستێ لە ڕوویا، ڕایتەکێنێ چاک
بڵێ نادان! پەلوکۆ بۆ ئەکەی؟ با بەس بێ، ڕاوەستە!
سەرەو لێژی ژیانت دا بەپێوە، بۆ کەنی مەینەت
هەتا تێکەوتی، دامایت و پەکت کەوت، ماتڵ و خەستە
وەرن، ڕاوێژکەران و ژیر و باتەدبیری گەل، ئیتر
سکووت تاوانە، زارو زەڕ بەکاربەن گورج و پەیوەستە
بە زۆری عیلم و زانین بێرنەوە سەر ڕێ جەوانان زوو
لە دەس دەرچن زیانێکی گرنگەو حەیفن ئەو دەستە
بە گرم و قاڵ و قیڕە و نێڕە ئەو کارە درووس نابێ
بە لوتف و میهرەبانیت ماری زەنگی کز لە بەردەستە
زوبانی چەورو نەرمت باوەڕی تێدا بەدیدێنێ
قسەی تاڵ و توانج ئەبڕێ لە بن پەیوەندی هەر ڕەستە
مەحەببەت بۆ هەموو دەردێ عیلاج و مەرهەمە (هێژا)
یەقین بۆ چاری ناسازی دەواو دەرمان و بەربەستە

خەراباتی موغان

وەرگێڕاوی غەزەلێکی بەهەشتی خوالێخۆشبوو (حافز)ی شیرازی

لە خەراباتی موغان، نووری خودام بینیوە
سەیرە لەو شوێنە چلۆن تیشکێ وەهام بینیوە
خلّتە خواری دەمی مەیخانە، خودا، کێیە کەوا
قیبلەیی حاجەت و میحرابی دوعام بینیوە
ناز بە سەرما مەکە، سەرقافلّەیی حاجی، چییە تۆ
ماڵ ئەبینی، کوڕە من خانەخودام بینیوە
سۆزی دڵ، ڕێژەنی ئەشک، ئاهی سەحەر، شەو ناڵین
گشت ئەوانەم لە پەنای لوتفی خودام بینیوە
ئەمەوێ ناوکێ لەت کەم کە هەوا عەتری کا
فیکرێ ئاسان نییە بۆی چووم و خەتام بینیوە
هەر دەمەی نەخشێ لە ڕووی تۆ لە خەیاڵا شەقڵە
بە کێ بێژم؟ کە لە هەر پەردە چەهام بینیوە
کەسێ نەیدیوە لە موشکی خوتەن و نافەیی چین
ئەوی گشت ڕۆژێ سەحەر من لە سەبام بینیوە
نوقتەیێ زیاد و کەمی تیا نییە ئەم چەرخانە
چ بەسا، دەورەیێ بێ چوون و چرام بینیوە
ڕەخنە (هێژا)! چ لەچاوبڕکەیی (حافز) ئەگری
من ئەوم زۆر زوو لە یارانی خودام بینیوە

ناڵەی خەفە

شۆری مەستی کە هەبێ، کەوکەبەیی پێ ناوێ
خۆشنەوای سۆزی هەوا تار و نەیی پێ ناوێ
مەستی شۆریدە سەری بەزمی خەراباتی خەم
کاتی شەنگوولّی مەیی بێ مەزەیی پێ ناوێ
مەیلی پەروازی هەبێ ڕۆحی لەتیفی شەیدا
ڕێنومای پیرو دەلیل و لەلەیی پێ ناوێ
تەیری تەننازی نییاز کاتێ کە بای باڵی دا
دەوری چەرخ و خەتەری واشەیی پێ ناوێ
مەجلیسی بەزمی فەرەحزایی سەراپا سەودا
دڵی ڕەنجوور و پەشێو و هەڵەیی پێ ناوێ
نازی هەمڕازی ئەوێ وشۆخیی شۆخی خەندان
تەورو ڕەفتاری توورمتەی سەمەیی پێ ناوێ
شادو شەنگوولّی ئەوێ مەجلیسی ڕێندان واعیز
وەعزی پەژموردە و ناڵەی خەفەیی پێ ناوێ
ساز و ئاوازی پڕی ڕاز و نییاز و تەرەبی
شین و گریان و وەیی تاڵوکەیی پێ ناوێ
کوا ئەوەی نایڵێ حەریف ڕازە بە لای دڵدارۆ
سڕی چی؟ کووزەگەری مەشرەبەیی پێ ناوێ
ئەو کینایە و لەغەزی بۆ چییە، بۆ خۆی ئەیڵێ
مەسی ڕاس جامی جەم و تاجی کەیی پێ ناوێ
شێت و شەیدایی دەڵێ: عاشقی کاراو زانا
بێ نییازە و یەکەناس، کایەیی پێ ناوێ
پایەگای عاشقی (هێژا) لە ئەساسا بەرزە
کۆمەکی حوکمی جەم و سامی کەیی پێ ناوێ

ئەهلی دڵ

چوومە ناو جەمعێ لەوێ سازشی ئەهلی دڵ بوو
نە هەرا و شیوەنی زارێ، نە سەرێ پڕ چڵ بوو
نە قسەیی تاڵ وسەقەت باو بوو، نە تانەی بێ تام
نە تەشەردان بوو لە یەکتر، نە قڕەی باتڵ بوو
نە(مچە)ی (کۆسە) سەراسیمە نە(ئەسما) وەیلان
نە(خەجێ) خوێنی لە تەشتا نە (سەمەن) ماتڵ بوو
هەموو لێکدانەوەیان مەتڵەبی پێویستی جەم
گشتی ڕاوێژی چەن و چوونی، ئەوەی موشکڵ بوو
هەموو سەودایی سەری ئەو جەمە یەک دڵ، یەک ڕەنگ
چارەجۆیی هەڵەچوونی قەرەتی غافڵ بوو
نە کەسێ برسیی و تینوو، نە کەسێ زار و زویر
نە هەتیو پاپەتیی و ڕووت، نە کەسێ بێ جل بوو
نە کەسێ گچکەیێ وابوو کە نەزانرێ کێیە
نە کەسێ شۆرەیی شار و نە کەسێ زۆر زل بوو
فاسیلەی بەینی ئەم و ئەو نەوەها دوور و درێژ
فەرقی نێوان پلەی ئەم ئەفزەل و ئەو فازیل بوو
هەموو یاری یەک و دڵسۆز و برا و هاوپەیمان
نە گەڕ و شەڕ، نە بەرەنگاری یەک و گێچەڵ بوو
جەم کە تەرکیبی وەها بوو ئەچەلێ یەک دڵ بێ
گەلێ (هێژا)یە گەلێ ڕابەری ڕێی یەک دڵ بوو

کەوکەبەی نیاز

لە ئاسمانی نیازا خول دەخۆم، ناز و ڕییا ناکەم
لە عەینی کەوکەبەی فەقرا، لە غەیری خۆی ڕەجا ناکەم
لە تەنگانەی بەڵای چەرخا بەتەنگ نایێم و دامێنم
لەبەر جیفە و تەمەع یاران لەگەڵ خەڵکا جەفا ناکەم
لە سپڵە و هەرزە و مەغروور لەکوێ مەردانەگی خێزیا ؟
لە مەستی بێ ئیرادە، چاوەڕێی یاری و وەفا ناکەم
لە پیاوی پارە پیس، یاران، ئەگەر مردووم لە برسانا
نەوەک لای وابێ پارەی لێ ئەخوازم، مەرحەبا ناکەم
لەسەر تەختی قەناعەت مەرد و مەردانە ئەساچێنم
لەبەر چاوتەنگیی دارا قەت تەمەننای ناڕەوا ناکەم
ئەڕێژم ئارەق و چاک هەڵئەکەم بۆ کاری مەردانە
لە چوون، بۆ چارەجۆیی موشکیلات چوون و چرا ناکەم
کز هەڵنایێم بەرابەر سەخڵەتی گیتی بەویجدانم
لە مەیدانی نەبەردا ئارەزووی بورج و قەڵا ناکەم
ئەگەر دونیا بەسەرما دابڕووخێ و شەشدەرم بگرن
عیلاجی دەردی بێ سامان بە زیانی بێنەوا ناکەم
لە عەیب پاک و بەری نیم چونکە ئینسانم، خەتام زۆرە
لەوەی (بالفطرە) تێمدایە بە بێ عەقڵی حەشا ناکەم
لە خوا ترسێ گوناهبارم لە خۆ دەرناچم و ئێژم
ئەسیری نەفسی ئەممارەم، مەلەک نیم، ئیدیعا ناکەم
منیش وەک خەڵکی تر دووچاری مەکرو خواستەیی نەفسم
بە دەعیەی ناڕەوا و لاف و گەزاف خۆم موبتەلا ناکەم
لە داوی من منی ئازادم و (هێژا)م ئەڵێم مەردوم
منیش ئینسانێ ئاساییم، بلۆقی نابەجا ناکەم

کابەی موراد

کزەی جەرگی زەدەی تاراوی گەردوون
چزەی زام و گڕەی داغی گەرووی توون
شیفا و لالەی زەلیلی خەستەیی غەم
پەل و بێزار لە ژین و زار و مەحزوون
ئەڵێ: وا داد و قاڵ و سووتنی من
لە فەرهاد تێپەڕی و ڕەد بوو لە مەجنوون
لەکوێ گڕ گرتن و سووتن گرانە؟
لە کوورەی عیشقەدا بۆ شێتی مەفتوون
فرەن ئەو خێڵە تێناگەن لە عاشق
بە سەر زیندوو، بەڵام بێ حاڵ و مردوون
کەسێ کوا تێبگا لەو حاڵە سەیرە
لەناو کوڵما ئەوین کێڵان بە ناخوون
لە ناخی سینەدا تەرمی مەحەببەت
بە گڵ ئەسپێرن، ئارام، بێ چەن و چوون
ئەکەن پاراو نەمامی باغی پڕ بار
بە ئەشکی ئاڵ و خوێنی سوور و گوڵگوون
مەبەستێکی گرانە عیشق و دڵدان
ئەوانەی شارەزان ژیرانە بۆی چوون
گوزەشتی پێ دەوێ و گیانبازی (هێژا)!
بەرەو کابەی موراد ڕێک چوون و مەوزوون

شۆخە جافێ

حەزم لێ بوو بە پیری سینە سافێ[١]
شەریکم بێ لە ژینا شۆخە جافێ
لە تەنگانە و ڕەوا[٢] غەمخواری یەک بین
لە بەینمانا نەبێ لاف و گەزافێ
لە جەرگەی خانەدانێ قەدرناسا
پشوو دەم، نەبە هاوڕازی عەڕافێ[٣]
لە لانێ نەرم و ئارام لانە بگرم
نە شەوگەم[٤] لێ پەشێوکا تۆفی تافێ
لەگەڵ یارێ دڵ ئارامـا بەسەر بەم
نەکەومە کۆشی شۆخێ، مەنفی بافێ[٥]
لەگەڵ هاوڕازێ دەمسازا بسازێم
لەگەڵ بێ پەی[٦] نەکەم سەودای مەسافێ[٧]
لە خێڵی خانەدانێ خەیمە لێدەم
بوڵەنتر بێ لە قوللەی کێوی قافێ
بە پیری نەبمە هاوڕاز و شەریکی
لە ڕەسم و ڕەویە بێگانە و عەلافێ[٨]
نەمەشیا[٩] جووت نەنیشێ نەردی (هێژا)
دەبوو مۆرەم نەهێنێ ئیختیلافێ

١- سینە ساف: بێ غەل و غەش. ٢- ڕەو: دەربەدەری. ٣- عەراف: ناراس. ٤- شەوگە: جێی ئیسراحەتی شەو. ٥- مەنفی باف: نەساز. ٦- بێ پەی: بێ ڕیشە و نائەسڵ. ٧- سەودای مەساف: ئارەزووی چوونە مەیدان. ٨- عەلاف: سەرگەردان و بێ خەبەر. ٩- دەبوا مۆرەی نەردی من جووتی بهێنایێ.

یا رسول الله

دەرکی خێرم لێ وەکەن، موحتاجی لوتفم، سەروەرم
ڕێگە دەرناکەم لە خانەی نەفسی شووما شەشدەرم
ڕێنومام پێویستە، تا دەرچم لە وەیشوومەی نەهات
پێم لە دووم ناچێ، شپرزەی سامی سارای مەحشەرم
کاتی (وا نفسا) کەسێ نایپەردژێتۆ، سەر کەسێ
غەیری (ئەحمەد) پێشیاو کوانێ؟ پەناهی پێ بەرم
یا ڕەسوولەڵڵا! دەخیلە، سا ئەمان لام لێ وەکەن
بورجی تەقوام کاولە، قوربان کەلوکۆم سەنگەرم
منم و ئیمانێ قەوی و مەحکەم بەزاتی کیبریای
داخەکەم، مایەی عەمەل نابوودە، ڕەنجی بێوەرم
نەفسی ئەممارەم ئەگەرچی ملهورە و لێم ناگەڕێ
پاک و بێگەردە سروشتم، بێ دلۆیە[1] گەوهەرم
زەڕڕەیێ نابێ لە تاپۆما هەبێ بێ میهری تۆ
بێ ڕییا هاوار ئەکەم: پاکباختە[2] و سەوداسەرم
بۆیە بێ پەروا دەسە و داوێنی شاهی ئەنبییام
بێ بە هاوارمۆ کە لەم تەنگانە بەشکەم بگوزەرم
هێندە تاوانبار و نابارە قەباڵەی کردەوەم
پی شیاوی هەر سزایێکم کە بمدا داوەرم
چاوەنوارێ ڕەحمی ڕەحمان و شەفاعەتتم، دەسا
هیممەتێ! سامناکە بۆ کەس ناسرەوێ دەردی سەرم
حەیفە (هێژا)، دامێنێت و زەلیل بێ و پێی نەگەن
چونکە ڕاساڵە لە ئیخلاس و وەلاتا شک بەرم

١- بێ دلۆ: بێ عەیب: دلو، بە کرمۆڵی ناوبەردی مەحکەم ئەڵێن. ٢-پاک باختە: بێ دەستەڵات و بێ ئیختیار (کرماشان - سنە).

تاوی تاسە

بادەنۆشی ڕەندی پێ پەروا کە پەیمانەی بوێ
تا هەڵیدا بەش سەڕاسێی تاوی تاسەی بسرەوێ
وەقرە کەی ئەگرێ؟ بەتاو ئەڕوا بەرەو ئاواتی خۆی
نابەزێ، ئازادە ئاسان، بۆ چەپ و گوپ، ناڕەوێ
جا نەخوازەڵڵا کە سەودای ئاورین دوولانە بوو
فەرزە پارێز کەی نەوا، دوور با، بزووسکیت بەرکەوێ
هێدی نابێتۆ بڵێسەی سۆزی گڕگرتووی ئەوین
مەر لە ئاسۆوە بوتی ڕەعنای مورادی دەرکەوێ
شۆری بێ پەروا گڕی وا پێوە، وریابە ئەگەر
باڵی سەودات شاپەڕی بپڕووزێ نابێ سەرکەوێ
حیلم و سەبر و سازش و نەرمی و نەزاکەت واجبە
تا بوڵەند پەرواز لە لانەی ئارەزو و جێی بەرکەوێ
دەستە داوێنی هەوا بووم، بەش بەرەو ئاسۆی نەجات
من وەکوو شێلمکەرە لوول داپەڕم، ئاو پەڕ کەوێ
داخەکەم جێ ما بنە و بارگەم لە کاروانی موراد
نەردی شووم نەیهێشت کە سەودام دووی شنەی ئەختەر کەوێ
زێڕی قاڵە بێت و داساکێ ئەوینی ئاورین
قیمەتی و (هێژا)یە کاتێ دەستی سەوداگەر کەوێ

زامی کۆنە

زامی ناسۆز چۆن بو دیسان هاتە سۆ
بۆکولانیۆ هەرزە چیی لێ داو بۆ بۆ؟
خەڵکە پەترۆی زامی کۆنەی داغ لە دڵ
نابێ ناسۆر خەن لەخۆڕا و بێ مەهۆ
تۆکە تیمارکاری نازانی زەلام!
بۆچی پەترۆی کۆنەزام ئەکولێنیتۆ؟
حەز لە ڕەنجی دەردەدار نابێ بکەی
بێرە سەرخۆ بەسیە دێوانەی تڕۆ
پیاوەتیت لێ نایێ نا پیاویت لە چی
ئێسک و گۆشتی خامی خۆیی بەس بخۆ!
داغی دڵ بەو جۆرە دەرکردن هەژار
کوانێ چارەی کارە؟ نەختێ بیر کەرۆ
کەی خەجاڵەت ئەتگرێ، بێ بەند و بار
بەسیە جامبازی و درۆو پینەو پەڕۆ
مۆری بێژوویت لە ناوچاو داوە خۆ
خوێڕی ئا دەی بێژە چیت بۆ ماوەتۆ
زۆڵە کوردێکی لەناو کورکەی گەلا
ئابڕووت چوو گۆڕی خۆت گوم کە و بڕۆ
تۆ تەریکی عێل و هۆزو تایفەی
بەو هەموو پیلانگەری و فێڵ و فڕۆ
ئەتکە بەندەو نۆکەری بیگانە بوون
لووس و چاپلووس و تەماعی و ڕەنجەڕۆ
ئاشکرات کرد ناکەس و ڕیسوا و پەسی
جا کە وابوو، خۆکوژیت بۆ ماوەتۆ

لات وەها بوو تا ئەبەد ئەکرێ بە فێڵ
خەڵکی گومڕا کەی بە زوان و گوفتوگۆ
چاک بزانە عاقیبەت ئەمسالی تۆ
عیبرەتن، ئەکرێن بە سێدارە و پەتۆ
جا ئیتر بێعار! لەمەڕ بەدناویی خۆت
تا ئەبەد خوێڕی بە، خوێنی دڵ بخۆ
پەندی (هێژا) بگرە گوێ، ڕۆڵەی وەتەن
لەو گرۆیە بێ وچان ڕاکە و بڕۆ

تیر له تاریکی مەهاوە!

تیر و تانەم لێ مەدە سا لیم گەرێ تا کاتی خۆی
تێدەگەی نابێ بە مەیل و ئارەزو و لنگ دەی، بڕۆی
مەردی خوا بە، تێبفکرێ! نابێ هەروا تێپەڕی
حەیفە دوو چاری هەڵەت بیت و لە ناحەق سەر بخۆی[1]
تا مەبەس چاک شی نەکەیتۆ[2] داوەریی بێ جێ مەکە
تیر لە تاریکی مەهاوە[3]، ناگەڕێتۆ بۆت کە ڕۆی
تیغی گوفتار زۆر دەروون کاوێن و جەرگ و دڵ بڕە
پاشی نۆشداررووش بەسۆیە و ئاوساوە و زووخە تۆی
بەرلەبوورە[4] ورد و سەردەرچوو، بڕۆیتە ناو مەبەس
کەی پەشیمانیی لە شوێنە کوا لە دووی پینە و پەرۆی؟![5]
مەردی ڕاساڵ و درووسکار، سەروەر و ئازادەیە
مەحکەم و قورسە، مەقامی نانەوێ شانوشکۆی
مەعزەرەتنامەو پەشیمانی لە کرداری غەڵەت
ڕاستە دیسان چاکە، ئەمما تێشکاو و دەسخەڕۆی
سەربوڵەندە پیاوی ڕاوێژکار و تێفکراوی ژیر
دوژمنی ناتوانێ تیری تێگرێ و بسمێ[6] مەکۆی[7]
ئەر بە حوکمی ئاوەزت رووت کردە تاڵووکەی ژیان
سەرفەرازی وەرنە سەرگەردان و بێچارە و تڕۆی[8]
بیرکەرۆ (هێژا) بە بێ تەگبیر مەڕۆ ناو کارەسات
هەل مەبازەو[9] جا بەدوایا دەسبەئەژنۆ غەم بخۆی

١- سەرخواردن: تێ شکان: (سنە- کرماشان). ٢- شی کردنەوە: لێکدانەوە. ٣- تیر لە تاریکی هاویشتن: بە نەزانی چوونە ناو کار. ٤- بەرلەبووره: لەپیش هەموو شتێکا (سنە- کرماشان). ٥- پینەو پەڕۆ: پاش بەهەلەچوون تێکۆشان بۆ چارەکردن. ٦- سمین: کون کردن. ٧- مەکۆ: سەنگەر، حەشار. ٨- تڕۆ: بێ ئابروو. ٩- هەل مەبازە: فرسەت لە دەس مەدە.

چەرخی دوون پەروەر

ئەو پارچە هۆنراوەیە هی خوالێخۆشبوو بەهەشتی (مەلا حەسەن)ی کوڕی خوالێخۆشبوو بەهەشتی زانای توانای بەڕێزی خوداجۆی بەناوبانگ مەلا قادری بیارەیە کە بە مەلای گەورە بەناوبانگ بووە، ئەو زاتە لە دانیشتا هاوشان و هاودەم و هاوچەرخی (پێنجوێنی) و (چۆڕی) و (موفتی زەهاوی) بووە.

خوالێخۆشبوو مەلای گەورە لە بیارە مودەڕیسی باپیرە گەورەم (شێخ عومەر ضیاءالدین) وە خاتری لای عەزیز بووە و کچی خۆشی داوەتێ. ئەو بەهەشت ئاشیانە سێ کوڕ و کچێکی بووە، ١- مەلا حەسەن ٢- مەلا حوسێن ٣- عەبدولخالیق کە مەلاحەسەنیان قازییێکی تەوانا و شاعیرێکی بلیمەت بوو.

کاتێ لە ساڵەکانی ١٩٤٢و ١٩٤٣ میلادیدا لە کەرکووک ئەمخوێند یەک ساڵ لە ماڵیانا بووم، چەند پارچە شیعرم لە خۆی بیستوە کە زۆربەیانم لەبەرکردبوو بەتایبەت قەسیدەی (چەرخی دوون پەروەر)م لەبەربوو و پاش ئەوەی بۆ خۆم دەستم دایە هوندنەوە دڵم پێوە بوو ئەو پارچە شیعرە تەخمیس کەم واتە بیکەمە پێنج خشتەکی. وا ئێستا لە ساڵی ١٤١٤ی ق دا لە شاری ریاز لە عەرەبستانی سعودی ئەو کارەم ئەنجام دا.

هیوادارم توانیبێتم حەقی خۆی بدەمێ و پێنج خشتەکییەکی وام لێ ساز کردبێ خوێندەواران بەدڵیان بێت.

چەرخی دوون پەروەر هەمیشە یارمەتیی نادان ئەکا
هەرزە و بێ ئابڕو و خاوەن نیشان و شان ئەکا
باهونەر دووچاری تەنگی و مەینەتی دەوران ئەکا
سەرسەری و شەڕخڕ، بە میر و حاکم و سوڵتان ئەکا
مەردی دانا دوونە، نێو جەرگی لە داخا ژان ئەکا

***

عەسری نووری پێ ئەڵێن ئەم عەسرە مەنحووسە، کەچی
زوڵمەتە، تاریکە، جەولانگاهی جاسووسە، کەچی
ژینی زەهری مار ئەوی پێبەندی ناموسە، کەچی
چەرخی چەپ پێی وایە نۆرەی چینی چاپلووسە، کەچی
هەر لە دەورەی پیسی چەنگیز و هەلاکۆخان ئەکا

***

کەر لەگەڵ ئەسپی کەحێلە دێتە مەیدان و مەساف
خۆ پەسەن بۆی چۆتە مینبەر، بۆ گورەی پووچ و گەزاف
هان ئەدا زاڵم عەلەیهی بێ گوناهو سینە ساف
دەست و پێ کۆتا ئەڕۆنە جەنگی مەردان هەر بە لاف
بزنەکێوی وا لەگەڵ شێر ئارەزووی زۆران ئەکا

***

دەورە وایە بایەقوش لافی هومایی لێ ئەدا
داڵی سەرگەڕ لانە لای سەقری چیایی لێ ئەدا
فیتنەو و ئاشووبتەڵەب کۆسی فیدایی لێ ئەدا
دزدەسەک لای ماڵبراو سینەی برایی لێ ئەدا
گوربە خۆی گۆڕیوە داوای جێگەیی شێران ئەکا

***

دینی ئیسلام بێ موسەمما، حوکمی شەرعی نارەواج
موئمین و یەزدان پەرس داماو و هەوڵ و هاج و واج
ژێردەسەی لادین و بێ ئیمان و ویجدان ناعیلاج
عالم و عاریف زەبوونی پرچەنە و لاڕێ و وڕاج
ئەهلی دین ئەمڕۆ تەمەننای مردن و ئیمان ئەکا

***

گۆخلێی چەڵتووک درایە دەس یەکانەی کۆنی پیر
باغی ڕەزبەریان سپاردە حورچی تامەزرۆی زویر
قاپیەوانی شاری مشکان گوربەیی برسیی فەقیر
گاکوڵی داوود لە بەردەس گۆخلا کوێخا و گزیر
مشکی برسی وا سەپانیی رزقی سەرخەرمان ئەکا

***

مامە ڕێوی بۆتە دەفتەرداری گۆشت و دووگی چەور
پیرە کەمتار دان ئەساوێ بۆ پڵنگ بەد تەشک وتەور
سەیرە ڕاماڵێ چەقەڵ نێرە گەماڵ بۆ دێ بە جەور
ماتی کردم گەردشی گەردانی چەرخی چەوت و دەور
گورگی هار ئەمڕۆ لەجێی شوان سەرپەرشتیی ڕان ئەکا

***

ئەو کەسەی لای ئێمە وابوو موشفیقە بۆ قەومەکەی
زۆر سپاست لێ دەکا ڕێگەی ڕەوای پیشان بدەی
ئیستە لای وایە لە ناحەق تەعن و لۆمەی بار ئەکەی
خەیلێ خوشبین بووم بە ئاکام و نەتیجە و ئاتییەی
ئێستە ئەیبینم کە ماڵی خزمەکەی وێران ئەکا

***

ناوی دین کوژرایەوە، لادینییان هێنایە جێی
ڕەهنوما و ڕەهبەر لە ڕێ لایداوە، لار و چەوتە ڕێی
عەقڵ و تەگبیر و خیرەد ماتە، لە شێوەی کێ بەکێی
چی ئەکەی جاهیل ڕەوشتی دین و ئایین ئەتکە پێی
ئەو کەسە مەقبووڵە زوڵم و ئیفتیرا و بوهتان ئەکا

***

کونەبوو ئەوساکە جێگەی قوشبن و وێرانە بوو
نەیدەوێرا دەرکەوێ، هەر کڕ، لەسەر هێلانە بوو
شووم و ماڵ وێران، کەلاوەی کۆنی خانەو لانە بوو
هەر هەتاو لێی دایێ خێرا، خۆی ئەشاردۆو دەرئەچوو
ئێستە ئەیبینم لەگەڵ باز گەردش و جەولان ئەکا

***

قەل لە جێی بازا ئەبینم بۆتە سەردارو ڕەئیس
قیرەیی قالاوی بێفەڕ دێ و قرەی کەردالّی پیس
بازی تەڕلان بێ دەماغ و هەلّمەت و مات و قەتیس
گولّ لە گولّشەن لارەمل، نەرگس پرووزاو، لالە سیس
هوولّە ئاودێریی گولالّە و سونبول و ڕەیحان ئەکا

***

پیاوەتی نایابە (شایق)، ڕۆژی سپلّە و هەرزەیە
پیاوی پیاوانە دژی ئەو جۆرە تەورو تەرزەیە
کتک و کەروێشک کێ دەلّێ هاوشانی شێری شەرزەیە؟
گیانی (شاهۆ) و جەرگی (هێژا) ئاژناوی نێزەیە
ئەو کەسەی پیاو بێ بەڕاسی خۆی لە خەلّک پەنهان ئەکا

پێویستە بزانین بەهەشتی (مەلا حەسەن) تا چەن سالّێ بەر لەوەی بەڕەحمەتی خوا بچێ نازناوی شیعری (شایق) بو بەلّام پاشان خۆی کردی بە(شاهۆ)، خوالێخۆشبوو مامۆستای خۆشەویست و ئامۆزای بەرێزم کاک محەمەد ئەمین (کاردۆخی) کە زاوای مەلا حەسەنیش بوو هەندێ لەهۆنراوەکانی کۆکردەوە و لەدیوانێکا لەچاپی دان. ئەو کارە جێی سپاسە و پێویستە ئافەرینی پێ بوترێ، بەداخەوە کەسیش بۆ ئەو کارە یارمەتی نەدا، هۆنراوە سیاسیە گرنگەکانیشی لەچاپ نەدراون. ئەوەشی کە چاپ کراوە بەناچار دەسکاری کراوە. پێم وایە خوالێخۆشبوو مەلا حەسەن هەر خۆشی ئەو کارەی کرد.

لاره سێبەر

لارە سێبەری ژووری دێ
کاتێ هەتاو، ئاوا ببێ، ها ئەو دەمەی بچێ و نەچێ
ڕەنگی پەڕیوی تیشکی تاو
کەمێ پێش لەوەی بنیشێ، بەر لەوەی شەو پەل داکێشێ
زەردەخەنەی خۆرپەڕ ناوناو
لە تۆی هەورۆ، ئەیبینێ چاو
بە زمانی حالّ ئەماندوێنێ
جارجار چاوێ ئەقرتێنێ
نازو نەزاکەت ئەنوێنێ
ئەلّێ: ئەهای دلّەی غافلّ، وا ئەمڕۆش چوو بوو بە دوێنێ
لە ناهانا دلّ ئەشکێنێ، کاتێ غەم و تەم ئەنوێنێ
وەختێ کە پێت ئەلّێ: کاکە لێم ببێ و پێشم بروا کە
دێوی ڕەش دێ، بەڕێوەیە، یەکجار بەدتەشکە، سامناکە
بالّ بەسەرتا ڕائەکێشێ، گوێت ناداتێ کە کوێت ئێشێ
داتئەگرێتۆ: کام لات ئێشێ
ئەتخاتە جوغزی هاتوچۆ، لێت دادەنێ بڕۆو مەڕۆ
نازانی چی بکەی بەدەسیۆ
پەکتئەخا بە گوفتوگۆ، لێت ناژنەوێ پینە و پەڕۆ
بە مەیلی خۆی ئەتشۆرێتۆ
جا شانۆی نوێ دێنێتە دەر
قەوانیتر ئەخاتە سەر

***

ورد، ورد تێیفکرێی ئەندەرزە، قسەی بەرزە
داخەکەم تێی ناگا هەرزە

سەرزەنشتی شیرین تەرزە
ڕێزەکاری لای ژێر فەرزە
ڕێزە، پێزەی دەوروبەرت
کە هیچی ناچێتە سەرت
فەسڵێ ترە لە دەفتەرت
لە ژین نامەی لاشەخەرت
هەروا بچووک سەیری مەکە، ئەوەش جێگای باس و شکە
لات وا نەبێ، زۆر بێکەڵکە
چرای ئاوەزی بۆ هەڵکە!
بەشکەم تێبگەی چ باسە، چی لەژێردایە ئەو کاسە
ڕووداوەی دەورت بناسە
تێبینی کارێکی خاسە

***

مەڕ قاڕەی دێ بەرەو گەوڕ
بۆی دەرئەچێ بە تاو، بە گوڕ
کەڵ کە پیش ئەکا مەست و وڕ
جارجار ئەقوڕێنێ لەپڕ
سابرێن مرقەو بزن باڕە
بەرخ و کار لاباز و قاڕە
حیلەی ئەسپ و پرمەی ماین
لووشەی هێستر توولەی تاین
چرپەی بەرماڵان، کیژی جوان، قیتەی ناو گەڕەک بانەوبان
بێرو بێرۆو تەقەی گۆچان
فڕکەی چاکی گەورە کەنیشک
چرپەو لەنجەی جووتە خۆیشک
بە چاو پرشنگ، بە دیمەن تیشک

چاوبڕکێی بەینی گەنج و لاو، پێ شیاوە بۆ سوژەی پەڕاو
زەردەخەنەو هەڵوێست تاوتاو، گوڕی کیژۆڵەی چاو ڕەژیاو
هەمووی تابلۆ، گشتی نەخشە
زۆر گیرایەو ئیلهام بەخشە
ئەر هەڵەم کاکە بمبەخشە؟!
یا من شێتانە سەیر ئەکەم
لە لاڕێوە شەرحی ئەدەم
یا تۆ مەنگی و من تێناگەم، لێم ڕوونکەنۆ ئێوە بەشکەم

***

نەخش و نیگاری ئێوارە، کاتێ هەتاو، کەمێ دیارە
چی بەرچاوی، چی نادیارە
ئەوی دیدت هەستی بکا
یا ئاوەزی لەنگ پێی بگاو بەزەحمەت ڕێگای پێ ببا
خۆ گشتی یەک لە هەزارە
مشتەو نموونەی خەروارە
پەڕاوێکی پڕ لە ڕەمزە، ئەی دڵە! سا بێ مەلەرزە
شانوییێکی هەزار تەرزە، تێبینی و زانینی فەرزە
داستانی ژینی ئینسانە، بەسەریا مەڕۆ شێتانە
هەندێکی تاڵ، هەندێ جوانە
پێویستە، خزم، بیزانە
ڕازانی ڕۆژێکی ژینت، بدە بەر عەقڵی بەتینت
بەسە بۆ خۆو خواناسینت، پێی دامەزرێ ئایینت
ئاوەزت ئەر کەوێتە کار
بیهۆنیتۆ تۆمار تۆمار
هەمووی بەستە و قەسیدەیە، چەپکی گوڵ و وەنەوشەیە
شیعرە و مەبەستی تازەیە، هەوێر مایەی فەلسەفەیە

هەندێ کۆن و هەندێ نوێیە
وردی کەیتەوە بەجێیە
تەماشاچی شانۆی سەمە، کوا عەقڵ و ئاوەزی جەمە
سەرگەردان بێ هێمان کەمە
مەنگە و لە هیچی تێ ناگا
ڕێیێ بەجیگایێ نابا
ئەمی لەوی دیکەی ناچێ
لەگەڵ ئاوەزیا ناساچێ، ناتوانێ قووڵتر بۆی داچێ
ئەر داچێ بۆی سەرگەردانە
بەسەریا چێ هیچ نەزانە
چی بکا ساویلکەی بێ مایە، ناو کاسیلکەی ئەوەی تیایە
تێناگا لەو شانۆو کایە، ئەم دونیا لای کاو و بایە
رووالەت سادە و ئاسانە
نهێنی سەختە و گرانە، زۆر شتی تێدا پەنهانە
هەرچی زیاتر لێی تێبگەی
ئەوسا سەرگەردان و سەمەی
پەی بە ناوکە و مەغزی نابەی
بەهەستەی هەستی کەی دەگەی
ڕێ بە حەقیقەت کوا ئەبەی
ئیدی چیت لە ئاوەز داوە، واز بێنە لەو چاووڕاوە
ئەڵێی ڕێگای لێ گۆڕاوە، نا ئەو لە خۆیا خنکاوە
ویستت بە کونهی پەی ببا
کاتێ ناکرێ چیی لێ بکا

***

موختەسەر تابلۆی یەک خۆرپەڕ
موتاڵا کەی، ئەمپەڕ، ئەوپەڕ

ئەمجا بە چاوێ وردەبین، ڕێزە نیگار و نوختەچین
هەراوو پان و پۆڕ، بەرین
بیخەیتە ژێری زەڕەبین
دەرسێکە بۆ عومرێ بەسە، مەکتەبە بۆ کەسێ کەسە
خاوەنی هەستە و دەربەسە
دیدی ئەوین ئاوەڵایە، زیبا پەسەند و بینایە
هەستی زەریف و گویایە
نەوای، دەروونی و گیرایە
لە پەروازا شارەزایە، باڵافڕە و خاوەن مایە
ئەروای بۆ فڕین وریایە، لێکەودانی پڕمانایە
لا سێبەری یەک ئێوارە، بوومەلێڵ دیارو نادیارە
مایەی چەند پەڕاو گوفتارە، پڕ لە ئیماو ئیستیعارە
گشتی مەعنای گۆیاو دیارە، گشتی گەوهەری ئاودارە
بۆ ئەوەی (هێژا) و هوشیارە

قوله شەنگەڵ

سازکە وەستا ، مەوەستە!
چەکم پێویستە ،سا هەستە هەستە!
چیت لەبارایە دەی زوو کە
لە گشت جۆرێکمان پێویستە
سەنگینە ، یاخۆ سووکە
سۆزی گزنگ بێتە دەرێ
ڕوون بێتۆ ئاسۆی کەمەرێ
مێردان ئەڕۆنە سەنگەرێ
کوڕینە! خو کۆوەکەن
تەور و تەوەرزین بە دەس
تیرو کەوانتان ساز بێ
ڕۆڵەی دلێر سەرواز بێ
شێری ئاسۆی هەوراز بێ
سەران زووتر کۆوەبن
بەرەو قەڵا ڕێکەون
فەرمانی سەرۆک(سووڕن)
فەرماندەی ئازاو مەزن
ئەڵێ: ئۆردوو تەیار بێ
تیپ تیپ هەزار بێ
وادەمان دەوری شار بێ

***

سوپای (سووڕن) بەربەیان
بەرەو سەرپیر، پیر و جوان

ئامادە و گوێ بە فەرمان
بڕوا بۆ ناوونیشان
سەیری (قولە شەنگەڵ) کەن
لە (ئاتەشگا) گوزەر کەن
(هەزارانی) کۆگایە
سەرکردە خۆی لەویایە
ئاتەشگا با بڵێسەی بێ
ڕووناکی پەی دەرپەی بێ
لە گەرد و گوڵی بەیانا
لەناو دڵی کوێستانە
لە چیای هەوراما
ناڵەی دەهۆڵژەن هەستێ
سوڕنا پیقەی نەوەستێ
گورزو قاوی لاوان بێ
هێرشگەر لێی نەوەستێ
دوژمن خەیاڵی خاوە
پێی وایە کورد نەماوە
هاژەی باڵی جەوان بێ
بەردا و بەرد بازبازان بێ
نەعرەی بەوری بەیان بێ
پڵنگی سەرهەردان بێ
هێرش دوژمن بڕفێنێ
گۆڕی گوم کا ، نەمێنێ
تا ئیتر تێینەچێنێ
هاشەو پاشە نەنوێنێ

***

خەیاڵ پڵاوی دوژمن
بەتاڵ کەنۆ ڕۆڵەی من
تا نەڵێ کورد فەوتاوە
دۆڕاوە و لێی قەوماوە
دەمی بسووتێ باشە
تێبگا چاکە، جاشە
لە یۆلغار بیوەستێنن
یەکجاری بیتەزێنن
لە گۆی بەن بێبەزێنن

***

ئەی هاژەی بەفراوی جوان
تافی نوقرەییی کوێستان
ئەی ترامی سپیی جوان
ئەی نەسیمی بەربەیان
ئەیهێنای عەتری کوێستان
ئەی (بەرزەڵنگ)ی سەر کۆ
ئەی (وەرکەمەر)، ئەی شەوبۆ
ئەی (سوور هەراڵە)ی خۆشبۆ
دێر ئاشناین من و تۆ
ئەی تاشەبەردی کوێسان
ئەی ترامی سپیی جوان
ئەی سەرمایەی کوردستان
ئەی سەنگەری لاوی جوان
مۆژدە بێ ناتدۆڕێنین
بە خوێنمان ئەتخەملێنین

پێت وا نەبێ هۆشیار نین
یەقین تۆڵەت ئەسێنین
ڕۆڵەت ژیرو وریایە
شێرە مێرد و ئازایە
مێژووی لە بەرچاودایە
کەڵەمێردی کوردستان
دەسمایەیە، سەرمایە

وتوویژ-هۆ مامە!

س:

هۆ مامە سەلام، بەخێر بێی!
لە کوێوە دێی، ئەهلی کام دێی؟
پێت خستووە مامە، هەناسەت تەنگی ئەکا
کەسیرە کەوتووی، کەم پێی
دیارە خەستەی رێی!
کەنفت و ماندووی
نازانم ئەبیێی؟ دا بلێ لە چی دەگەڕێی!

ج:

رۆڵە! بەڵێ بیستم، نە لاڵم نە بێگوێ
بەڵام تەنگە هەناسەم
تەنگەتاوم، ماندووم، ئیختییارم، ناتوانم بلێم
کەمێ سەبر کە پشوویێ دەرکەم
تا بلێم، تا بلێم
ماندووم برالە! سەخت و هەوراز بوو رێم
رێبواری لێژی نەهاتم، لە چۆڵی ژیانەوە دێم!
لێژ و هەڵەتی ئەو رێگەیە گاڵتە نییە
سەختە بێڕادە
کوێرە رێیە، پڕ پێچ و خەمە، وەرهەمە
هەڵەتە و بێ جادە، پیاچوونی ستەمە
بەتایبەت بۆ منی پیرەمێرد گرانە
کە پێشم پیادەیە، بیزانە

ئەسپی ئەجەلم پێیە، لەمێژە وا بەتاو
بۆ چارەنووس ئەگەڕێم، وێڵم لە شوێنی ماڵ و دراوو ناو
لام وابوو، بە گەنجی ئەسپی موراد ئەڕەتێنم
تەنگ و چەڵەمی ژیان ئەترازێنم
زەنجیری پێم ئەپسێنم
دێوی مەینەت ئەتەزێنم، قەڵای سەخڵەت
بەهەڵمەت ئەڕووخێنم، دەستی ستەم ئەشکێنم
جا ڕۆژێ لە کەلی هیواو ئارەزوو
سەر دەر ئەهێنم، بە موراد ئەگەم
زوو زوو بەڵام نەبوو نەبوو
ئەی خەیاڵی خاو، ئەی هیوای بڕاو
نەمزانی سەرئەنجام
ئەبەزێم، ئەپسێم، ئەتەزێم، ئەڕووخێم، دائەکەوم
دائەمرکێم و ناچار دائەساکێم
سواریی هەناسەم و کەم پێیی ڕێبڕین
لەرزین و زەردیی ڕوو، تەوێڵی چین
لات سەیرە! حەقت بەدەستە، گەنجی
کەی ئاشنای غەم و شارەزای ڕەنجی؟
عومرێکی دەوێ تا وەکو منی هەژار
قول هەڵکەی، جا بدەی لە بوار
ئەم ژینە پڕە لە چۆن و لە بۆ
شی ناکرێتەوە ئاسان بۆ من و تۆ
ئەی مامە! بڕۆ، گەڕێ لێم
چیت داوە لەوەی کە من کێم

س:

ئەر زیزی لەوەی مامە کە پرسیم
بە لێبووردنت رازیم؟!

ج:

نا کاکە، لێم ببوورە، ماندووم
تەنگەتاوم لە پێ کەوتووم
لەوساوە لەژێر داوێن کەوتم
ڕێم گرتە پێش و نەسرەوتم
قنگلاشکم و با بە مەیل ئەمبا
بە بەرد و داری ژیانا ئەمدا
هەر چۆن ئەیەوێ بێ پەروا
بەدەمیەوە ئەمبا و، ئەڕوا... ئەڕوا
ئەی لاو چیت پێ بڵێم ئیتر
چۆن تێ بگەین لە یەکتر؟
تۆ تازە پشووی باغی جیهان
من پیرم و خەستەی ژین و ژیان
تۆ دەسەوملی هیوا خەوتوو، من بێدار و لە گل کەوتوو
ئەو شەرح و بەیانە چۆن بدرێ
ئەو هاودەمییە کەی ئەکرێ؟
گوێ ڕاگرە لە من بابی، مامی
ئومێد ئەکەم بیفامی
ئەو چین و چرووکەی دیمەنی من
هەر یەکە گۆڕی هەزار دەردن
حەز ئەکەم تێتگەیێنم، ناتوانم

کورتی دێنێ تەوانی بەیانم و پاراویی زمانم
گەزەکەی کورتە، نایگاتێ، چۆن تێئەگەی قەرنێ بە ساتێ؟
ئەو چرچ و لۆچی تەوێڵی منە
ئەو دیدەیی تارو لێڵی منە
ئەو قۆزە قۆزو لنگە لەرزێ
ئەو هێرە هێڕ و هەناسە بڕکێ
چۆن ئەوترێ
بە کام زاراو شەرح ئەدرێ
چۆن تێئەگەی کەی ئەکرێ؟!
نادیدە ناوترێ
تۆ تازە ڕاهییی بوویت و جەوانی
سەرمەست و گەنج و پڕ تەوانی
لاوی عەزیزی مامە پیرە
بیستووتە وتوویانە: بێ مایە فەتیرە؟
لەم عومرە درێژە ئەوەن کەوتم و هەستام
هەڵچووم لە سەخڵەت و کەوت و بەزام
ئەوەندە کامەرانیم بە ناکامی گەڕا سەرئەنجام
بووم بەم نموونە سەیرم ئەکەی، عەجیبە لات
ئەی مامە! ئەوە تا سەرئەنجامی هات و نەهات
ورد بووم و چەمام و شکام
لەو تەنگەلانە پسام و بەزام و برام
تا ڕۆژی هەبوو گەنجی گەنجی
لام نەیدەنواند ڕەنجی گەنجی
هەستیم لە لا بوو بێ بایی
بە بام ئەدا بە خۆڕایی

دەهات و دەچوو وەک لافاو ماڵ و دراو
ڕۆژی کە تێیگەیشتم ویستم هەڵات
پاڕامەوە سەرم لێ بداتەوە، نەهات و نەهات
ئەو تاو و تەوانی دەویست نەمبوو
سەرمایەیی ژین: گەنجی چووبوو
ئەو چاوبەڵەکەی، ئەیویستم
تیری برژانگی، بە کەمانی برۆ بۆ دەرخستم
بە بزەی لێو ئەیلاواندم
سەیری ئەکردم وئەیخاواندم
پەلەپیتکە و گوێ بانەوبان، بە لەنجە و شانەوشان
بۆ ڕەزام خۆی ئەنوان، بە ئاشکرا، بە پەنهان
بە پێکەنین و چاوقرتان
چرپان چرپان، بانەوبان
بۆ کانی، بۆجێ ژووان ئەمزیزاند و ئەمتۆران
نازی ئەکردو ئەمشەمزان
بە گاڵتەوە ئەمژاکان
ئێستاکە لێم ناپرسێ، ئەمبینێ ڕەم ئەکا و هەڵدێ
چۆن بمێنم ئازیزم، سەنگم؟
بۆ نەپەڕێ ڕەنگم؟
چۆن نەپسێ چۆکی لەنگم؟
بۆ شەق نەبا دڵەی تەنگم؟
لە سەرینیی من نییە تەنها
ئەوەتا سەرئەنجام دونیا
گرۆڵە، کە کەوتە لێژی، بێ فائیدەیە چی بێژی؟
سەری تاڵی بە دەستی تۆبە، ئەتەوێ جەمی کەی، بێخۆبە

هەرچی هەڵێکەی، تەوژمێ توند ئەکەی
تا لەبەینی ئەبەی، پێی ناگەی
ئەی مامە! ئیتر نەترەنجێنم
گوڵی بەهاری ژینی تازە داردی
نەتژاکێنم
کورت و کۆتا، ئەو ژینە کە دێت و دەچێ
بتەوێ و نەتەوێ ئەچێ... ئەچێ
حەیفە کە خەسار لە دەس دەرچێ

بەهاری کوردەواری

لاسامەیە، لاتیرە، ئەباریٚ بە خورڕەم و تاو
باران و دوودانگ و بەفرەلووکە و تەرزە
ناهاڵە ناڵەناڵی تریٚشقە، چ زیٚڕینە برووسکە
بانگی ژیانی نوێیە نرکەیی لافاو
پاسارییە ئەجریکێنیٚ، ئەچیٚ هەڵدی
ئەخزیٚتە بنمیچ و کڕ هەڵدیٚ
ڕیشۆڵەیی زۆر بلٚێیە فیرار ئەکا
ئەفڕیٚ بە تاو، بە تاو، سەری خۆی هەڵئەگریٚ

***

ساوا کە قریشکە قریشکی تریٚشقە دیٚتە گوێی
ڕائەچەنیٚ، ئەلەرزیٚ، دا ئەچڵەکیٚ ناکاو
سەری لە سینەیی نەرمی داکی ئەسویٚ
بەڵام بە گاڵتە و پیٚکەنینی گەورەتران
کە کۆن لە دەوری لە بەر هەیوانی ماڵ
تیٚکەڵ بە ترسەوە شیرەبزە، ئەیگریٚ
دیٚتە گڕوگاڵ، چەن جوانە
خوایە شیرەبزە و ترسی مناڵ
چ جوانە کۆرپەیی پەرزاو

***

وەرن کوڕینە! پەنا بەرینە کێو
سەریٚ بدەین لە بەزمی بەرزو نشێو
کەو هەڵئەکاتە فڕگەیی سەرشان
ئەخوێنیٚ لە بەربەرۆژی هەردان

ئەدا لە شەققەیی باڵ
کە ئەگاتە نزار و یاڵ
ئەملیٚتەوە، سەرخۆشی بوارە بەها
خۆش کەیفە، ئەچیٚ بەرەو هەوار
ڕێگای لەپێشە خۆرەتاو و نزار
بەڵام لاسامە، بە شیپی تەوەژمی ئەیکاتە بنی کاو
پەکی ئەخا لە هەڵکردن و فڕین
ئەوکاتە دەست ئەکا بە چینە و خۆچنین
مل کەچ ئەکا لەسەر یەک پا، ئەوەستیٚ تاوتاو
بولبوڵ چلاوچڵ ئەفڕیٚت و ئەخوێنیٚ
کۆرپەی هیوای بەرێوەیە غونچەی نازاو
ئەمرۆ سبەی، بە دەم شنەی شەماڵەوە دەم ئەکاتەوە
بزە ئەیگریٚ بە نازەوە لێو ئەکاتەوە
ڕەببی کە جوانە غونچەیی تەرچک
کە تازە دەپشکویٚ
بەر بەیانی بەهار

***

کاتیٚ کە تاوی بارشی خورڕەم بەسەرئەچیٚ
نەوبەی تەپوئمە، ئاوێتەیی هەتاو
نەققاشی دەستی تەوانایی ئێزەدی
لەسەر سەری نەوعەرووسی لالەزار
ئەستوونی زیٚڕین و ڕەنگین کەمانی جوان
تاقی هەزار ڕەنگە و خێوەتی شاهکار
دێنێتە بەرهەم و، وا بەڕێز ئەگریٚ
قەدەمی نازەنینی بووکی نەوبەهار

بووکێ کە دیمەنی یاقووت و تەختی زوبەرجەدە
پیرۆزە فەرشیەتی، لە سەری مەست و خومار
دانیشتوە پێ شیاوە کە خێوەتی
زەڕڕین کەمانی ببێ و نەخشی کردگار

***

بخۆ بلەرزەیی مالآتە لە بژوێن و لە قەدپاڵ
شۆڕاوەیە بەرگی بەران و شەکی کاڵ
مووی بزنەمەرەزە، جوان و زەریفە بەدانەیی
شانەی تگر، بووەتە خەیاتەیی خاوی ڕەنگکراو
خاوێن و سپیە بەرگی زەریفی شەکەنێر
ئیشتیبا ئەکا بە چاو
وەک خاڵی بەفرە لەناو سەوزە لە دوورەوە
بەرغەل کە کۆڕ ئەکا، لە تاوی بارشە تەنگەتاو
کاری بچووک و بەرخی بەرغەلی دەمێ
ئەخزێتە ژێری تەنەی درەختی زەلام و قەوی
مێگەل سەران لە بنی دووگی یەکتری
حەشار ئەدەن، ڕێزە دەبەستن
لە تاوی تاوی تەرزە مۆڵ ئەدەن ناوناو
مەڕ کاتێ بەفرەلووکە لەسەر پشتی کۆ ئەبێ
خۆ ڕائەوەشێنێ لە تاوی بەفرەتاو
چەن هاروهاجە گیسکەنێری خەساو
چەن پرشکۆیە مرقەمرقی حەچە
سابرێنی شاخ زەلام
توخوا کە جوانە شەکی کۆکی نەشەمزاو
ڕەببی کە ملهوڕە پارێنی نەمۆ چاو

چەن مەست و پڕ غرroورە

کەڵی جوانی نەئاملاو

***

چرۆ ئەگەشێتەوە خەڵفە ڕام ئەکا، ئەزرێ
کاتێ بە ئەستەم هەراڵە بزە ئەیگرێ
لە پاڵی حەریری سەوزا خۆی حەشار ئەدا
نەوەکو تەرزە بیگرێ
گوراڵە لاسکی زەریف و تەرچکە ئەمما
کەمێ شپرزەیی لاتیرو سەرما
چاوەنوواڕی هەتاو
ئومێد و بیمە برا، جوانە موعەممایی ژین
عومرێکی نوێیە، شۆری مەستییە
حەقیەتی بولبولی هەژار
بە سۆزەوە لەگەڵ غونچە بێتە گوفتوگۆ
بە چریکە بانگی بکاتێ
بەڵکو گەڕێ لە چاوشارکێ
لە پاڵی پەردەیی حەریری دەرێ
ئەدرێ ئەویش بە نازەوە، بە زەردەخەنە
جوانی ئەخاتەڕوو
تارا لائەدا، دەردێ
تا شوری مەستی بە ئەفسوونی دیمەنی پتر
بخاتە دەروونی بولبولی هەژاری بێ قەرار
بیباتە بەزمی ئەوین و بەهەشتی پایەدار
بە هەزار ڕەنگە عیشوەگەری ئەکا
بوتی عەیار، بوتی عەیار

***

ئەوسا لەپڕ نەسیمی بەهاری ئەشنێت و دێت
ئەیخاتە سەما هەراڵەو و خامە تووڵ
ئارام و لەسەرخۆ کە دێت و دەچێ
دائەوەرێنێ دڵۆپی بێ شک و گوڵاو
عەتری ئەدا بەنەسیمی بەیان
تا کوورەی دا، لە دەماخی
سەرمازەدەیی، زەمهەریر
هەراڵەیی خەملاو

***

ڕنەی دەواری ماڵە کوردە گوڵاوپاشی خێڵ و هۆز
خرمەی دەواری کەڕە

***

مۆسیقییە، نەوایە، خوایە! چە خۆشە
فەسڵی بەهار
چ جوانە نەخشی کردگار

***

جێژنانەیی سروشتییە نەخشی کێوو شیو
بۆ خاوەنی هەست و دەبەنگ
بۆ مەست و هۆشیار
بۆ مەلی هەژار
نە نە بەڵکو بۆ هەموو گیاندار
وەسفی بەهارە کە ڕازانی خەڵکی گێتییە
هۆنەر بە شیعر و نووسەران بە وتار
پێم وایە براینە، ڕاستەکەی ئەوەبێ
نایێتە وتن نەخشی کردگار

منیش، وەکو خەڵکی، ئەوەم کە زانی وتم
لە سەناو و وەسفی بەهار
ببوورن ئەگەر ناڕەسایە باسەکەم، ئێستا وتم
لە وتن نایێ بە نەسر و بە شیعری عەرووزی
بە ئازاد و نوێ تا ئەگاتە وتار

***

عابید! بنووسی ئەگەر دەفتەر و تۆمار
هێمان نەتوتووە یەک لە هەزار
لە وزەی زمان و زاری قەڵەم
لە هەستی هۆشیار، بەربەڵاوترە
تابلۆیی نەوبەهار
پێم وایە لە بری هەمووی چاترە بڵێی
نەورۆز پیرۆز، لە هەموو کوردێ
چ لە دێ بێ
چ لە شار

مام جوامێرو خوله

خوله:

پیرەمێرد! سەلام، بۆکوێ؟
ناترسی تەنت وشک هەڵێ؟!
هەوا ساردە، بۆرانە
تەم و مژە، ڕێ بەندانە
بەتایبەتی ئەم هەورازە، کرێڵەی سەخت و ناسازە
هات... هات! پیرەمێرد! دانیشە هات!
گێژەڵووکە و گەردەلوولی ناهاڵ
گەیشتە تیغە شان و یاڵ
لە بەینمان ئەبات، وا هات وا هات.

گۆبەندە:

گێژەڵووکە، دەنگی بۆران
تەپوتۆزە لوورەی کوێستان
هاژەی چەم، گەردەلوول و تەم
ونی کردن لە پێش چاو
بەر لەوەی بگەنە بەر کاو
دەنگی نەما پیری پەرزاو
لەگۆکەوت مێردی لاو، تەواو تەواو
ڕۆژی ڕوون بووە شەوەزەنگ
مامەوە دەستەوئەژنۆ، بێدەنگ
دانیشتم مات و دەبەنگ
چاوەڕوان مام بۆ سەرئەنجام، بۆ ئاکام
ئەمجارە ئاسمان هەڵیبرنگان

بە ئەستەم دەرکەوت دیمەنی تووڕەی کوێستان
دیم پیرە مێرد بە زۆری گۆچان
وەک گرۆڵە بەفرێ بەلاما، لەرزان، بێ گیان
ڕۆیی بەدەم لەرزەوە، خۆی ڕائەوەشان
دیسانەوە ڕێگای هەورازی گرت
نەبەزا، بەرەو لووتە ورد ورد ڕێی ئەکرد

خوله:

ئەهای پیرەمێرد! بۆ کوێ؟
بێ بەرەوخوار ناگەیتەجێ! مەگەرشێتی وا بێعاری؟!
سەرگەردانی یا هاری؟ یا مۆتەی کوێستانی!
ئەمجار کوێستان بیتورشێنێ
دەمار لە ژینت دەردێنێ
ئیتر دەنگت ناگا بە کەس
ئەتنێتە گۆڕ، هوژمی هەرەس

مام جوامێر:

کورم، ئازیزم، چاوەکەم! لە من گەڕێ کە چی ئەکەم
بۆ خۆت هەر جۆر مەیلت لێیە
وا بکە چۆن لای خۆت بەجێیە
من بڕیارم وا دا، لای خۆم
تا سەر کەلی هیوا بڕۆم
نە با و بۆران و گەردەلوول
نە هاژەی چەم و لوورە لوور
نە تۆفان و نە با و هەرەس
نە گیڤەی بۆران بێبرەس
ناتوانێ سستم کا و، وڕەس، بۆ هیچ لەوانە نیم دەربەس

خوله:

ئەی بەڵام دا لە ئاواتت!
لەسەر سەختی و خەیاڵاتت
لە ئارەزووت و خەباتت
ناگەیتە سەر لووتە ئەمری! لەکوێ مەعلووم بەرگە بگری؟
ئاخر ئەم ڕێگە سەخڵەتە
ئەم گشتە ڕەنج ومەینەتە
بۆ کێ! بۆچی! بۆ چ کاتێ؟!
پیری داماوی پتوڕکاو!
تیا چووی مردووی، ژیان نەماو!
دڵم بە حاڵت دەسووتێ، ئەزانم ژینتە دەفەوتێ!
بە کەڵکی چی دێ ئارەزوو؟
ئاوێتەی گڵ بێ زووبەزوو
پێش لە گەیشتن بە ئاوات
ئاواتەکەت سەرت ئەخوات

مام جوامێر:

ئاخر ئەی ڕۆڵەی شیرینم!
نەونەمامی باغی ژینم!
تۆ ڕێگات لەوێ لێ شێوا
بە هەڵە چووی بە نەشێوا
لە ئاواتی خۆت مایتەوە
لە خۆڕایی پووچایتەوە
تاوەکو سەختی نەچێژی
نەمامی مەینەت نەنێژی

ببەزێی ئاسان لە کاردا
خۆت نەگری سفت لە مەیداندا
لە بڕیارا وەها کز بی
ناگەی بە ئاکامی ئاوات، لە ژینا قەت لەسەر بیسات
ئەگەر گیانت دا لەڕێیا ، شێرانە وەستای لەپێیا
زیندوویت و قەت نامری، ماوی
ئەگەرچی ماندوو و پەرزاوی!
هەرکەسێ زوو هەراسانە
شپرزەی ڕەنج و تۆفانە
ناگاتە جێ، ناگاتە جێ
ڕێگا ئەگری بۆ سەرکەوتن؟
کوا سەرکەوتن بە بێ کەوتن

خوله:

پیرەمێردی هەزار ساڵە
مەڵێ: خوله زۆر منداڵە
تێناگا لەم قوم و قاڵە
وتارت تینی تێ خستم
ئازاییت سەرسامی کردم
بڕیار بێ تا کەلی هیوا، منیش شوێنت کەوم هەروا
تا لووتەی هەوراز نەسرەوم
بڕیار بێ بێم بەدوای تۆدا
پێ بە پێی ئاوات و سەودا
گوێندە:
ڕەشەبا گیڤەی لێ هەستا

پڕ تەوژم و زەبەند، ئەوجا
(خولە) لەگەڵ مامە (جوامێر) دیسان ون بوون
نوقم بوون، جووتە دلێر
هەم تورشاندی هەوای کوێستان
ون بوو، نەما ناوونیشان
وا دایتەمان بەفر و بۆران
پاش سێ سەعات هەڵیبرنگان
تەماشام کرد سەر لووتەی کێو
مەشخەڵانە و ئاورباران
وتم: سەد شکور گەیشتن
پاشان کاتێ کە (خولە)م دی
دەنگوباسێکم لێ پرسی،

خولە:

وتی: بەخوا مامە جوامێر!
دەرسێکی دامێشبوومە مێر
تەنی لاوازی ڕاکێشا
ناڵەی نەژنەویا لە ئێشا
کردەوەی ئەو زاتی دامێ
ڕێمان بڕی تا دواییی ڕێ
کاتێ کە بۆران تەواو بوو
لووتەی هیواکە زۆر سارد بوو
وتی: کوڕم ئاور هەڵکە
ئاوری پیرۆزی بەکەڵکە
ئاوری پایانی پیرۆزی

ئیرثی کوردە وەک نەورۆزی
دایگیرسێنە با بڵێسە بێ ماندوویی ئەم تەنەم دەرچێ
من سەرمامە تۆزە تۆزە
گەڵووی گرتووم پژمەو قۆزە
کاتێ کە ئاور داگیرسا
مامە جوامێر دی ئەوەسا
پاڵ کەوت چاوی بۆ هەمیشە
لێک نا و گوتی: ئەمە ئیشە؟
مردن ئێستا ئیفتیخارە
سەربەرزییە و چارەی کارە
ئیتر جوامێر هەڵنەساوە
بۆ هەمیشە پاڵی داوە
ئەو بۆ من یەک مامۆستایە
بەڕێزە لام هەتا تایە

هات و نەهات

ڕێبواری ڕێگەی هات و نەهاتم
پێت خۆشە هاتم، ناخۆشە هاتم
چۆن و بۆی ناوێ، لەبەرچی هاتم
ناخواندە میهمان، ڕیسوای بیساتم
جێم نەبوو کەچی لەخۆڕا هاتم
خۆیشم نازانم لەکۆیوە هاتم
ڕێبوارم هاتم
نەهاتم، هاتم
هاتم، نەهاتم

***

ئەگەر ئەتزانی چەن قەدەمخێرم
نەزرو نیازت ئەکرد بۆ هاتم
ئەر قەدەم شەڕیش بمدەیتە قەڵەم
خێری تۆی تیایە هات و نەهاتم
بەکورتی بوومە هۆی سەر جەنجاڵیت
حەزت کرد هاتم، حەز ناکەی هاتم
لەوەولاتر چم، بۆ ئەملا هاتم
نەهاتم هاتم
هاتو نەهاتم

***

سەر مەنێ سەرم، ئازارت نادەم
ڕێبوارێ خەستە و، لاکەوتەم، پیادەم
ڕەنجوورم، سستم، شمقارِ لێداوم

زۆر پەرێشانم، پێ خستوو خاوم
قەت لات وا نەبێ کە چاوبەسراوم
شارەزای ڕێگام
تەخت ئەکەم جێگام
نەهاتم هاتم
هاتم نەهاتم

***

هاتم نەیێڵم تۆش سەرگەردان بی
لە مەینەت ئاوای ژینا میهمان بی
ڕەشەبای ڕەش دایوەراندی
بە دەم خەڵفۆ دایتەکاندی
سۆمای چاوان، بەقوربان
نەمامی جوان، هێزی گیان
سۆمای چاوان، بەقوربان
هیوای ژیان، ڕۆڵە گیان

***

ناکاو سووسەم، کوژایەوە
شادکامیم بڕایەوە
باری مەینەت بووژایەوە
دڵم دیسان سووتایەوە جەرگم بە سۆ قرچایەوە
بەری باغم کزایەوە، شادیی ژینم بڕایەوە
ڕۆڵەی من و قوربانی تۆ؟
نازانم زاڵم!
بۆ بۆ بۆ؟؟
کام زاڵم دای لە باڵم

کێ کەندیەوە میوەی کاڵم؟
سۆمای چاوان، بەقوربان
چرای ژییان، ڕۆڵەگیان!

***

ڕەحمی نەکرد بە دڵسووتاو
بڕیی بەندی جەرگ و هەناو
بەرد بباریێ، چەن دڵڕەقن!
جەرگی خەڵکی و مەزەی شەراو
ڕەنجی من و ئاهەنگی تۆ؟
ڕەنجەڕۆ بۆ؟ بۆ بەزمی تۆ؟
خوێنی من و من نەیرەنگی تۆ؟
بۆ سوودی خەڵکی بۆ کوژان؟
ئەو شاد بێ و من دڵم، پڕ ژان
سۆمای چاوان، بەقوربان
چرای ژیان، ڕۆڵە گیان

***

چەن خۆشە کوژران و خوێندان
سەر و ماڵ دان بۆ نیشتمان
بۆ نیشتمان
نەک بتکوژێ بۆ سوودی خۆی
پیلانگێڕان، بێگانەکان
بۆ نیشتمان، بۆ خۆمان
حەلاڵە
لە خوێندا شەلاڵە
ئەگینا بەتاڵە

خەبات کەین بۆ دوژمن؟
ئەو شادان، پەشێو من؟
کەی ڕەوایە؟ بۆچی وایە
سۆمای چاوان، بەقوربان
چرای ژیان، ڕۆڵەگیان

***

هەستن دەستی زاڵم ببڕن
ڕەگی دەرکەن، مەرگی بکڕن
زوو بەزوو ئەو نەنگە بسڕن
تاوان ئەکەن، چاو شۆڕ ئەکەن؟
شلی کەی بۆی، ئەتکا بە پەن
ناوی لەسەر بیسات بسڕن
مەرگی بکڕن، مەرگی بکڕن!
تا نەسووتێ دڵی داکێ
نەچەوسێتۆ سینەچاکێ
شیر خاوێنێ، دەروون پاکێ
ڕۆڵەی عاقڵ! نۆکەر مەبە
بۆ دەغەلاّن ڕەنجبەر مەبە
سۆمای چاوان... ڕۆڵەگیان
هیوای ژیان، بەقوربان

ئێوە بڵێن چی بکەم!؟

سەراسیمەم، پەرێشانم، چی بکەم
دڵم شکا ، هەراسانم هەراسان، چی بکەم
دێوی خەفەت ڕێی پێ گرتووم
ڕێ بڕانە، چی بکەم؟ هاوار، هاوار، دڵدرانە چی بکەم؟
پەلەقاژێ، تەک و دەو، نیوەڕۆ، نیوەشەو
پێڵاوی مەحکەم، کاڵەو پێتاوە، لە پێ دڕاوە
ڕێم لێ بڕا، چی بکەم؟
کێوی نەهات، هەوراز و لێژ
پشت شکێنە، بێ ڕەوەزەو تێژ
نە ڕێ ئەدەن نە بوار، دەسخەرە، زار، زار
بڕۆم ناتوانم، بمێنم پەشیمانم، پەشیمان

***

خەزانەی خەیاڵم پڕی دەردە
بووەتە وەباڵم، بێ پەردە، ئەڵێم بێ پەردە!
ئەفکاری ناهاڵم
بەری نارِەسی خەیاڵی تاڵم
دای لە چۆکم، دای لە باڵم
پشووم نادا داکەوم، دەنگ نەکەم، بسرەوم
ڕێ ئەنێتە بەر پێم، بەڵام بەستەپێم
پێم ناکەنۆ، لەسەر ڕێی نیم
هاوار ئەکەم، ئەناڵێنم
نابیێن، ناڵەی زارم، دەنگی زەراڵم
ئەی خوایە! کە پێ کراوە ڕێییێ بنێ بەر پێم

دەسم بگرە با بێم ڕووەوتۆ بێم
ستەمە دەرچوونم لەو بەندە، نەگەی پێم
ئەڕەتێم بەڵام نایێڵن بگەیێم
هەرچی سەیر ئەکەم نارێکە، لارە، نەیرەنگە
خۆم پێ ناگیرێ، دڵم تەنگە
کەس دەربەسی کەس نییە، نەفسی نەفسییە
مەیلم لێیە دوور بگرم، بمرم، بمرم
لنگی لێ ڕاکێشم، پشوویێ بگرم
بەڵکو، بحەوێمەوە، ئارامێ بگرم
بەڵام تاپۆی ستەم هەر دیارە، لە پێش چاومە
حاڵم زارە
چی بکەم دیارە، هاوارە
هەموار ناکرێ پەسا نادرێ
دڵ و ئاوەز، بەزەیی، بەرگە ناگرێ، بەرگە ناگرێ
خاوەنی هەست ڕۆژی هەزار جار ئەمرێ، ئەمرێ
دەسی تەنیا هیچ ناکرێ
ئەی هاوار! ئێوە بڵێن، چی بکەم
ئێوە بڵێن چی بکەم؟!

خەیاڵی خاو

ژیرلە:

گوڵی بەهاری! ناتژاکێنم
خۆشم ئەوێی و ئەتدوێنم
مۆچیاریت ئەکەم
ناتخاوێنم
پڕوپووچ ناڵێم، ناترەوێنم
ئەو ژینە کە وەها دێت و دەچێ
وریای بە با بە خەسار نەچێ!
تا گەنجی قەدری بزانە
بارەی لێ ببە، نە پیلە و نە بەهانە
ئەوەت بەسەرا دێت و دەچێ
ساتێکی لە ئانێ دێ ناچێ
هەر ئەڵێی باهووەی کوێستانە
دەتوێتەوە ئەو ڕۆژە (نیسانە)
خۆی ناگرێ چارەیی چوونە
لەعاستی، تاوا، زەبوونە
عومری من و تۆش ئەمساڵ بۆ ئەو ساڵ
لە بەین ئەبا تەواناو حاڵ
هەر ساڵ ئەچێ، ئەڵێی هاوار
خزمینە، داد! خۆزگەم بە پار
سوننەتی حەیات هەر وایە، هیچ نامێنێ تا هەتایە
تۆش ڕۆژێ وەک منی هەژار
دەبیتە لانەی عەیب بێ ئیعتیبار
ڕۆژێ لە ڕۆژان تۆی داماو
ئەبیتە لانەیی زووخاو

ئەی داخەکەم، لە دەستم چوو
نازانم کە هات بۆ چوو؟

گەنج:

هۆ مامە! سپاس، ماڵ ئاوا
ڕاتچڵەکانم لە شیرین خاوا
چەن جوانە قسەی نەستەق و ئەندەرز
بە زمانی پاراو، واتەی بەرز
هەرچێکت وت تێگەیشتم
حەقت بەدەستە، هەڵە ڕۆیشتم
یادت بەخێر ئەی لاوی
داخی سەختم فەوتاوی
نەمزانی چیت، لێم ببوورە!
ببەخشە زۆرم قوسورە
(هێژا) ئەگەر نەتیناسیی
ئەتناسینێ بە خاسی و ڕاسی
تا بەڕێز بی لای خەڵکی
وا نەزانن بێ کەڵکی
خەوێ بوو دیمان، یاران!
خۆزگە بە جارەکەی جاران
نایێتەوە بیپەرەستم
سەد حەیف، دەرچوو لە دەستم
ئەی هەناوی بڕاو
عومری فەوتاو
ناگەڕێتەوە، ناگەڕێتەوە
ئەی عومری بەتاڵ
ئەی خەیاڵی خاو!

ئافەرین فرمێسک

گەوهەری غەم، فرمێسک
هۆن هۆن دێتە خوارەوە، بە ئاشکرا و لە پێوارەوە
یەک لە شوێن یەک دائەوەرێ
بەری درەختی ستەم
گەوهەری غەم
گەوهەرێکی ڕەنگین
ئەتکێتە بەر چاکی سەبر، ناو کۆشی غەمخوار
بەر چاکی داکی غەم
غەمرەوێنی بەربەیانی ستەم
هۆن هۆن، سەنگین و ڕەنگین
هەڵمەتلێ داغ، خوێنین
دێتە کۆش، ئەحەوێتەوە لەوێ
بەخێوی ئەکەن، پەروەردە دەبێ
ئەگەشێتەوە، ئەشنێ ئەشنێ
سەرئەنجام دێتەبەر، دائەپشکوێ
بەلآم چی ناگرێ؟ هەموو شتێ ئەگرێ، ئەزێ
بەڵێ: تۆلە، خەبات، ڕاپەڕین، هێرش، شۆڕش
بەلێ دانەی غەم، گەوهەری ماتەم و ستەم
ئەڕوێ، دائەپشکوێ، بەر ئەگرێ
بەری ڕەنگاوڕەنگ، جۆراجۆر، ناشیرین و قەشەنگ
دوژمن رمێن، شێر شکێن، دڵتەزێن
ئافەرین، نۆشداررووی گەلان!
ئافەرین! ئەی هەڵتلانت پەیکی ڕاپەڕین
ئافەرین! تنۆکت زەنگی بیم

بانگی هەراس
ئافەرین، خۆراکی ڕۆح، مایەی ژیان
ئافەرین، خەمیرمایەی قین! ئافەرین
بۆ ستەمگەر، بۆ خودخواە
ئافەرین، هەزار ئافەرین
ئافەرین، نوێنەری تاوی دەروون
ئافەرین، ئەی ئارەقی تاقی حەمامی غەم
ئافەرین، نوێنەری تەم، تاپۆی غەم
ئافەرین، هەر قەترەیێکت دونیایێ
ئافەرین، هەر هۆنەیێکت سەودایی، هەر تلێکت مەعنایێ
ئافەرین، هەر دانەیێکت غەوغایێ
ئافەرین، ئەی گەوهەری غەم، ئافەرین
ئافەرین، ئەی پشتیوانەی شادی
ئافەرین، ئەی هەلاّتووی نامورادی، ئافەرین پەیکی ئازادی
ئافەرین، ئەی تەریدەی موڵکی غەم
ئەی نوێنەری ستەم، ئافەرین
ئافەرین، ئەی ڕێبواری چۆڵی نهێنی
ئافەرین، مایەی جۆش و خرۆش
نوێنەری هەستی خۆشەویستی
نموونەیێ لە خواترسی، توندپای وەتەن پەرەستی
پەیامبەری شاری دۆستی
ئافەرین، ڕەمزی دونیای ئەوین، ئەی جۆشی دەروون
ئافەرین، گەوهەری عیشق
ئافەرین، دوڕدانەیی تاسە، ئەی غەمی گۆیا!
ئافەرین، ئەی فرمێسک!
ئافەرین، هەزار ئافەرین...

ئینتیزار

پایز بوو، شەو زرنگایەوە
ئەستێرەکان گەشایەوە
هیوای دڵم بووژایەوە
هەوا ساف و بێ گەرد و پاک
ئاسمانی شین بەراق، رووناک
لە جێ ژوانا ماتڵ، غەمناک
سەرگەردان، دڵتەنگ، سینە چاک
ماندوو بووم، مردم هێند مامەوە
باوێشک سەری لێ دامەوە
تەزیی دوو پێم، وەنەوز، باوێشک
شەوگارم شەق کرد، دوور و درێژ
چاوەڕێی دۆست، نەهاتەوە
هاتم و چووم... زۆریش گەڕام
نەگەڕاوە، نەگەڕاوە
لە جێ ژوانا هەر ماتڵ مام
بێ حاسڵ، بێ سەرئەنجام
چاوەڕێ، بەڵام بە کوڵ بە سۆزی دڵ
نامراد، بێ حاسڵ
جاروبارێ وەڕەی سەگوەڕ
لە دەوری خێڵ، لە پاڵی دێ
دەنگی هاندان حەلەل حەلەل
ئەبوە هیوای دڵەی دەیری
پڕ پەژارەو ڕوئیای سەیری

دڵە دەیوت: لەبەر خۆیۆ
واهاتۆ، هەڵدێ مانگی نۆ
کەوی خۆشخەرام و سەرتەڵ هاتەوە
خاڵ و میل ڕەشتەی سەرپۆل هاتەوە
دڵەکورکێ لەتاو ڕووبەڕوویی دۆس
خەوە نووچکێ، وەنەوز، نادیاریی دۆس
جاروبار وەنەوزی خەم ئەمباتەوە، دائەچڵەکێم و ئەڵێم
لەنجەولارە خۆش کەی بگاتەوە
ها ئێستاکە دێ، ها تاوێکی تر
موژدە موژدەیە: لەیلێ هاتەوە، هاتەوە

***

ئینتیزاری دۆس هەر تەواو نەبوو
دەنگی سیسرگی شەوگاریش تیاچوو
دەلاقەی شەویش وا کرایەوە
ئەو ئینتیزارە هەر نەبڕایەوە
سەربەناز، بێ گەرد و خۆشخەرام، تەنناز
خیلاف وادەی کرد، لەیلی دڵنەواز
بەربەیانی سارد، فێنک، کشومات
تەزەروی خۆش ڕەوت، چۆن بوو وا نەهات
دەی هات هاتی ڕۆم هەر نەبڕایەوە
دەرکی بەزەیی هەر نەکرایەوە
کەم کەم دەبیسرا جیکەی پاساری
گمەی فاختەی باغ، شۆری کەناری
نەوای بولبوڵ و ئەم چڵەوچڵ
نەهاتەوە، خۆ فێنکی جەرگ و دڵ

ئارامی گیان، نەهاتەوە
غونچەی سەرچڵ نەهاتەوە، نەکرایەوە
بوڵبوڵی دڵ نەقڵایەوە
چاوەڕوان، ئینتیزار، بێ قەرار
لەسەر شەو تا سەحەر، دەردی سەر، بێ سەمەر
تامەزرۆ، ماتڵ، هەتا کەی؟
هەموارم کرد غەمی دووری بە خۆگرتن، بە سەبووری
بەو مەرجەی سەرئەنجام، دەمکاتەوە غونچەی هیوام
بەربەیان، سەحەردەم، زۆر خۆشە چەم و خەم
ئەحەسێتۆ شەو بەتەما، تەم ئەڕەوێ لەگەڵ خەما
بە دیدارێ لەبیر ئەچێ شەو نەخوسی، خەستەییی ڕێ
ئینتیزاری و کەی بێ، کەی بێ

بیرەوەری

چەم و چوخوڕ و تووترکی دڕ
کانیاوی ساف و سارد و ڕوون و خوڕ
قەڵوەز و تاف یەک لەشوێن یەک
دەنگی مراوی، جیکەی ئوردەک
هەوا فێنک، دۆڵ کشومات
قریشکەی شابازی چەرمووی حوڕ
شۆڕی بولبوڵ، نەوای فاختە
هەراڵەی ڕەنگ و بۆ باختە
لە خاترما وێنەگەرە، تابلۆسازە، باهونەرە
ڕابردووم زیندوو ئەکاتۆ
لەبیرچووم وەبیرئەخاتۆ
درەختی کۆنەساڵ و زل
خامە تووڵی، ملوێن لە مل
دارستانی چڕو زەبەن
پێچ و ئاوێزەی یاسەمەن
سایەی تاریکی دارستان
چناری هەڵچووی ڕێک و جوان
چنگ بەرەوژوور بەرەو ئاسمان
هاژەی چەم و زرمەی قەڵوەز
تافی ساف و هەڵبەز هەڵبەز
چەوی ڕەنگاوڕەنگی بن ئاو
کە لێ بدا تاوی هەتاو
گشتی بۆ من پڕمەعنایە

یەک یەکی زەوقی تێدایە
هەر تابلۆیێ لەو دیمەنە
سووژەییێکی دەوڵەمەنە
گراڵەی تابلۆی خەیاڵە، مایەییێکی بێ زەواڵە
هەر کامی تیری ئینشایێ
هەر گۆشەییێکی مەعنایێ
ئای بۆ پێنووسێ کارایێ، ڕەقەم کێشێکی گۆیایێ
هەرگیز لە کار نەکەوتایێ، لە نووسینا نەمانیایێ
خاترەی تەنزیم کردایێ
پەڕاوی ژینی ڕابوردووی
بە وردی و چاک بنووسیایێ، لەپەڕا وا دایڕشتایێ
لە تابلۆدا بیکێشایێ
کاکە! ئەمڕۆ لە دوێ ناچێ
پێت وا نەبێ بوو تیاناچێ
گۆڕان خەواسی مەوجوودە
حیکمەتی ڕازی مەعبوودە
چاو قرتانێ ڕاناوەستێ، ئاڵوگۆڕی هەستی هەستێ
جا ئەوەی هەیبێ پێویستە
نیازمەندی قەیدی لیستە
ئەوەش لێشاوی خەیاڵە
نەبێتە تابلۆ بەتاڵە، نەبێتە نۆشێن زەواڵە
هەروا مانەوەی مەحاڵە، بنچاخ پێویستە و قەباڵە

بڕوا

لە شاخ و داخی هەستییا پەنگاو
لە گێژی خەم و پەژارەدا
هەبەسیاو، تاساو، ژاکاو
لەسەر ئاسۆی کێوی وەرهەمی ستەم
تەنگەتاو، تەنگەتاوی غەم
چنگاوشی مەبەست
پەرزاو
لە تۆفی بۆرانی زستانی مەینەتا
لە کرێلەگای سەخڵەتا نیوە بەزاو
ژاکاو، هەڵبزرکاو، خنکاو

***

سەوداسەری گەیین بە مەرام و مەبەست
یەکەناس و ڕاساڵ و مافپەرەست
لەو گشتە تەنگانەدا
کەڵەمێردی ئازا
لێوی نەگەست
وەڕس نەبوو
هەڵنەهات و نەچوو
وەک شێری ژیان یا بەبری بەیان
یا پڵنگی شاخی کێوی کوردستان
سەربەست
بێوچان بەرەو مەبەست
پڕ تەکان و هەڵمەت

بێ تەگەرە و شکان هەڵبەست
تاقە و تاق
بۆ کەلی هیوا
وەک کەڵی پۆپەی پەڕاو
بە وزاق
گەیشتە بەر کاوی ئارەزوو
کەڵلانی هیوای زوو
لە هەواری مەراما
لە ئاواتەخوازی دێرینا بەست بەست
سەرمەست، مەغروور
سەربەست
پشووی دا، لە لانی ئارەزووا لەمی دا
لە بەر کاوی مێژووا
نەبەزا، نەتەزا
لە مەرامی دێرینا
لە لانکەی ئارەزووی ژینا
پشووی دا، بنەی گرت
لانی ساز کرد
نەمرد، نەمرد
ئەوەتا سەرئەنجامی بڕوا
بڕوات هەبێ، بڕوا، بڕوا

تەتی پتی

لەوێ کە فەریادی کەڕ و لاڵ دێ
بە ئاهەنگی بەرز و زەراڵ دێ
هەزار و یەک شەوی شەوەزەنگی ژین
ئەگێڕێتەوە
پەندی سەنگین ئەخوێنێتەوە
لەوێ کە مەسنەویی غەم
مەعنای ئایینی ئوێنی ستەم
فەلسەفەی ماتەم
دووبارە ئەکاتەوەو پێت ئەڵێ:
ها پیاو چ قەوماوە؟
ئاشی گەردوون، لە ڕاستە ترازاوە؟
بە بێ چەنوچوون ئەڵێن بە بێ حاڵ
بە کوڕوکاڵ، بە منداڵ
ڕۆڵەگیان: ئاش بەتاڵ، ئاش بەتاڵ

***

ئەوەی درا بە گوێتا و دیت
هەمووی، دیدارێ گوزەرا بوو
بنج و بنەوای نەبوو
تیاچوو، تیاچوو، ڕۆیشت
گشتی ڕەنگ و هەمووی نەیڕەنگ بوو
شانۆ بوو، هات و چوو
ڕاستی و دروستیی بەجارڕا نەچووبوو
گەردوونەی زمان بێ وچان

هەڵیخولان، هەڵیتلان
دووبارەی کردەوەو ڕۆیشت
بە پێش چاوا، بە تاو دەرچوو، زوو زوو بەڵام
لاڵی پێ هاتە گڕوگاڵ سەرئەنجام
ئەو داستانی دەوت، شانۆی شەرح ئەکرد
تۆ بەڵام تۆ بە وڕاوەت دەزانی
بە ڕاستی وڕاوەت دەبیست

***

لێقەوماوی سەرپەتی
هەژاری مەینەتی
تێشکاوی بێوڵەتی بێدادی دەکرد
ئەی کردەقاڵ و چەرەند و پەرەندی
بێ پەروا دەوت
ئەیدا بەری لە ترسی گەزەند
پەڵخوردی ئەکردو هەڵیئەخولان
مەبەستی گرنگی ئەپەڕان، ئەیخستە سەردان
تێکی ئەشکان، گونگ و نەوی و بێگیان
پچڕ، پچڕ، تەتی پەتی
ئەیدا بەیەکا، شەڵوپەتی
هەندێ بە ڕووناکیی دەروون
هەست ئەکەن مەبەستی ڕوون
لەززەت ئەبەن بێ چەن و چوون
تێدەگەن، زاراوەی زەبوون
گڕوگاڵی دڵ، زمانی لاڵ، بەڵام
لای دەبەنگ و پێ بەتاڵ

هەژارەو سەمە، پەرێشان حاڵ
دایناوە گاڵە گاڵ

***

خۆزگا تێدەگەیشتن زمانی حاڵ
خۆزگا ڕۆژێ بەسەر لەوحەی سیماوە
شەقڵی دەروون ئەخوێنراوە
ئاشکراو ڕوون، بوخچەی غەم
ئەکرایاوە
تا دەردەکەوت، هەزاران شاراوە
تا دەناسرا بیماری ڕەنج
تا تار ئەنرا ماری لای گەنج
تا پەس دەبوو دێوو درەنج
ماندووی دەرئەچوو، ئەحەساوە
ئەگەییە سەر بەڕی ئەمان تا
ئەگەیشت بە گەنج، یاوەکو بە ڕەنج
جا بۆی ئەلوا گڕوگاڵ کا
بێ وچان: تەتی پەتی
بێ دەردیسەر بداتەدەر
نەوای دەروون، بێ سەرەخەر، هەژاری دەربەدەر
بەو چەشنەی دڵ لێی ئەخوازێ
ڕاست و ڕووناک، شاد و بێ باک
بداتەدەر، شام و سەحەر، دانەی گەوهەر
ئەوجا:
بهێنایێ بەسەر دڵا
دەستێ ئارام بە جێی چڵا

نەترساییێم پەست و ناکام
ئەمرەوێنن تا بێئەنجام
زوو تیا بچم سەرتاپا زام
بێ سەرئەنجام بێ ئارام بکەومە دام
زاری لاڵم بەربووایێ
سەرێکم بێت و سەودایێ
ئەوی ئەمویست بموتایێ
لەترسا لێم نەشێوایێ
خەڵکیش نەڵێن ئەی هەژارە
چی بکا کە دەنگی دەرنایێ
بمکردایێ بە قرم و قاڵ
بە ئاوایێ گەرم و زەراڵ... بە زمانی پاک
بێ پێویستی بە لاڵە لاڵ
جارم دایێ ستەم تەواو
هارەی شکا ئاشی ناباو
وا پەکی کەوت، داماو سرەوت
ئاش بەتاڵە ئاشەکەی خەوت
ئاش بەتاڵە، ئاش بەتاڵ

بریا

بڕبەندی ڕۆژگاری جەفا
لە پۆڵای سەفا و ئاسنی وەفا کەوتە کار
بۆ ڕادەی داپەڕان، ئاردەشانی سەوهان
چاوی ئاوەزی، پڕ کردەوە
بەداخەوە
گلاراوی پێ خست و لێی بڕی بڕست
نۆشدارووی چارە، یا جەواهیر سورمە
کوا دیارە، کوا دیارە
لەژێر تەنگی ئەرژەنگی زەنگیدایە
کێ خۆی ڕاوەشێنێ و لە دەستی دەربێنێ؟
کێ بێ و شارەزای دەربەندی دەروونی تووشی بێ؟
کێ توونکە توونکەی تەنگی تاریکی ڕازی چەتوون بزانێ؟
ڕازی درنج شارەزا بێ، کێ؟!
تا ڕێگای مەینەت ئاوای، نەزانی بپێوێ
هەموار کا و بگاتە جێیێ
بگاتە سەرئەنجام
بریا دەبوو، بریا هەزار بریا
سەد هەزار خۆزگەو بریا

بیراز

هارەی ڕۆژگار بێ ئەندازە تێژە
تێژ و تازە بیرازە
ئەمهاڕێ، هارەکەی خودکارە، خۆسازە
ئەتهاڕێ، بە خۆت مەنازە، یەواش بڕۆ
وریابە خۆت مەبازە، دێرە تازە، دێرە تازە
گەردانی گەردوون بە مەرامی دوون
هەڵدەسووڕێ، هەڵدەخولێ
هەر بێ تاوانە، هەڵدەتلێ
بۆ چی؟ بۆ کێ؟
هەر وریایەو پەڵخورد ئەکرێ
هەر زەلامە ناگا و ورد ئەبێ و ئەمرێ
ئاوی ئەو ئاشە لەکوێوە دێ؟
کێ ئەو گەردانەی ختەڕێ؟ کێ؟
ئارێ... بارێ
مزەگیری هەیەو نانی دەوێ
ئەمشەو سبەی مزە ئەگرێ
نانی دەوێ، نانی دەوێ، جا
نایەوێ پەکی کەوێ
وەستا کاریش تێژ دەکاتۆ
زەخیرەی منداڵ و خێزان دەباتۆ
مشکە کوێرە کە ئاو ئەخا
بێڵی میراو، لە بەینی ئەبا
کە وابوو هیچ چارە نەبوو

وردەپل بوو، وردەپل چوو
پێویستە بنەوانی بڕوا
دیوارەی بدرێ بە ئاوا
سەرناساری بڕووخێنرێ
تا ئاو نەیێ، لە کار کەوێ
ئاش زوو لە گەردانی کەوێ
بەرداش بشکێ، هار بسرەوێ
تا دانەوێڵە نەهاڕێ
هارەی گەردان لە خول کەوێ
ستەم لێ چوو جا بسرەوێ

ڕەوە، ڕەوە

ڕەوە، ڕەوە، تەقلەدەوە
کوڕی باوکی فریا کەوە
ئەو هەراو هووریا بژنەوە!
قیژەی منداڵ، زارانەوەی
شینی ئافرەت، پاڕانەوەی
بڵێسەی دەروون، سووتانەوەی
چاوەڕێی و لاڵانەوەی
وەی من، وەی من، وەی ڕۆڵەی من
هەی باوکەڕۆ، وەی خۆم، وەی من
کوا ڕۆڵەی من، کوا ڕۆڵەی من؟!
هەناسەبڕکێی پیرەژن
هەستانەوە و دیسان کەوتن
کۆکە و قرخەی پیری زەبوون
لەپێ کەوتوو، بۆ هاتوچوون
ڕۆڕۆ لەگەڵ قرچەی دەروون
بەڵام زەبوون و گەرووتوون
کەی بێ بگاتە گوێی گەردوون، گەردوونی دوون
ڕەوە ڕەوە، ڕۆڵەم! ڕەوە!
کێ بیژنەوێ؟ لەم جیهانە؟!
دوو پێی خوێنخواری دێوانە؟
مردوودڵی شوومی بێعار؟
سەر هەتا پێ فیزو دەمار؟
بێ دین، بێ ئەمان، خۆپەرس؟

ئەخلاقسزی نا پیاوی دز؟
ئەتوار لەقی هەرزە ویجدان؟
نەژنەوا، بێ بڕوا، بێ ئیمان؟
ڕەوە، ڕەوە، ڕۆڵە ڕەوە، کەس نابیسێ، تۆ بژنەوە

***

خوێن ڕشتن و هەژار کوشتن
خەڵک ڕاونان و ماڵ شێواندن
هێلانەتێکدان، بێ ویجدان
ئەویش هیی کێ
ماڵی کوردان
هیی هەژاران هیی موسوڵمان
ئەویش بە چی؟
بە تەیارە بە تانگ
بە تۆپ، بە قومپارە
بە کیماوی، بژار بە ژار؟
چییان دەوێ، چی ڕوویداوە
چ بەزمێکە و چی قەوماوە؟
ڕەوە، ڕەوە... رۆڵە ڕەوە!
کوڕم ڕەوە، کچم ڕەوە، ئافرەت ڕەوە!
خوشکە ڕەوە، باجی ڕەوە
دە بێ هەموار کە و بسرەوە

***

لە جەریمەی کام خەتادا
لە قیمەتی کام سەودادا؟
سێنگی نەکرد بۆت بە سپەر؟

مەردانە نەچوە ناو سەنگەر؟
دوژمنی تۆی نەکردەدەر؟
(فەلەستین)ی بە خوێنی خۆی؟
نەجات نەدا بە دەردی سەر
نەیکردیتە خێوی وەڵات؟
دوژمن لە تاوی هەڵنەهات؟
زنجیری پێتی نەکردۆ؟
نەیپچڕان بەندی دەست و پات؟
ژن و منداڵ و خێزانی
بە سەر ڕووتی و بە پێپەتی
لە کۆیلەیی ڕزگار نەکرد؟
هەزاریان لەو ڕێدا نەمرد؟
تا بتکاتۆ بە خانەخوێ
بوون و نەبوونت تیا نەچێ
تا دیسان سەر بێنێتە دەر
لەو بەندە بتکا بە سەروەر
ئا وا جەزای مەردیت داوە؟!
دەک داڕزێیت و داوەشێی!
بۆ لەعن و نەفرینم دەشێی
ئیسلام وای وت یا پیاوەتی؟
کێ ئەمری کرد، کێ پێی وتی؟
داغ لە دڵانی کوردستان؟
کردیتیە پەن، هەڵتیخڕان!؟
بۆ گیان جەنگ ئاوری کوردان
لەدژ شۆڕەسواری گۆران؟ کەڵەمێردانی ئاردەڵان

شێرە مێردی خاکی بابان؟
دەبێ کاول بکرێ ماڵی
پەرێشان بکرێ ئەحواڵی
نەکا لە نوێ جارێکی تر
پشت ڕاس کەنۆ لە زوو باشتر
ڕادەنە مەیدان بێچوە شێر
ئازادە مێردانی دلێر
یادێ لە بەیتی مەقدیس کەن
شۆڕشگێڕانە هێرش بەن
سپای دوژمن تارومار کەن
ئەبولهەولی نوێی لەتار کەن
سرایل تەفرو توونا بێ
حەقیقەت بۆ خۆی گۆیا بێ
ئەمە، ترس و بیمی ئەوە
نەفام تۆ چیتە؟ داکەوە!
کوردی موسوڵمان بۆ بکوژی؟
بۆ هەڵدەسیتۆ لەدژی؟
تێکئەدەی تالار و دژی؟
قەپ ئەکەیتۆ بە ئەژنۆتا
لە نادانی و پەستیی خۆتا
بەڵام کاتێ کە بێکەڵکە
پەشیمانی چی؟ خۆت هەڵکە!
لە نوێژ ناچی بەم گشت پەندە
کردارو کردەوەت گەندە
موژدە بێ دێر یاوەکوو زوو

ئەبیتەوە بە بەندەی جوو
دینی ئیسلامت بۆ ون کرد؟
برابیت بۆچی وا لێ کرد
یەکیەتیت ڕیشە دەرهاورد
توحفەی تازەی عیرقت هاورد
(عرووبە)ت گرت بەدەستەوە
خۆتت بەو بەندە بەستەوە
نە بە ئەم بووی نە بە ئەو بووی
هەڵەت کرد، داخەکەم، تیاچووی

لافاوی سوور

چۆمی خوێناو، لافاوی سوور
تل دا لاشەی زەخمی ڕەنجوور
هیی ئازادە مەردی دلێر
هیی گەنج و لاو
هیی بێچوە شێر
هەڵیماڵێ بۆ دەسەوناو
بەرەو چۆم بۆ گۆمی خوێناو
پڕتاو پڕتاو و، بێ پەروا
بەرەو گۆمی خوێناو، بۆ وا؟
تا سفرەی ستەم ڕەنگین بێ
ئازادە گیانی برین بێ
گوڵدەستەی سەر، مێزی دیوان
ڕەنگاوڕەنگ بێ و تێراوو جوان
ئیتر بە کام خوێن، بیڕەژن
لاوی کام، قەومی بۆ بکوژن
تا پاراو بێ و چاک بدرەوشێ
بۆ مەجلیسی ئەرباب بشێ
گوێی لە تانە و توانج کەڕە
چی تەڕ بکەی، ئەو خۆی تەڕە
کێ بژنەوێ ناڵەی زەبوون؟
بێ ویجدان و پەست و چەتوون؟
ئەمە تەمەنای بێ جێیە
هەڵەتگایە و کوێرەڕێیە

کێ بەکێیە و کێ بەکێیە
هەناسە سەرد
سەرتاپا گەرد
خەستەو پەرێشانی نەبەرد
ماندوو و مردوو، لاواز، ڕەنگ زەرد
بێ سەرئەنجام
ڕەنجی بێوەر، خەستەی ناکام
خوێناوڵێن و سەرتاپا زام
سەرت لەوە سڕنەمێنێ
هەنسکی سارد نەتخنکێنێ
مەڵێ بێ سوود، بۆچی، بۆ کێ؟
ئەوی کە زاتی چەپەڵ بێ
ئەبێ بارەکەی گێچەڵ بێ
کەوە ماری ناوجەنگەڵ بێ
خەوی گەستنت ئەبینێ
مەکرت بۆ دائەپژگێنێ
حەزی لێیە پێتۆ بدا
بەشکەم زووتر لە بەینت با
چاوەڕێی چیتە لەو تیپە؟
دۆزەخی، چی دی نازانێ
بیبەوێ چا بێ ناتوانێ
حەزیش کا لێی ناوەشێتۆ
نیمە سۆز، یەک سووسەی بەسە
تا هەڵگرسێتۆو، سوور بێتۆ
بۆ سووتانت بگەشێتۆ

هەرچی بەدەوریا بێ خێرا
گرێی داو نابوود بێ و بڕوا
بیدەرە بەر بیرو ئاوەز
چاک بیپێوە گەز و نیوگەز
کۆتایە هەر بیرو ڕایێ
لەگەڵ مەنتیقدا پێکنایێ

***

چی بکا کە لێی ناوەشێتۆ
چاک بێ و بی جێ نەدا پێتۆ
خدێی خۆی چون لە بیر چێتۆ
چاوەڕێی چاکبوونی مەکە
دەغەڵ لاواندن بێ کەڵکە
مارت دی سەری پانۆ کە
هەوڵی لینی بوونی مەدە
چونکە پێم وتی زۆر مەحاڵە
گەوهەر بگرێ گاڵە تاڵە
چاکی بیمارێ چاکۆ کە
ڕێگای ڕێبوارێ پاکۆ کە
چاری بکرێ و یەخەت نەگرێ
ساختەچی گۆلاویان دەوێ
لە گۆما خوێناویان دەوێ
ئەگەر تاوێ پەکیان کەوێ
کڕ هەڵبێن و هیچیان نەوێ
ئامانەتە و هەلیان ئەوێ
ماتە تاکو دەستی کەوێ

وا هەو کاتۆ بۆ گورز و قاو
دیسان بەرەو گۆمی خوێناو
بە تاو چۆن چوو دێتۆ بە تاو

***

بەشکەم بڕواتۆ ناو گۆلاو
خۆی هەلکێشێتۆ لە خوێناو
خوێنی ڕژاوی گەنج و لاو
تا بەڵکو ماندوویی دەرچێ
لە تەعزیەی پێشووی دەرێ
خوێنمژی وا لە زاتیدا
بۆ یەک قەترەی شێت و شەیدا
لە خوێن خواردن قەت تێر نابێ
هاوەڵی ئەبێ وریا بێ

پەنگیاو

ناڵەو هاواری شەوەزەنگ
شەوگار زرنگابێتۆ درەنگ
ڕەنجووری داماوی دڵتەنگ
لە پانای هات و نەهاتۆ
لە جەرگەی هەراو مەزاتۆ
دێتە گوێی زەراڵ، ناهانا، ناهاڵ
دەنگێ، دەنگی کێ پەککەوتوو
داماوێکی لەنگ و ماندوو ناڵەناڵ
خەستە و درەنگ و شەوەزەنگ
تێدەکۆشێ، سەرسەختانە
بەڵکو دەرچێ لە تەنگانە
هاواریشی بە کەس ناگا
دادو قاڵی کارێ ناکا
زیانێ لە دۆستێ نادا
هانا بۆ نامەردیش نابا

***

ڕقی دەروونی شەڕفرۆش
لەپڕ هەڵدەستێ دێتە جۆش
هەوڵ و بزڕکاوو پەرۆش
سەرلێشێواوی بێبڕەس
بیماری بێحەیا و تەرەس
ڕادەداتێ پەستی ناکەس
دەڵێ: نابێ پەنگاوی سەنگ

دەرچێ لە چنگاڵی پڵەنگ
ڕەوایە تا ئاخر نەفەس
سزا بچێژێ تاکو هەس
پێویستە پارە پارە بێ
بڕوات، لەبیرچێ، بۆ هەبێ
بیروبڕوای پەست ئاوایە
بە ڕاستی کایەیە، کایە
چەتوون خۆی میرو مەڵڵایە

***

کەمتاری بەدخووی کۆنەساڵ
ئەبێ تاو بگرێ ناڵەناڵ
هانا بەرێ نزیک و دوور
تکا کا تاکو زەردو سوور
ماوە نەدەن بەو پەنگاوە
کە ڕێی هاتووچۆی بڕیاوە
ڕزگار ببێ لەو زووخاوە
مۆڵەت نەدرێ کە خۆی دەرکا
تەنگانەکەی چارەسەر کا
گەنجێ بنێتە سەر گەنجی
تەرەس بێوەر کا لە ڕەنجی
هەوری ڕەشی ژەنگاوی تار
جەهل و نەزانیی نابەکار
نەڕەویاوە بە تانە و عار
بەرچاوانی دەغەڵ تارە
حەق بەدی ناکا پەتیارە

وا تێناگا کە بیمارە
باری نالەباری لارە، نەزانی شێتی بێچارە

***

نایزانی ئێستا ، کاتێکە
بە خەرج ناچێ تێکەولێکە
خەڵک ئێستا پێبەندی نەزمە
دێمۆرە بووەتۆ ئەو بەزمە
ناتوانێ ژەندەرمەو گەزمە
بە زۆری سەرنێزە و چەکمە
کورد دانێ بە تورکی وەحشی
سیاسەت گێڕێکێ ناشی
یا بلێ جیننیی کەژانە
یا مێدی و فارسی ئێرانە
ئەوانە ئاوەز بەتاڵن
وا لەخۆبانۆ ئەیاڵن
بێ ویجدانن، ئێسک تاڵن
هەرکەس ئەمرۆ بۆ خۆی کەسە
زۆر سەیرە بێژی ناکەسە
هەر گەلێ بۆ خۆی گەلێکە ، هەر کەسێ بۆ خۆی کەسێکە
هەر جۆرە تەیرێ، مەلێکە
هەڵۆ نابێ بە حوبارا، ئەم لە دەشتا ئەو لە غارا
لانەی (شاهین) کوا لە دارا، وردی شیرینە لە کارا
ئەوانە گشتیان باڵدارن
هیی چیا یا هیی ناودارن
دەبێ بژین و بسرەوون

هێلانەیان بێ و داکەون
هێلکە هەڵێنن، بخوێنن
نابێ ژینیان لێ شێوێنن
بێخود دەردیان بدێوێنن
ئەم گوڵگەشتی کردگارە
لانەی تەواوی گیاندارە
هیی زەنگین و هیی هەژارە
هەر کەس بەپێی بەش و بارە
لەم دونیایە بەرخوردارە
نابێ لێی بکرێ ئاوارە
بە مەیلی شێت و پەتیارە
ئەگەر تۆ جێی خەڵکیت بوێ
نەهێڵی بۆ خۆی بسرەوێ
کێ بێ ئەوەت لێ بژنەوێ
ژیبیانی ئەو خۆ تاڵ ئەکەی
رەنجێ، بێجێ و بەتاڵ ئەدەی
سەرسەری عەیبە سەهو ئەکەی
ئاسایشت لە دەست ئەدەی
سەرئەنجام هەر پەشیمانی
داکەوە! لای خۆت ئینسانی!

هەوەس

شەپۆڵی دەریای خرۆشان، گێژاوی هەوەس، تۆفان
تۆفانی شوومی ئارەزوو
بەرئەنگاری هێزی ئاوەز
بێپشوو، بێ برەس، وەکوو هەرەس
دەسدرێژ و بێ ئەمان
چیی دەوێ، تەرەس؟!
ئەیەوێ، تەوانا، ئارام و ڕام
لە ڕاستەی بڕوا بترازێ
سەرئەنجام
تاکو بەڵای بەسەر بێنێ؟
بەشکە بیکاتە هاوماڵی بەڵا
شمشێری ستەمی بداتە دەست و جا
حەمایلی چەتوونی لە ئەستۆی نێ
پەنجەی پۆڵای لە پەنجە هەڵپێکێ
تا وەکو مەقەس
چاکی چاکەی پێ بقرتێنێ
ڕیشەی بەزەیی لە مەزرای دەروونی دەرێنێ
سەر ئەنجام بیتەزێنێ
بیڕووخێنێ
لەسەر بارووی کەرامەت دایبەزێنێ
دایگرێ، بیخنکێنێ، بیبەزێنێ
ئامیانی نامەردیی تێدا هەڵجوێنێ
(حظ اللعین)ی بلاوێنێ

تا کەس بکاتە ناکەس و ناکەس بە کەس
هەرەسی ئارەزوو بخاتە ڕێ
دەسەوناو لافاو بە تاو
تاش و تلی هەوراز و پلوپووشی نشێو
دەسەوناو هەڵتلێنێ
بە قوڕاوی دەربەندی ناهەمواریییەوە
هەمووی پێکەوە بڕفێنێ و بێنێ
تا چی و بۆ چی؟
ماڵی هەژار و ناتەوان بشێوێنێ
تەرمی زانین لە گۆڕی تەنگوتار نێ؟
تا فریشتەی ڕزگاریی بفەوتێنێ
ئەوی کە نەمەشیا بقەومێ، بقەومێنێ
بەشکەم کۆشکی مەینەت ئاوەدان
دۆزەخی هەناسەساردان فراوان
دووکانی ستەم پیشەکان
جەنجاڵ و قاڵ بێ
پڕ موشتەری، کڕیاری مەتا
تا بەڵای گران، بدا بە هەرزان
چاوی سوور کا نەزان
بە کەیفی خۆی بیڕانێ
کەس پێی نەڵێ نازانێ
دونیا وێران و خەڵکی هەراسان
***
جا غوولی نەزانی هەڵپەڕێتە کۆڵی ئاوەز
لێی ببڕی بوارو ڕەوەز

تا ببەزێ نەبەز
ئەوەتا سەرئەنجامی هەڵەچوون
پەیڕەوی هەوەس بوون
بە خۆ خەڕە بوون
ئەوەتا لە ڕووی ئارەزوو دەوین
بێ تەگبیر لە باری گران نەوین
ئەوەتا سەرەتای بەزینی ژین
لە هەواری مەینەتا تەزین
لە شوێنی سەخڵەتا
لە کاروانی تەمەنی پڕهەڵەتا
بێ جێ بارخستن و بەزین
***
هەر شەپۆل و هەر کشانەوە
هەر هاژەو هەر جووانەوە
سەرئەنجام و ئاکامی ئەوێ
ئاکام، ئاکام
ئەی زلە، ئەی زلەی ئاوەز چکۆلە!
چیت وەدەس کەوت؟
خۆت دایە بەر ئەو شەپۆڵە، حۆلە!
بەر ئاوردت کردبوو
ئەتزانی کام کاوو کەمەر
بەرئەنگاری شەپۆلی ناهەموار دەوەستێ
لەکوێ پراش پراش دەبێ و دوایی دێ
هێز و تەکانی لێ ئەبڕێ؟
ئەو شەپۆلی دەریای هەوەسە

ناپایەدارە ئاخری چیی بەسەردێ
چیی لێ دێ، دەبێ تەواو بێ مەگەر نە
بەرەو کام کاو بەتاو ئەبێ بچێ
لە کام وەزەننەوە داپەڕێ
تا پراش پراش دەبێ
تیا دەچێ دەمرێ، دەمرێ

سەبر کە

سەبر کەن تا شەوگاری تار بزرنگێتەوە
بەردەتل بووەستێتەوە
تاوێر بەرنەبێتەوە
شۆڕاوە، بنیشێتەوە
لەحیمی نوقرەسانی زوقمی کوێستان
بیبەستێتەوە
بووکی شەفەق بە تریفەی ئەستێرە بشنێتەوە
زەنگیانەی گەردەنبەندی
بۆ سەرکەشان و ماوەشان
شیک و جوان بە کەیفی خۆی
بچنێتەوە
تەزبێحی مرواریی ملوێنکی بابانوئێلی بۆ خدری زیندوو
ورد ورد بهۆنێتەوە

***

سەبر کەن تا دێوی تاریکی بەتاو
لە ناوی تریفەی مانگەشەو تاراو
بچێتەوە پشت کێوی پەڕاو
خۆی بشارێتەوە
کونەمشکی لێ ببێتە عومارەت
دەم لەسەر پشت لە ترسی تاوی هەتاو
بگوێزێتەوە و گوڕی گومکا و بۆی دەرچێ

***

سەبر کەن تا بە هەناسەی دەروونی کێو
نەوباوەی ژێری گەردەی خاک

گەرمی ببێتەوەو لە خەو هەستێ
بە نازەوە و بێباک، چووزە بترەکێنێ
سەردەربێنێ، عیشوە بنوێنێ
ئەمجا ئارایشگەری بەهاری
بە حەوت قەڵەم ئارایشی تەتاری
دەسداتە ئارایشی دیمەنی نیگاری
ملوێنکی بووکی کردگاری
لە دانەی ئەشک و ئەسرینی ئاوداری
بهۆنێتەوە قەتار قەتارو ڕەنگاوڕەنگ
بیڕازێنێتەوە

***

سەبر کەن تا قافڵە سالاری سەر دیاری بەهار
لە مەڵبەندی زستان بێتەوە
خواجە بازرگان بگاتە پێشەوە
بارخانەی شەقایق و نەستەرەن
شیرهەراڵ و سۆسەن و سیسەن
خەرمەن خەرمەن
مەتای تەرچکی لاشەتاوو، بەروەزەن
لە کاروانسەرای ئەوین و خۆشەویستیی داخا
سەرلەنوێ بۆنی سوورهەراڵەو وەرکەمەر
لە گوزەردا بدا لە دەماخ
جا بە دەماخی چاخ

***

بڵێن و ببینن
سەبر کەن تا کاتی خۆی

تا ئەو کاتەی کە شەنگووڵ دەبم
ئەوسا بمدوێنن و لێم بپرسن
تا بێپەردە پێتان بڵێم جوانی
لە کوێ چاوەڕێ کەن
گوڵی ڕەنگینی ژین
لالەیی سووری زەریفی ئاورین
لەکوێ جێبەجێ کەن
شاقەلی ئەرژەنگی نەهات
چۆن ببڕن و نەنگی بۆ هەمیشە بسڕن
جا لێتان ڕوون دەکەمەوە
بۆتان لێکئەدەمەوە
چی بە هەرزان بدەن
وە چی بە گرانیش بکڕن؟ ئازادی، ئازادی
چی بەخۆڕاییش مەسێنن و نەتانەوێ کوێلەیی، کوێلەیی
کاروانی ژین بەرودوایە، هەروا بووە و وایە
بەڕێوەیە، ناوەستێ دێت و دەڕوا
بتەوێ یا نا
ئەمڕۆ من و سۆزی تۆ
مەڵێ چون، بۆ بۆ
هەر چۆنێ بووە هەر ئەڕوا، بڕوات هەبێ بڕوا
هەر ئەڕوا، هەر ئەڕوا
جاویدان نیت، ئەمانەتی
پێت ئەڵێم ڕووت و پەتی
ئەوی گرنگە بتبێ، ئازادییە، ئازادی، ئازادی
پیاوانە بژی ئەگەر ئەژیی

به مەینەتە کەی ئەژیی
تەنیا مەژی!
لە منت کەوتبێ، ئەژیی بە ئازادی بژی
ئەگەرنا نەتەوێ، نەتەوێ بژی

بۆسنا و هەرسەک

ئادەمیزاد! ئاوەز بچووک!
ئیددیعا گەورە! کەللە پووک!
تا کەی هەر وا هەڵەو مەنگی
تا کەی شەنگوڵی، دڵ سەنگی؟!
هەڵدەسووڕێی، وێنەی بەنگی
بێ بەزەیی و نەزەر تەنگی
هێمان بێ بڕوا، هیچوپووچ
هەر تامەزرۆی تاوان و سووچ
هێمان نەهاتوویتە سەرخۆ
هێمان وێرانین من و تۆ
زۆرمان ماوە بینە ئینسان
بەڕاستی نادانین، نادان
لەبەرچی؟ بۆ!؟
هێمان بەنیادەمی بێهۆش
زۆرن هەرزەو عەلەکی خۆش
بەڵام بیمار، لاکین نەخۆش

***

چەن پەیامبەر بەداختەوە
هات و ڕۆیی و سەری ناوە
ئەو گشتە فەیلەسووفانە
ئەو هەموو پەندنوبسانە
بۆ کارێکی نەکردە تۆ
ڕەنجت بێوەر بێ، ڕەنجەڕۆ

پێم ناڵێی، زاڵم! بۆ چیت تۆ؟!
لە بەر پێی کاروانی ڕێتا
بە چوار دەوری دەس و پێتا
چەن چراو شۆڵە هەڵکرا
چەن فانۆسی ڕوون داگیرسا؟
چەن ڕەنجی فەرهادی درا؟
بەشکەم تەمەننای سەرکێشت
شەڕی خۆی نەخاتە پێشت
بەرەو چۆڵی هەڵەت نەتبا
تیاتا نەبا و پەکت نەخا
چییان پێت نەوت شوعەرا؟
کام ڕێیان نەگرت عورەفا؟
بەرت بۆ هیچ کەس نەگیرا
پەڕەی پەڕاوی یەزدانی
سروودی جوانی ئاسمانی
ڕێنومایانی سوبحانی
چییان هێشتۆ ڕانمایان
شێرەمەردانی بائیمان
سەرکێش، داچڵەکێ ئەی ئینسان؟!
سەرئەنجامی هەمووی هەموو
پێم بڵێ وا بیستت چ بوو؟
بە چی دەرچوو، بە فیرۆ چوو؟

***

دەسدرێژی بۆ سەر عەرەب
ئازادە بۆ تۆ ئەی جەڵەب

ڕەشکوژیان بە تیری چەرموو
کوشتنی ئیسلام و هیندوو
مەکە تا کەی بەس بێ جادوو
شاکاری (هەرسەک) و (بۆسنا)
کوشتنی پیری تا بوڕنا
بڕینی بێنەوا و ساوا
ڕفاندنی ئافرەتان بە زۆر
کوشتن، بڕین، زامی ناسۆر
سزای بێڕادە و جۆراوجۆر
نامووس بردن کچی عەزرا
دژی موسوڵمانی دونیا
ئەوەتا دەعیەی ئەورووپا؟
دەبێ نامووسی خۆی ببا
سەری خوشکانی خۆ داخا
هی (هەرسەکی) لە ئەورووپا
هەر بۆ ئەوە موسوڵمانە
ئەوە ئایین یا ویجدانە؟
ئەوە ڕەوشتی ئینسانە؟!
کام دین ئیجازەی دای، (مەسیح)؟
دا پێم بڵێ ڕووت و فەسیح
یا مەریەمی پاکی عەزرا
ئەو فەتوایەی بۆ ئێوە دا
یا تەمەددون چەرخی فەزا
ئەو ئیجازەی بە ئێوە دا
خەڵکی ئەبەن بۆ کام مەکتەب؟

بۆ کام دین، کام فەرهەنگ، کام ئەدەب
ئەوندە پاک و بێ عەیبە

***

ئەوەتا تۆو، ئەوا مێژوو
ڕاستی بڵێم حەیاتان چوو
کەی هێند ستەم ئازاد بوو زوو؟
ڕووت پێت ئەڵێم شەرمەزاری
ستەمگەری، ناهەمواری
(هەرسەکی)، ئامۆزای خۆتە
(بۆسنایی) هەر خودی خۆتە
ڕووت سپی ئەو چەرموو، ڕوویە
سپی پێستە و تەڵا موویە
نە تەمەددوون، نە دین، ئایین
نە فەلسەفە و عیلم و زانین
بۆی نەکریا چاری تۆ کا
خووی خوێنخواریت لە سەر دەرکا
ئەوی ئەیڵێی بە دەم کوانێ!؟
ئەوی نووسیت خەڵک بیزانێ
خۆت بۆ نەتکرد، کوانێ، کوانێ؟!
گشت ئەوانە ئیدیعایە
خۆهەڵکێشانە، بیجایە
هێمان، بەنیادەم، خوێنخواری!
هێمان، بە ئەروا غەدداری
ڕازی دەروون دائەشاری
خۆت لە خدێی خۆت بێزاری

مەعلوومە چاری خۆت ناکەی
پەنا بۆ نەیرەنگ، بۆ فێڵ ئەبەی
چاری نایێ بۆت، هەژاری
دەروونت جۆش ئەخوا، ژاری
لەمەڕ نەفست گرفتاری
بێجێیە دەعوای هوشیاری
بەرچاو تەنگی، دیدە تاری، نەخۆشی، زاری، بیماری
ستەم پیشەیت و خوێنخواری
هەرتا زووە فریا کەوە
چارێکی خۆت کە و بسرەوە
واز لە ئیدیعای زل بێنە
لەسەر بەڕەی خۆت داکەوە

له دوای نیوەشەو

شەوەزەنگێ دەمەوبەیان
خەوم شێوا، ئارامم چوو
بێ وەقرە، بێ پشوو، ماندووی ماندوو
خەستە و کەنەفت و ناتەوان
بێزار لە چەرخانی زەمان
دەورم کردۆ تۆماری زوو
سەر هەتا پای ئەوی چووبوو
غەیری حەسرەت چیی دی نەبوو
ئێستاکەشم غەم و وەرهەم
یەک لە شوێن یەک، ماتەم، ماتەم
باری مەینەت، مەکۆگای خەم
زامی ناسۆری بێ مەرهەم

***

هەستام و فانۆسم هەڵکرد
بێ پەروا، کاتێ دەستم برد
پێنووسی دەم تەڕم هاورد
ناوێکی یەزدانم لێ برد
جا تۆفانی ئەم دەروونەم
ئەو هاوار و چەنوچوونەم
کە بۆتە بایسی خەوم
ڕێم نادا کەمێ بسرەوم
شیوەنگای کۆن، جەمگای نەوم
تا ڕادەیێ بە پێنووسم
لەسەر کاغەزێ بنووسم

بەڵام ئەموبست ئاورین بێ
مەحکەم و قورس و مەتین بێ
پیشانگەم مەینەتی ژین بێ

***

وا بەم چەشنە دەسم پێ کرد
بە یادگار، بۆ ڕۆڵەی کورد
ئەگەرچی تابلۆی حاڵەتە
(وصف الحال)ی هەر میللەتە
شەرحی جەفای خەجاڵەتە
بەڵام ئاوێنەیە، جامە
نوێنگای هەر زووخ و زامە
جامێ ستەمگەر ئەنوێنێ
حاڵی مەزڵووم ئەفامێنێ
کە خەڵک لە ڕاز تێگەیێنێ
جۆیاسەری لێ دەربێنێ
ئەیخاتە ڕوو لە پێش چاوت
ژینی پڕ ژان و سووتاوت
لێت دەخوازی کە ڕاچەنی
پێت ئەڵێ گیرۆدەی پەنی
دە وریا بە، ئەگەر ڕەنی!
لە کام هۆزی لە کام گەلی
خەڵکی کام دۆڵ و کام پەلی
هەرچی کە هەی، بەنیادەمی
وەک من گیرۆدەی ستەمی، شکم نیبیە یاری خەمی
ئەنباری ژان و وەرهەمی

***

گوێ بگرە ئێستا سکاڵام
مانیاوی سەر هە تا پا زام
دەردی ئێستام و کۆنەزام
ئەنبارە گشتی وا لە لام
ئەوە هیچ، چوو، ئێستا تەگبیر
ناڵەی تۆپ و قلەی شەستیر
مەترەلۆزی زلەی بێ پییر
گرمەی بۆمباو ئاگرباران
زیرەی سارووخی بێ ئەمان
بۆ ناو کورکەی ژن و خێزان
هاڕەی تەیارەو مووشەکی
یەک لەدوای یەک سێجرتەکی
هێلیێکۆپتەر، مووشەک ئەنداز
تەپودووی کیمیاوی، هیی گاز
زیرەی برنەو
گوللەی وەرشەو
شمقارسان، بازووکا بەدەو
بۆ ناو کورکەی ساوای کوردان
بەزەییی چی؟ کوانێ ئیمان؟ لە کوێ ویجدانە، بێ ویجدان
تالاّن کردن، ماڵ ڕماندن
وێرانگەری و سەر شێواندن
بێ پەروا هەمووی سووتاندن
ئەویش هیی کێ؟ هیی کورد هیی موسوڵمان
لەخواترس و خاوەن ئیمان
پەیڕەوی ئەحکامی قورئان
کێ؟! ئەوەی شەنگی سەندیتۆ

خۆێ دا بە قیسپا لەسەر تۆ
دەک داوەشێی برۆ... برۆ...
شەرمی پێ دەوێ، نیتە تۆ
ئایینێ باشە، لێی مەحروومی
بەڕاستی گیانداری شوومی
تامەزرۆی هەندێ کەلاوەی
بەسەریا شین و زاری کەی

***

گەلی کورد پشتیوانت بوو
هاودین و هاوئیمانت بوو
هاوسەنگەرو پەیمانت بوو
لە ماڵ خۆیا میوانت بوو
هێندە کەم خۆی دا بە چاوۆ
هەر هەڵەت کرد پاسای داوۆ
واتئەزانی هیچوپووچە
بەدنمەکی عەیب و سووچە
حەقی بخوێ، میوانی بی
مێردەزمەی سەرشانی بی
مۆتەی ناوی خێزانی بی
ماڵ و داراییی بە فیڕۆ
لەخۆڕاییی بدا بە تۆ
ڕاستی، میوانێکی پڕ ڕووی
یارێکی بە دڵ و بەدخووی
هەڵیلووشی شیرەی گیانی؟!
ئەوە لای خۆت تۆ میوانی؟!

***

نەوتی کەرکووک و خانەقین
میوەی هەورامان و بادین
مەعادینی زۆرو بێ پەی
دەربیبێنی و گشتی ببەی
تووتنی دەشتی شارەزوور
پەمووی بێ وێنەی باوەنوور
بێتە بەردەستت بێمزوور
قەندەهاریی دەشتی گەرمێن
لە حەمرینۆ هەتا بەڕوێن
لە کەرکووک تاکو میراجی
برنجی مالوان و ساوجی
چەڵتووک دەلێن و گوێی سیروان
نیعمەتی کوێیە، بێ ویجدان!
نمەک گیر بی چەن بێ جێیە!
بلێیی وەڵات موڵکی منە
کورد هەر هیچەو بەچکەی جنە
کوردستان بێ خانەخوێیە
ئەوی وا ئەیلێ بێ جێیە
گوێی مەدەنێ کوێلەی منە
چون هەژار حەقی مردنە
بیکوژن، نەمانی باشە
مانەوەی موشکیل تەراشە
دونیای بێوەفای چەواشە
هەر ئەو کاسە و هەر ئەو ئاشە
ئەمە تابلۆی ڕۆژگارە

ژیانی گەلی هەژارە
ستەمگەر، لەکوێ بوایە
چوار زەربی دوتا دوتایە
هێمان بەشەر وەحشی و شوومە
هێمان ویرانەخوازە، بوومە
سەیری سەراسەر دونیا کە
هەر هەژاری سینە چاکە
ستەمگەر ئاغایە و تێرە
موعتاد بە خوێنخواری فێرە
کوا ئەو ویجدانە لێی ئەدون
برام! گشتی فڕو فێڵە
هێمان ئینسان بەرچاو لێڵە
نە فەلسەفە و دین و ئایین
نە ڕانمای ژیری پێشین
نە حیکمەت و پەندی مەتین
نەیتوانی چاری بەشەر کا
ڕوونی کاتۆ تا ڕێ دەرگا
هێمان وێڵی تاریکسانە
بەرچاوی تەنگە و نەزانە
خووی خۆخۆریی تیا پەنهانە
بە لای خۆیشیەوە ئینسانە

وشک هەڵمەیێ

وشک هەڵمەیێ لە ترسی کەس، مەبرە لە ژێردەستان برەس
مادام زیندووی سەرجوێن بە
بەرەنگاری خۆ نوێن بە
مەترسێ لەو قرم و قاڵە
هیچێ نییە غەیری گاڵە
ئەوی وا ئەیلێ بەتاڵە
بەسەر مەزڵووماندا زاڵە
ناوچاوت لێ هاوردە یەک
بڕوانە بۆی، پەکیەتی، پەک
دەم هار، هەردەم هاریی لێ دێ
مەردانەگی لێ ناخێزێ
هۆشیاری ئەندامی مەن بە!
کاتێ کە ماتی دا لە خۆی
سەری داخست و خێرا، ڕۆی
با هیچ نەڵێ، لێی بترسە
بێ مەلامەت ناڕوا، خرسە
هیچی لێ نایێ کەللەشەق
بێجگە لە قێڕە و قسەی ڕەق
بەڵام مۆنی خرسی بێ دەنگ
کۆلێکردنی ڕەوایە، داگرسێ یەکجار بەلایە
بێشک سەودای لەسەردایە
ئەیەوێ بەجێیی بگا
هەر جۆر بووە کارێ بکا

بۆیە بەوجۆرە بێدەنگە
سەنگین ئەڵێی سیاسەنگە
بابە ڕواڵەت ئارامە
بێگومان دەروونی زامە
ناکامە و چاوەڕێی کامە
بڕوا بۆ گۆمی ئاوی مەنگ
چەن ئارام و مات و بێدەنگ
کێ ئەزانێ کە چەن قووڵە
ئاوێ ئاوی و دەوری تووڵە
بەڵام چۆمی خوڕ دیبارە
بەردە و خاکە و بەرەوخوارە
قەڵوەز لەسەر یەک قەتارە
ئەکشێ ئەڵێی ئەژدەهایە
دەزانی چیی لە سەردایە
ئەم دونیا گشتی هەر وایە
بەڕاستی کایەیە، کایە
کەی دوایی دێ ئەم هەڵڵایە؟!
بێ مایە، بێ مایە، بێ مایە، دەربەس مەبە بەکەڵک نایە
هیچێ تا سەر دەوام ناکا
ئامان! پشتی پێ مەبەستن
پێچەوانەشی مەوەستن
نەهات دەردێکی گرانە
خۆت بە تەوانا مەزانە
دەستەڵاتت ڕادەی هەیە
لە ڕادە دەرچوون، هەر وەیە

نە هێندە شیرین بە بتخۆن
نە نەرمێ بە بەوەک مۆم و ڕۆن
نە تالێ بە تفت کەنۆ
وشک هەڵمەیێ لەپێستتدا
قایم بە لەهەڵوێستتدا
نابەڵەد خۆت مەکوتە ناو کار
تا خەڵکی لێت نەبن بێزار

بەشی خۆم بۆ خۆم، لەگەڵیشتا ئەخۆم

ئەو هەوایە گەلێ سەیرە کە بێگانە ئەڵێ: ئەبێ تێکەڵ ئەوی ماڵی تۆبە، لەگەڵ ماڵی منا ئەمجا بیهێنە هەر چێکت پێیە، لەگەڵ چیی منە هەردووکی سەرجەم ئاوێتە... چیت هەیە، بێ تۆ، کە من هەم تۆ چییە پێی ناوێ ئەمجا من و تۆ، بەسە تۆ تۆی چی کە من هەم بێ جێیە من و تۆ بەسە تۆ تۆ چییە، من من چییە هەر بێ مەعنایە من و تۆ بەسە، تۆ تۆی چی کە من بم وریا بە نەڵێی بۆ وایە و دیارە کە منیش هەم لەویا کە منم من بەسە پێی ناوێ منیش هەم هەم وریا بە ئەوی بکرێ، بە بێ ئیزن و ئیجازەم مەمنووعە خەتایە، نەئەبوو بکرێ بە بێ من سەردارم، ئەمیرم، دەبێ پێت وابێ منم من مەمنووعە بەتەنیا لەپی لێ دەی ئەوی هەتبێ پێویستە بەشی من، لەوەشا هەر کەڵە بەش بێ هیی خۆمە ئەوی بمبێ بەتەنیا لەپی لێ دەم هیی تۆش بەشی منی تیا، کە بەجێیە کوڕە ها خۆ بەشی تۆ، من و تۆ، پێکەوە بڕیارە کە بخورێ بەشی من چ زەمانێ بمەوێ، خۆم ئەبێ بیخۆم ئەمە یاسای (قەومییە) نەشکێ بە ئاسان بورجێکە بوڵەندو بارووی کۆن، مەحکەمە، مەحکەم

نەورۆز

ئەم بەستەیەم لەسەر داخوازیی موهەندیس کاک (هادی جەلالی) هۆندەوە، ناردم بۆی بۆ شاری (واشنتۆن) لە ئەمریکا تاوەکو بیخوێنێ، ئیتر نازانم خوێندوویەتی یانا.

نەورۆزە، نەورۆزە، سبەینێ نەورۆزە
گەلی کورد پیرۆزە، جێژنەکەی هەر سۆزە
لاوی مە دڵسۆزە، ئازادەیی هۆزە
هەر ڕۆژی نەورۆزە، جێژنی لێ پیرۆزە

***

گەنج و لاو وریایە، سەربەستەو ئازایە
نەورۆزی غەوغایە، سەودای دڵ ئەفرۆزە
ڕۆژێکی پیرۆزە، بۆ هەر کە دڵسۆزە
نەورۆزی نەورۆزە، جێژنەکەی پیرۆزە

***

کوێستانی سەربەرزە،دەشتی هەزار تەرزە
گیانبازی بۆی فەرزە، نیشتمانی هۆزە
نەورۆزە، نەورۆزە، کچ زلفی ئالۆزە
شادیی کوڕی قۆزە، دوژمنی ئالۆزە

***

زەڕڕین و نەخشینە، ئافرەتی ڕەنگینە
خوێن گەرمە، شیرینە، دڵسۆزە، دڵسۆزە
ڕەشبەڵەک گیراوە، سەمای گەنج و لاوە
زاخاوی دوو چاوە، ئاهەنگی پر سۆزە

***

نەورۆزە، نەورۆزی، داکی کوڕی هۆزە
شۆڕشگێڕە و شێرە، چالاکە، زۆر قۆزە
دڵ براو سەرمەستە، هەژار چیی بەدەستە
سەرخۆش و سەرمەستی، شادیی گەل و هۆزە

***

خوایە! وەتەن جوانە، یەک پارچە ڕێزوانە
ئەژێ، جاویدانە، گشت ڕۆژی نەورۆزە
نەورۆزە،، نەورۆزە سبەینێ نەورۆزە
گەلی کورد پیرۆزە، جێژنەکەی هەر سۆزە

دونیای بێ بەقا

ئەم بەستەیەشم دیسانەوە بۆ کاک هادی جەلالی هۆندەوە کە لە شاری واشنتۆنی ئەمریکاوە لێی داواکردم، هۆندمەوە و بۆم نارد. ئاهەنگەکە لە ئەسڵدا هیی کرمانجە، منیش سەربەستەکەیم وەک خۆی هێشتەوە.

ئەهای، ئەهای[1] لە دونیایێ
چ دونیایێ بێ وەفایێ!
ژینێ کە چوو ئیدی نایێ
چ چاوباشقەڵ، چ ڕەعنایێ
چ مەککارێ، چ غەوغایێ
چ پیلانگێڕ، چ بێ ڕایێ

***

سەرێ پڕ بێ لە سەودایێ
تا لەت نەبێ بە مەودایێ
شەیدایە، تەسکینی نایێ
بریندار چۆن دەنگی نایێ
جگەر دەبڕێ نەوای نایێ
تین و بینی بێ پەروایێ

***

بەڵێ دونیای بێ بەقایێ
گڕ ئەخاتۆو خۆی پێ نایێ
ئەهای، ئەهای، لە دونیایێ
عاشق ئەکوژێ بە مەودایێ
بە تیغی تیژ و بوڕڕایێ
ئەڵێ بۆ چاک ناڵەی نایێ

***

ئای بۆ سەرێ، پڕ سەودایێ
ئای بۆ دەروونێ، ئاگایێ
جارِ بدا جەوری دونیایێ
عاشق کوژی دوایی نایێ
کاش سادەی بۆ نەخڵەتایێ
تا ئارامم بگرتایێ

***

دی هەژاری نەپیکایێ
ئەهای، ئەهای لە دونیایێ
خوێن ڕشتنی دوایی نایێ
ئای (ریسوایە) چ ریسوایێ
بازیگەرە و چاری نایێ
بکەن ئادەم و حەووایێ

١- ئەهای: های.

دەنگ دێ لە شیلانەکەی

چاوت ڕەشە بە خومارەوە
مەمکت سێوە بە دارەوە
هاتۆتەبەر لە پارەوە
خودا داویە، مەیشارەوە

***

جوانە، با زاخاوی چاو بێ
پەرژینی هەر زلّفی خاو بێ
ئەگریجە سایەی، هەتاو بێ
تۆپی گولّت نەشەمزاو بێ

***

لەناو لەعلا مرواری بێ
بزەت کوانێ؟ با دیاری بێ
نەشئەبەخشی دلّداری بێ
دەرمانی دەردی کاری بێ

***

بۆ دلّنەوایی ڕێ کەوە
ڕەوتت دەلّێی ڕەوتی کەوە
عاشق! وەرە و دووی مەکەوە
لە سای سەودایا مەسرەوە

***

عاشق ئەبێ جانانە بێ
سەوداسەرو دێوانە بێ

ڕیسوایێ پڕ پەیمانە بێ
خاکی دەری مەیخانە بێ

***

عاشق لەکوێ بوو وا نەبێ؟
دەردی سەری گۆیا نەبێ
ناکام ئەوەی ڕیسوا نەبێ
کێ شێتە ئەر شەیدا نەبێ؟

هەڵۆی شاهۆ

بڕوا بۆ باڵای بەرزی   ئەتوارو تەورو تەرزی
پێ کەوتنی بێ مەرزی   چۆن لە سامی نەلەرزی

***

تاساوم لە تا سەیا   داماوم لە ڕاسەیا
بوێ فریشتان دەبیسرێ   لە هینای هەناسەیا

***

ئای لە چاوی خوماری   ئای لە دەس لەنجەولاری!
ئای لە نازی نازداری   ئای لە پەلکەی ڕەشماری

***

ئای لە ئاشتی و تۆرانی   چیی پێ بلێیی نازانی
وەی لە سۆزی زامانی   تیرئەندازی و پەیکانی

***

کە چوو بەرەو باوانی   ئەمخاتە سەرگەردانی
سەختە دەردی هیجرانی   وا لەوێ ماڵوێرانی

***

ڕاستە عەهدو پەیمانی   ناشکێ وا بەئاسانی
دەک لەبەر نازی مرم   کیژە کوردی گۆرانی

***

تەواری سەر بەرزانە   شابازی سەر شاخانە
شاهێنی هەورامانە   هەڵۆی شاهۆ و تەڕلانە

دە چی بکەم

بۆ مەقامی ناوەڕاستی بەستە وێژراوە

دە چی بکەم وا لە بارمتەی ئەوینا چوو دڵی شەیدام
لە گێتیدا نەبوو وێنەی دڵی دێوانەیی ڕیسوام
دڵێک و لانەیی پۆلێ ئەوینی بێ سەر و سامان
دڵێ کوا ئەر نەگەوزابێ لە خوێنا بێ بەر و ئەنجام

***

هەر ئەو سۆزەیەو لە چوار خشتەکییەکی ترا وتوومە

دڵێکم بو لە سەد لاوە لە بارمتەی ئەوینا چوو
عەجایب تر لەوە چی بکەم؟ لە هەستێ ئاورینا چوو
دڵێک و لانەیی پۆلێ ئەوینی بێ سەر و سامان
لە تافی جوانییا ڕۆیی، بەڵام حەیفێ کە هەروا چوو

بەداخەوە نازانم کامیان لە ناوەڕاستی کام بەستەدا خوێنراوە.

نازەنین

فۆلکلۆر: سەید بزمارە لە ١٣٤١/٣/٢٨ی هـ ش خوێندی کە لە تاران سەید محەمەدی سەفایشیان پێ دەوت.

ئەچی بۆ کانی بەو لەنجەولارە
هەزارێ وەک من بۆت گرفتارە
ئەو کچە شەو میوانمانە
کوشتمی خاڵ دانە دانە
ئەو گوڵە دەزوورانمانە
تۆ لە من مەگرە بەهانە!

***

هەی داد هەی بێداد لەم گڕ، لەم تاوە
لەم گۆزە بە شان، ئاور بەڵاوە
ئەو کچە شەو میوانمانە
کوشتمی خاڵ دانە دانە
ئەو گوڵە دەزوورانمانە
تۆ لە من مەگرە بەهانە!

***

دەم قەن، ددان قەن، گشت گیانت قەنە
مەمکوژە وە ناز بە زەردەخەنە!
ئەو کچە شەو میوانمانە
کوشتمی خاڵ دانە دانە
ئەو گوڵە دەزوورانمانە
تۆ لە من مەگرە بەهانە!

***

ئەو باڵا بەرزە لەوێ وێساوە
بە عەتر و عەبیر زڵفی دەق داوە
ئەو کچە شەو میوانمانە
کوشتمی خاڵ دانە دانە
ئەو گوڵە دەزوورانمانە
تۆ لە من مەگرە بەهانە!

***

لە کێ تۆراوی، بکێشم نازت
ڕۆح کەم بە قوربان دوو چاوی بازت
ئەو کچە شەو میوانمانە
کوشتمی خاڵ دانە دانە
ئەو گوڵە دەزوورانمانە
تۆ لە من مەگرە بەهانە!

***

ئەگەر مەیلەکەت بدەم بە کەسێ
دەس وە بارەگای ئیمام نەڕەسێ
ئەو کچە شەو میوانمانە
کوشتمی خاڵ دانە دانە
ئەو گوڵە دەزوورانمانە
تۆ لە من مەگرە بەهانە!

***

کۆڵان بە کۆڵان

فۆلکلۆر، سەید بزمارە خوێندی

کۆڵان بە کۆڵان، جادە بە جادە
باریکێ خاڵ شین مەڕۆ، شەرم لێ لادە
گۆشەی شەدەکەت بەرەو خوار مەکە
دوو دڵ بە یەکجار گرفتار مەکە

***

کۆڵان بە کۆڵان، جادە بە جادە
باریکێ خاڵ شین مەڕۆ، شەرم لێ لادە
لە سەرڕا هاتی شەدەکەت مۆرە
یا یاری خۆمی یا زەینم کۆرە

***

کۆڵان بە کۆڵان، جادە بە جادە
باریکێ خاڵ شین مەڕۆ، شەرم لێ لادە
مەل وە قاژەقاژ، دۆس وە برجەوە
شەوگەردی خۆشە وە نارنجەوە

***

کۆڵان بە کۆڵان، جادە بە جادە
باریکێ خاڵ شین مەڕۆ، شەرم لێ لادە
چوار کەس لەم دونیا نەگەین وە موراد
لەیلا و مەجنوون، شیرین و فەرهاد

***

کۆڵان بە کۆڵان، جادە بە جادە
باریکێ خاڵ شین مەڕۆ، شەرم لێ لادە

قەد وە کەمەرەی کلیل زەڕەوە
ئەڵقەی زڵف وە بان گۆنای تەڕەوە

***

کۆڵان بە کۆڵان، جادە بە جادە
باریکێ خاڵ شین مەڕۆ، شەرم لێ لادە
قەد وە کەمەرەی پڕ قەرانەوە
لیمۆ بریکەی دێ لە کەتانەوە

***

کۆڵان بە کۆڵان، جادە بە جادە
باریکێ خاڵ شین، مەڕۆ، شەرم لێ لادە
ئێوە جەیرانگەل، ماواتان دەشتە
دیدەتان وە کلەی ئیلاهی ڕەشتە

***

کۆڵان بە کۆڵان جادە بە جادە
باریکێ خاڵ شین مەڕۆ، شەرم لێ لادە

پەیمانی ئاشنایی

نازانم خوێنراوە یان نا ؟

کاتێ یاری خوێن شیرین   دوێنێ خۆی دا بە چاوۆ
بە لەنجەو لارەو عیشوە   بە غەمزەو بە ئیماوۆ

***

زانیم هەڵات لە ئاسۆ   ئەستێرەی بەختیاریم
بوڵەند پەروازە بەختی   هومای ئیقباڵی کاریم

***

لەسەر کۆشکۆ پەری ڕوو   زەردەخەنەی دەهاتێ
کەئەیدی لە مانگی ڕووی   چاو ناتروکێنم ساتێ

***

بە ترس و لەرزو ئەدەب   بەسەر سەلامم لێ کرد
بە ئیستیغنا و ئیماوۆ   سەرێکی هاوردو برد

***

لیمۆی هەڵدا و گرتیەوە   زۆر بە بێ ئیعتینایی
گەیاندی زۆر گرانە   پەیمانی ئاشنایی

***

بۆ منت ناوێ

ئەم گۆرانییە زۆر کەس وتوویانە، بەتایبەت خوالێخۆشبوو (حەسەن زیرەک)یش وتوویەتی، داوای هۆنراوەیان بۆ ئەم بەستەیە لێ کردم، منیش ئەم بەستەیەم بەم چەشنە هۆندەوەو دام بە گۆرانی وێژانی بەشی کوردی

من هەر تۆم ببێ هیچی دیم ناوێ
لە دووریت ئازیز، ناسرەوم تاوێ
خۆشەویستیی تۆم لێ بوەتە داوێ
قەت لێت ناگەڕێم، قسەی پێ ناوێ
دەک نابینا بێ نەتبینێ چاوێ

***

کوانێ دیمەنێ وێنەی دیمەنت؟
کوا ئەڕوێ سەوزەی جوان وەک چیمەنت
بۆیە دڵ بۆتە جێ نشیمەنت
دەینی ئەوینی من بە گەردەنت
تەنیا تۆم ئەوێ، هیچی دیم ناوێ

***

عاشقی ئاوو خاک و هەواتم
بولبولی گۆیای بەزم و نەواتم
بەهەشتی جوانی ڕووی سەربساتم!
نیشتمانی جوان، قیبلەم، ئاواتم!
بێجگە لە سیمای تۆ هیچم ناوێ

***

یاری هاوخوێنی خۆمم خۆش ئەوێ
هەرکەس نایەوێ خوایە نەسرەوێ

هاونیشتمانم! ئەویە پێ ناوێ
بولبولی ئیرەم، گولّی خۆم ئەوێ
دڵ چ دڵێکە یاری خۆی نەوێ

***

ئەزانی جوانی، گەشی، شیرینی؟
نازکی، نەرمی، تەڕی، ڕەنگینی
بە فیزی کاتێ وا خۆت ئەنوێنێ
لە زۆرزانیتە کەمتر ئەمدوێنی
ئاشکرای ناکەی چۆن منت ناوێ؟

***

خۆشەویستیی من لەگەڵ جوانیی تۆ
تێکەڵاو بووگن وێنەی تارو پۆ
جیا نابێتەوە، ئەر ئەپرسی تۆ
خۆت چاک ئەزانی عیشقی کۆنە و نۆ
تەنیا تۆم بەسەو هیچی دیم ناوێ

بۆ سروود وێژراو نەخوێنرا

نیشتمان! نیشتمان!   ئەی وەڵاتی جوان!
گەردو گولّی بەیانت   نەوای هەزادەستانت
قاسپەی کەوی کوێستانت   ئێوارەو بەربەیانت

بێ وێنەیەو مومتازە
دەبەخشی عومری تازە
لە تەعریف بێنیازە
با هەر بژی وەڵاتم
تا بەدیدێ ئاواتم

***

نیشتمان! نیشتمان!   ئەی وەڵاتی جوان!
بروکەی ئاوی ناو کانی   تۆی سەوزەو مێرگوڵانی
سەد دڵ دەبێ حەیرانی   ڕۆحم بێ بە قوربانی

گیان بەخشە، دڵنەوازە
سوبحی بەهاری تازە
ئەم گەلە سەرفەرازە
با هەر بژی وەڵاتم
تا بەدیدێ ئاواتم

***

نیشتمان! نیشتمان!   ئەی بەهەشتی جوان
کاتی زەردەی ئێواران   ئەدا لەلووتکەی کوێستان
زێڕی قاڵن سەرلووتکان   با هەر بژی نیشتمان

پڕ شکۆ و سەرفەرازە
دڵ دەبا بێ ئەندازە
دیمەنێکی مومتازە
ئەو گەلەم سەرفەرازە
گەنج و لاوی سەربازە
با هەر بژی وەڵاتم
تا بەدیدێ ئاواتم

خانمی خێلان(١)

کوێ ئەچی چاوەکەمی
منیش لەگەڵ خۆت بەرە!
بۆ گەرمێن ئەچیتەوە
بەتەنیا بۆ، ئەسمەرە؟
من بەرە جەیرانەکەم
سەرخێڵی گۆرانەکەم
ئاریایی نیشانەکەم
گوڵبونی کوێستانەکەم
خۆشم ئەوێی دڵبەرێ
سەرتەڵی بابانەکەم
شۆڕە ژن زۆر بەنازی
خاتوونی خێڵانەکەم!

***

یار بە ناز هاتە دواوە
سەرخۆشم بەو هیواوە
کاتێ دێ دڵم ئەلەرزێ
ڕوانیی بۆم، بە ڕەزاوە
پێی وتم بۆ پێم ناڵێی
تۆ بۆ هەروا دەچی و دێی
ماتم بردۆ، نەمتوانی
دەردی دڵم بڵێم پێی
خۆشم ئەوێی دڵبەری من
سەرمەستی گۆرانەکەم

شۆڕە ژن زۆر بە نازی
شێرەژنی خێڵانەکەم

***

نیم نیگای مەستم دەکا
خزمینە مەنعم مەکەن
هاوخوێنمە خۆشم دەوێ
بۆچی تانەم لێ ئەدەن
خۆشیەوێم جەیرانەکەم
سەرخێڵی گۆرانەکەم
ئاریایی هاوشانەکەم
مەرهەم و دەرمانەکەم
خۆشمەوێی، یارەکەمی
سەروی گوڵزارەکەم
شۆڕەژن چەند بە نازی!
ئەی خانمی خێڵانەکەم!

١- نازانم خوێنراوە یا نا.

ئاریاییی خوێنگەرم

ئەمشەو سەرخۆش و شاد و مەسروورم
نە دەربەس تانەی نزیک نە دوورم
خەڵکێ چوزانێ من بۆچی شادم
دوورادوور نەشەی مەزەی حوزوورم
ئێستا لە بەندی دونیا ئازادم
چونکە لە سەودای عیشقا ئوستادم
کیژە کوردی وردیلەی جوان! بە عینوان!
سەهەن پەروەردەی ئازارە! کیژی جوان!
نەمامی جوانی باغچەکەی کوردستان!
ئاریایی و خوێنگەرم، خەڵکی ئێران!

***

بە پیاڵەی چاوی مەستت مەدهۆشم
پەیاپەی بادەی عیشقت ئەنۆشم
بە نیونیگای ناز مەستت سەرخۆشم
نیو نازت بە ناز جیهان نافرۆشم
بۆیە لە بەندی دونیا ئازادم
لە سەودای عیشقی پاکا ئوستادم
لەگەڵ بالاّ شەمشادم
پێکراوی پەریزادم
کیژە کوردی وردیلە و جوان
سەهەن پەروەردە، گوڵی کوێستان
نەمامی جوانی باغچەی بابان
ئاریایی و خوێنگەرم، خەڵکی ئێران

نەمامی جوانی باغچەی بابان
ئاریایی و خوێنگەرم، خەڵکی ئێران

***

شەرتە شەرابی خەڵکی حەرام کەم
هەر بە مەی خۆیی کامم خۆش کام کەم
پیاڵە لە دەستی خەڵکی نەسێنم
هەر بە پیاڵەی دۆس سەرمەستی ڕام کەم
بۆیە لە بەندی دونیا ئازادم
چونکە لە سەودای عیشقا ئوستادم
لەگەڵ بالاّ شمشادم
پێکراوی پەریزادم
کیژە کوردی وردیلە و جوان
سەهەن پەروەردە، گوڵی کوێستان
نەمامی باغی باغچەی کوردان
ئاریایی و خوێن گەرم، خەڵکی ئێران
نەمامی باغی باغچەی کوردان
ئاریایی و خوێن گەرم، خەڵکی ئێران

ئەم بەستەیەم دوو جار وتووە، نازانم خوێنراوە یا نا و، ئەگەر خوێنراوە کامیان خوێنراوە؟

بۆ منت ناوێ؟

بۆ منت ناوێ، بۆ منت ناوێ
خۆ من دوور لە یار زیندەگیم ناوێ
خۆشەویستیی تۆم لێ بووەتە داوێ
گیانە، سەر بە ناز! شەڕی پێ ناوێ
پێم بڵێ بۆچی تۆ منت ناوێ؟

***

من کە لەپێشا دڵبەستەی تۆبووم
وەک کەوی ماڵی بۆت دەستەمۆ بووم
بەخۆشەویستیی تۆ دەسخەڕۆ بووم
بە گیان و بە ڕۆح دڵبەستەی تۆ بووم
ئێستا پێم ناڵێی بۆ منت ناوێ؟

***

ئەزانی گیانە! گەشی، شیرینی
نازکی، نەرمی، تەڕی، ڕەنگینی
سەرمەست و بێباک هەر خۆت ئەبینی
لە زۆر زانیتە کە ناماندوێنی
ئاشکرای ناکەی بۆ منت ناوێ؟
بزەی لێوت چی، ئەر ناپەسەندم؟
بە چاوت ئەڵێی ئارەزوومەندم
نەڵێی خۆڕایی دەرچوو لە بەندم
بایی ئەوینت دڵ بوو کە سەندم
ئیتر پێم ناڵێی بۆ منت ناوێ

***

خۆزگە لەپێشا بمزانیبایێ
کە ڕاست لەگەڵما نایەیتە کایە
خۆشەویستیی من لە دڵتۆ نایێ
تکات لێ ئەکەم تۆو ئەو خودایە
لە دەمت دەرچێ بۆ منت ناوێ؟
لەبەر تۆ خۆشیم ناوەتە لاوە
بە تیری نازت جەرگم بڕاوە
هۆشم وێنەی خۆم سەرلێشێواوە
لە دەس ئۆینت دڵم داماوە
بۆچی پێم ناڵێی بۆ منت ناوێ؟
خۆشەویستیی من لەگەڵ جوانیی تۆ
وا پێک ئالاوە وێنەی تاروپۆ
جوێ نابێتەوە ئیتر ئینکار بۆ
چاکت لەبیرە عەشقی کۆنەو نۆ
کەچی پێم ئەڵێی تۆ منت ناوێ؟

بوتی کەنشت(١)

ئەمشەو مانگ هەڵات ڕووناک و خۆشڕەنگ
هەوا کشومات، ئارام و بێدەنگ
منیش چاوەڕێی یارێ، دڵدارێ
کیژۆڵە کوردێ، ئاسک ڕەفتارێ
ئاری نەژادێ، سەروی، ئازادێ
ئاهوو ڕەفتارێ، باڵا شەمشادێ
پەری پەیکەرێ، فریشتەخوویێ
عەنبەرین زلفێ، زنجیرەی موویێ
دەس لە ژێر چەنە مات بۆی دانیشتم
تا بێتە جێ ژوان بوتی کەنشتم
لەناکاو هەڵات تاوی هەتاوێ
بوتێ مانگ ڕوویێ، ئەستێرە چاوێ
شوڵەی خستە ناو خێڵخانەی خەمم
غەمی دام بە با دۆستی هامدەمم
وتم بەخێر بێی ڕووناکیی چاوم
ئاواتی ژینم، جەرگ وهەناوم
هاوخوێن، هاونەژاد، هاودەم، هاودینم
پایەندازت بێ گیانی شیرینم

١- پێم وایە نەخوێنرابێ. نازانم کێ؟

ئاواز

دو چاوم چاوەڕێی ڕێ بوو، وەرە ئەی یاری شیرینم!
کە ئەمشەو زۆر دڵم تەنگە، لە دووریت پەست و غەمگینم
بە تەنیا هێندە دانیشتم کە بەڵکو بێی و بتبینم
خەریک بوو شێت و دەیری بم لە دووریت، مایەیی ژینم
خۆش هاتی، سەربەنازم، شۆڕەژن، گیانم بەقوربانت
قەزات لێم، دڵبەرم هاتی، وەرە ئاواتی دێرینم!

هاتەوە[1]

هاتەوە، بابێتەوە کیژێ لە ناو ڕانەوە
ئاوێتەی زلّفی شەو بۆ سەروێن بە لەرزانەوە
سەیرم کرد بە نازەوە کیژە کوردی کوێستانی
جا وێنەی نەرگس ئەویش چاوی گەشی هەڵهانی
تێگەییم پێم ڕەزایە چاو کەژاڵی سۆرانی
پێشکەشم دایێ دڵم، لەبری نازی چاوانی
پاش ئەوەی دڵم دایێ جا غونچە لالەی کردۆ
بە غەمزە و ناز و عیشوە، زەردەی گرت، لێوی بردۆ
چەن جوانە ئەو شێوەیە هاوخوێنی نیشتمانی!
دەک لەبەر نازی مرم گەورە کچی گۆرانی!
خوێن گەرمی، سەر بە نازی، خاوەن ناوونیشانی
چەن جوان و پاک و شیکی کچکە خانمی خێڵانی
قوربانیم لە بەرپێیا، گیانم ئەدەم لەڕێیا
چی بڵێم نیگاری من شیکە کچی بابانی
ئەی سەروی سەری کانی، ئەی فریشتەی ئاسمانی!
دڵ لە لام سەودا سەرم یاری جوانی کوێستانی!
دڵ بە کەس نەدەی جوانێ عیشقی من یەکجار پاکە
گیان فیدات، دڵ مەشکێنە سەودایی و سینە چاکە
هاتەوە با بێتەوە، ئەو کچە لە ناوباغەوە
دەم بە پێکەنین و دەستی بە گوڵە باغەوە[2]

١- نازانم بەم بەستەیەوە کێ خوێندی.
٢-ئەم بەیتە ئاخرینە فۆلکلۆرەکەی خۆیەتی باقیم بۆ داناوە.

ناوەرۆک

سالیکی ڕێڕەو 5
کچی ئێلاخ و قشلاخ 6
گەردوون 7
دەسەوملی ئاوات 8
تاروپۆی ژین 10
شینی گەرم 11
جەمخانەی ڕاز 13
حاجی 14
قورپێوان 15
گوڵی ڕۆحم مەژاکێن 16
سەرچاوەی مەیل 17
زێڵوبەم 18
لە ئاور لالە بڕوێنم 20
حەوت بەند (خشتم مەشکێنە) 22
خومخانە 25
پاریس 26
لە گۆ ناچێ 29
کەندەڵان 31
کۆڕی کێو 33
خۆشخوێنی تەرەب 35
نمایشنامە(مەسرەحییە)یێکی کوردی بە هۆنراوە 36
هۆنەری پڕشۆری کورد جگەر خوێن 41
کیژی گریان 42
سەراب 50
جەمخانەی نییاز 52
خامە 54
گوڵ وەریون 56
چەم و خەم 58
خڕکە پەڕێن 60

پەپوولە 62
ئۆخەی 64
داخ 65
ئیسم و میسم 66
ئەشک 68
پەرچەم 70
موعجیزەی ئەوین 71
پیاو ئەبێ چۆن بێ 73
لە ڕاسەم بۆ ئەبەن 75
گراڵەی پەیکەر 77
سەودای بێ ریبیا 78
من و بووم 79
هومای هیوا 80
نەورۆز 82
خانمی خێڵان 85
چەپۆکان 88
سینەچاک 89
میزراح 90
خەراب ئاباد 91
وەسیەت 93
خورپەی دڵ 95
وەرە هەر خۆت بە 98
سەربەسەر 99
بەهاری ساڵی ١٤٠٦ی هـ ق (ریاز) 101
بەرداش 104
ئەندەرز 105
سکاڵای کچ 110
بەشی هەورامی – زاراوەی گۆرانی 113
ئەراگێڵ 115
بەزمێ 117
سپای خەم 119

لێوە 121
(..........) 123
کۆساران 124
شەماڵ 127
بەهار 135
چوارینە 141
وەنەوشە 141
هوالباقی 142
هوالباقی 145
شینی خوالێخۆشبوو کاردۆخی 148
کۆچی کاردۆخی 150
هەر خۆی ئەمێنێ 152
بیارە 157
هەسان 161
دەروێش 162
نەوجەوانی شیک 164
خەراباتی موغان 165
ناڵەی خەفە 166
ئەهلی دڵ 167
کەوکەبەی نیاز 168
کابەی موراد 169
شۆخە جافێ 170
یا رسول الله 171
تاوی تاسە 172
زامی کۆنە 173
تیر لە تاریکی مەهاوە! 175
چەرخی دوون پەروەر 176
لارە سێبەر 180
قولە شەنگەڵ 185
وتوویژ–هۆ مامە! 189
بەهاری کوردەواری 195

مام جوامێرو خوله 201

هات و نەهات 207

ئێوە بڵێن چی بکەم!؟ 211

خەیاڵی خاو 213

ئافەرین فرمێسک 215

ئینتیزار 217

بیرەوەری 220

بڕوا 222

تەتی پتی 224

بریا 228

بیراز 229

ڕەوە، ڕەوە 231

لافاوی سوور 236

پەنگیاو 240

هەوەس 244

سەبر کە 248

بۆسنا و هەرسەک 252

لە دوای نیوەشەو 257

وشک هەڵمەیێ 263

بەشی خۆم بۆ خۆم، لەگەڵیشتا ئەخۆم 266

نەورۆز 267

دونیای بێ بەقا 269

دەنگ دێ لە شیلانەکەی 271

هەڵۆی شاهۆ 273

دە چی بکەم 274

هەر ئەو سۆژەیەو لە چوار خشتەکییەکی ترا وتوومە 274

نازەنین 275

کۆڵان بە کۆڵان 277

پەیمانی ئاشنایی 279

بۆ منت ناوێ 280

بۆ سروود وێژراو نەخوێنرا 282

خانمی خێڵان 283

ئاریاییی خوێنگەرم 285

بۆ منت ناوێ؟ 287

بوتی کەنشت 289

ئاواز 290

هاتەوە 291